

**ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΔΙΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ - ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ (Δ.Π.Μ.Σ.)
"ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ"**

*Επαναπροσδιορίζοντας την εικόνα του δημόσιου χώρου της Κόνιτσας:
Η περίπτωση της κεντρικής πλατείας*

**Περιβάλλον
και
Ανάπτυξη**

Κολοβού Βασιλική
Αρχιτέκτονας Μηχανικός Ε.Μ.Π.

Επιβλέπων:
Δ. Καλιαμπάκος, Καθηγητής Ε.Μ.Π
Αθήνα, Μάιος 2014

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΔΙΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ - ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
(Δ.Π.Μ.Σ.) "ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ"
2η ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
ΤΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

*Επαναπροσδιορίζοντας την εικόνα του δημόσιου χώρου της
Κόνιτσας:*

Η περίπτωση της κεντρικής πλατείας

Κολοβού Βασιλική

Αρχιτέκτονας Μηχανικός Ε.Μ.Π.

Διπλωματική Εργασία η οποία υποβάλλεται για εκπλήρωση των
απαιτήσεων για το Διεπιστημονικό – Διατμηματικό Δίπλωμα
Ειδίκευσης του Δ.Π.Μ.Σ. του Ε.Μ. Πολυτεχνείου
"Περιβάλλον και Ανάπτυξη των ορεινών περιοχών"

Τριμελής επιτροπή:

Καλιαμπάκος Δημήτριος: Καθηγητής Ε.Μ.Π.

Σαγιάς Ίων: Επίκ. Καθηγητής Ε.Μ.Π.

Γιαννίτσαρης Γεώργιος: Επίκ. Καθηγητής Ε.Μ.Π.

Αθήνα, Μάιος 2014

Κολοβού Κ. Βασιλική

Διπλωματούχος Αρχιτέκτονας Μηχανικός Ε.Μ.Π.

Copyright © Βασιλική Κ. Κολοβού, 2014

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. *All rights reserved.*

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τους συγγραφείς και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου.

Πρόλογος

Η διπλωματική εργασία *«Επαναπροσδιορίζοντας την εικόνα του δημόσιου χώρου της Κόνιτσας: Η περίπτωση της κεντρικής πλατείας»*, πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια του ΔΠΜΣ «Περιβάλλον και Ανάπτυξη των Ορεινών Περιοχών» του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου. Αποτελεί συνέχεια της εργασίας που εκπονήθηκε στο μάθημα του Ι. Σαγιά, Επίκ. Καθηγητή Ε.Μ.Π. «Χωρικές, οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές διαστάσεις της ανάπτυξης και του σχεδιασμού» από τις Μαρία Καμμένου, Αρχιτέκτων Μηχανικός Α.Π.Θ., και Βασιλική Κολοβού, Αρχιτέκτων Μηχανικός Ε.Μ.Π., τον Μάιο του 2012, με τίτλο «Δημόσιος χώρος και ορεινές περιοχές: παραδείγματα του Δήμου Κόνιτσας».

Η επιλογή του θέματος προέκυψε μέσα από τις επισκέψεις μας στην Κόνιτσα στα πλαίσια του ΔΠΜΣ. Από την επιτόπια έρευνα στην περιοχή ήρθαμε σε επαφή με το δημόσιο χώρο της, όπου εξαρχής η εικόνα της κεντρικής πλατείας μας κέντρισε το ενδιαφέρον και μας γέννησε ποικίλα συναισθήματα. Σε ένα αστικό τοπίο με έντονες αναφορές στην παραδοσιακή αρχιτεκτονική, η

κεντρική πλατεία μοιάζει αμέτοχη φέροντας μία διαφοροποιημένη αισθητική, η οποία θυμίζει περισσότερο δημόσιους χώρους μεγάλων αστικών κέντρων.

Η εργασία διερευνά της έννοιες του δημόσιου χώρου και επικεντρώνεται στον ιδιαίτερο ρόλο και τη σημασία της πλατείας ως κομμάτι του αστικού συνόλου. Μέσα από την καταγραφή της πραγματικότητας της περιοχής αναζητήσαμε την ιδιαίτερη φυσιογνωμία του τόπου και των ανθρώπων του, ώστε η τελική πρόταση να εναρμονίζεται με τις πολυδιάστατες ανάγκες του κοινωνικού συνόλου. Στη συνέχεια εντοπίσαμε και αναλύσαμε τα χαρακτηριστικά της κεντρικής πλατείας ώστε να προσδιοριστεί ο ρόλος που επιτελεί σήμερα, ενώ μέσα από την αντιδιαστολή της με τις παραδοσιακές πλατείες της ευρύτερης περιοχής αναζητήσαμε τα μορφολογικά και λειτουργικά στοιχεία στα οποία υστερεί και τα οποία θα μπορούσαν να συμπεριληφθούν στην πρότασή μας.

Η κεντρική ιδέα του ανασχεδιασμού κινήθηκε πάνω σε τέσσερις άξονες οι οποίοι συνοψίζουν την φιλοσοφία της παρέμβασής μας, κατευθύνοντας σε όλη τη διαδικασία του σχεδιασμού την πρότασή μας.

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή κ. Δ. Καλιαμπάκο για την εμπιστοσύνη που έδειξε στο πρόσωπό μου καθ' όλη τη διάρκεια των μεταπτυχιακών σπουδών. Η καθοδήγηση, η στήριξη και η συμβολή του στην εκπόνηση της διπλωματικής εργασίας ήταν καθοριστικές για την αρτιότητα του αποτελέσματος.

Στην Στ. Γιαννακοπούλου, Διδάκτορα Ε.Μ.Π. θα ήθελα να εκφράσω την εκτίμηση μου για την βοήθειά της. Οι συμβουλές της με βοήθησαν επικοδομητικά στην ολοκλήρωση της εργασίας.

Ειδικές ευχαριστίες αξίζουν στο Δήμο της Κόνιτσας και στους ανθρώπους του, οι οποίοι αγκάλιασαν την προσπάθειά μου. Ευχαριστώ επίσης τα μέλη του Δημοτικού συμβουλίου και τις υπηρεσίες του Δήμου για τη φιλοξενία που μου παρείχαν και για το επιστημονικό υλικό που μου παραχώρησαν.

Τη φίλη, συνάδελφο και συμφοιτήτρια Μαρία Καμμένου, ευχαριστώ από καρδιάς. Σε όλη την πορεία της διπλωματικής

στάθηκε δίπλα μου, με στήριζε και με συμβούλευε. Μέσα από την άψογη συνεργασία μας 'γεννήθηκε' η ιδέα της παρούσας μελέτης.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ οφείλω στην Σοφία Παρδάλη, Κοινωνιολόγο, μέλος του μεταπτυχιακού προγράμματος και στενή μου φίλη, για τη βοήθειά της στην σύνταξη του τεύχους της διπλωματικής.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω το ΔΠΜΣ «Περιβάλλον και Ανάπτυξη των Ορεινών Περιοχών», για τη μοναδική βιωματική εμπειρία που μου χάρισε.

Περίληψη

Ο δημόσιος χώρος στις σύγχρονες πόλεις είναι φορτισμένος με νοήματα και αντιθέσεις. Συμπεριλαμβάνει όλους εκείνους τους χώρους στους οποίους τα υποκείμενα μπορούν να δουν τους άλλους και να ειπωθούν από αυτούς καθώς εμπλέκονται στη δημόσια ζωή.

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται την έννοια της πλατείας, ως δημόσιου χώρου με ιδιαίτερη βαρύτητα σε ένα αστικό σύνολο και εξετάζει τις μορφές, τις λειτουργίες και το ρόλο που έχει στη διεξαγωγή της δημόσιας ζωής. Μια πλούσια δημόσια ζωή συνεισφέρει στην κοινωνική ευημερία του συνόλου και στην ατομική του υποκειμένου.

Τα τελευταία χρόνια γίνονται συζητήσεις για το φαινόμενο της εγκατάλειψης του δημόσιου χώρου. Αυτή η τάση παρατηρείται και στην περίπτωση της κεντρικής πλατείας της Κόνιτσας, η μελέτη της οποίας αποτέλεσε και το αντικείμενο της διπλωματικής εργασίας. Εξετάζοντας την πραγματικότητα της ευρύτερης περιοχής και την υφιστάμενη κατάσταση της πλατείας

προσπαθήσαμε να εντοπίσουμε ποιοι είναι οι λόγοι που οδήγησαν σε αυτό το φαινόμενο και να προτείνουμε μία λύση η οποία θα επιχειρήσει να ενισχύσει το ρόλο της και να την επαναφέρει στο προσκήνιο της δημόσιας ζωής.

Εν κατακλείδι, η σχεδιαστική πρόταση που κάνουμε βασίστηκε στις ανάγκες του κοινωνικού συνόλου, που εντοπίσαμε μέσα από την ανάλυση της πραγματικότητας και συλλέξαμε μέσα από συνεντεύξεις με τους κατοίκους.

Abstract

Public space in the modern city is charged with meaning and with controversy. It contains all these spaces where individuals see and are seen by others as they engage in the public life.

This essay discusses the meaning of the town square, as a public space that bears a great significance in the urban environment and studies the forms, the functions and the part it plays in everyday social life. A “full” social life contributes to the social prosperity not only of the individual, but of the society as a whole also.

The past few years, many discussions have been conducted regarding the phenomenon of public space dereliction. This trend is obvious in the case of the central square of Konitsa, which is the core of our study. By examining the broader municipal area as well as the square’s current condition, we have tried to discover the reasons behind the phenomenon of public space dereliction and to suggest a solution that attempts to improve and solidify the square’s role in the social life.

Finally, the architectural plan that we are proposing is based on the needs of the community as a whole, that we have identified through the analysis of observing everyday life and by interviewing the inhabitants.

Περιεχόμενα	
Πρόλογος	7
Ευχαριστίες	8
Περίληψη	9
Abstract	10
1. Εισαγωγή	14
2. Δημόσιος χώρος	17
2.1. Προσεγγίζοντας το δημόσιο χώρο.....	17
2.1.1. Πόλη: ιδιωτικός - δημόσιος χώρος.....	17
2.1.2. Η έννοια του δημόσιου χώρου.....	20
2.1.3. Ο ρόλος του δημόσιου χώρου.....	24
2.1.4. Πρωταρχικές αξίες του δημόσιου χώρου	28
2.1.5. Παράγοντες που διαμορφώνουν την “αρχιτεκτονική” του δημόσιου χώρου.....	30
2.1.6. Δραστηριότητες στο δημόσιο χώρο.....	32
2.1.7.Βασικά γνωρίσματα του δημόσιου χώρου	36
2.2. Κατηγορίες του δημόσιου χώρου	38
2.2.1. «Ανοιχτός» και «κλειστός» δημόσιος χώρος.....	38
2.2.2 . Τυπολογικές θεωρήσεις του «ανοιχτού» δημόσιου χώρου.....	39
2.3. πλατεία	42
2.3.1. Η έννοια της Πλατείας.....	42
2.3.2. Ιστορική αναδρομή της πλατείας	44
2.3.3. Κατηγορίες πλατειών.....	47
2.4. Σύνοψη 2ου κεφαλαίου.....	49
3. Η περιοχή μελέτης	52
3.1. Γενικά χαρακτηριστικά του Δήμου Κόνιτσας.....	52
3.1.1. Θέση.....	52
3.1.3. Ιστορία.....	54
3.1.2. Φυσικά χαρακτηριστικά.....	57
3.2. Πολιτιστική κληρονομιά του Δήμου Κόνιτσας.....	61
3.2.1. Παραδοσιακά επαγγέλματα	61
3.2.2. Αρχιτεκτονική κληρονομιά.....	62
3.3. Καταγραφή της οικονομικής, κοινωνικής και συμβολικής πραγματικότητας.....	69
3.3.1. Οικονομική πραγματικότητα	69
3.3.2. Κοινωνική πραγματικότητα.....	75
3.3.3. Συμβολική πραγματικότητα.....	79
3.4. Υποδομές	82
3.4.1.Εκπαίδευση.....	82
3.4.2.Υγεία.....	83
3.4.3.Πρόνοια.....	84
3.5. Δημόσιος χώρος και εκδηλώσεις.....	85
3.6. Σύνοψη 3ου κεφαλαίου.....	90
4. Ανασχεδιασμός της κεντρικής πλατείας της Κόνιτσας	93
4.1.Καταγραφή υφιστάμενης κατάστασης	93
4.1.1. Πολεοδομικά χαρακτηριστικά της περιοχής μελέτης.....	93

4.1.2 Τα χαρακτηριστικά της πλατείας.....	97
4.2.Ανάλυση.....	100
4.2.1. Περιγραφή των παραδοσιακών πλατειών της περιοχής	102
4.2.3. Ανάλυση των παραδοσιακών πλατειών της περιοχής...	110
4.2.4. Συμπεράσματα.....	111
4.3.Συνθετική διαδικασία.....	112
4.3.1. Κεντρική ιδέα-στόχοι.....	112
4.3.2. Πολεοδομικός σχεδιασμός.....	113
4.3.3. Σχεδιαστικές προθέσεις.....	118
4.3.4. Λειτουργίες.....	122
4.3.5. Φύτευση.....	127
4.3.6. Υλικά-χαράξεις.....	131
4.3.7. Επιμέρους στοιχεία της πρότασης.....	138
4.4.Τελική πρόταση.....	143
4.5. Επίλογος.....	157
Βιβλιογραφία.....	160
Ιστότοποι.....	162

εισαγωγή

Εικόνα 1, πηγή: <http://italychronicles.com/romes-most-famous-piazza/>

1. Εισαγωγή

Στην παρούσα μελέτη εξετάζεται ο «δημόσιος χώρος» στις ορεινές περιοχές, οι οποίες αποτελούν αφενός μία ξεχωριστή ευδιάκριτη ενότητα στην ελληνική πραγματικότητα και αφετέρου ένα ενδιαφέρον πεδίο έρευνας και προσδιορισμού της έννοιας του «αστικού» χώρου. Υπό αυτό το πρίσμα, επιδιώκουμε να εστιάσουμε στο «δημόσιο χώρο», όπως αυτός διαμορφώνεται κυρίως μέσω της μορφής της πλατείας, σε ορεινούς οικισμούς του δήμου Κόνιτσας καθώς και στην κεντρική πλατεία της πόλης της Κόνιτσας, σε μία προσπάθεια να τον προσδιορίσουμε και να τον περιγράψουμε, αναλύοντας τα βασικά συστατικά του.

Η μελέτη καλείται να δώσει απαντήσεις σε ερωτήματα όπως *πού, πότε, πώς και για ποιόν* διαμορφώνεται ο δημόσιος χώρος, ποιος είναι ο ρόλος του, ποια είναι τα χαρακτηριστικά γνωρίσματά του στις ορεινές περιοχές καθώς και αν μπορούν οι ορεινές παραδοσιακές πλατείες να αποτελέσουν μεθοδολογικό εργαλείο για τον αστικό σχεδιασμό του σήμερα. Στους ορεινούς οικισμούς, όπου δεν είναι ευδιάκριτο το όριο μεταξύ του δημόσιου και του ιδιωτικού, καθώς συνήθως ακολουθείται μια φυσική ροή-συνέχεια

του χώρου, σε αντίθεση με τον αστικό χώρο που συχνά τα όρια είναι πιο σαφή και περισσότερο αυστηρά, καλούμαστε να αναζητήσουμε τα στοιχεία εκείνα τα οποία μπορούν να διαδραματίσουν καθοριστικό ρόλο στην οικειοποίηση του χώρου από τους χρήστες, ώστε η πλατεία και επομένως ο δημόσιος χώρος να αποτελέσει βασικό φορέα της δημόσιας ζωής.

Σύμφωνα με τα δεδομένα που συλλέχθηκαν από την επιτόπια έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην περιοχή μελέτης και πιο συγκεκριμένα στην κεντρική πλατεία της Κόνιτσας, προέκυψε ένα βασικό ερώτημα, το οποίο αποτέλεσε και την υπόθεση εργασίας της συγκεκριμένης μελέτης. Ακολούθως, η διατύπωση της υπόθεσης εργασίας έχει ως εξής: *«αν ο σχεδιασμός της κεντρικής πλατείας της Κόνιτσας εξυπηρετεί και ανταπεξέρχεται στο ρόλο που θα έπρεπε να διαδραματίζει η 'πλατεία', ως αστικός δημόσιος χώρος σε μία ημιορεινή περιοχή, όπως είναι η πόλη της Κόνιτσας»*. Αυτό που στην ουσία έρχεται να μελετήσει και να αναζητήσει η παρούσα εργασία είναι ποια από τα χαρακτηριστικά του «δημόσιου χώρου» θετικά και ποια αρνητικά, ως προς την οικειοποίησή της από την τοπική κοινωνία, και ποια είναι εκείνα τα χαρακτηριστικά των παραδοσιακών πλατειών των ορεινών οικισμών που μπορούν να

Εισαγωγή

αξιοποιηθούν στο σύγχρονο αστικό σχεδιασμό, ώστε να μπορέσουμε να καταλήξουμε σε μια νέα πρόταση για την κεντρική πλατεία της Κόνιτσας. Μέσα την ανάλυση και τεκμηρίωση της συνθετικής διαδικασίας μέσω μεθοδολογικών εργαλείων προερχόμενων από την ανάλυση του ορεινού δημόσιου χώρου της ευρύτερης περιοχής και της πόλης της Κόνιτσας, διατυπώνεται μία μεθοδολογία αντιμετώπισης παρόμοιων ζητημάτων στον ορεινό χώρο.

Η μεθοδολογική προσέγγιση που ακολουθείται περιλαμβάνει τα εξής στάδια:

- Θεωρητική αναζήτηση και προσδιορισμός της έννοιας και του ρόλου της πλατείας.
- Ανάλυση της μορφής και της λειτουργίας της κεντρικής πλατείας της Κόνιτσας.
- Ανάλυση των μορφών και της λειτουργίας της πλατείας σε ορεινούς οικισμούς του Δήμου Κόνιτσας.
- Σύγκριση των παραπάνω και διεξαγωγή συμπερασμάτων.
- Πρόταση επανασχεδιασμού της κεντρικής πλατείας της Κόνιτσας.

Βασικός στόχος της παρούσας μελέτης αποτελεί η γενικότερη διερεύνηση και κατανόηση των μηχανισμών, δομών και σχέσεων που διέπουν την αναπτυξιακή διαδικασία, εστιάζοντας στο δημόσιο χώρο. Η μελέτη περίπτωσης του δήμου Κόνιτσας μπορεί να αποτελέσει πεδίο αναφοράς σε αντίστοιχα ζητήματα ορεινών περιοχών. Τελικός σκοπός της ανάλυσης είναι ο εντοπισμός και η ανάδειξη των ιδιαίτερων χωρο-κοινωνικών σχέσεων που αναπτύσσονται μεταξύ των δραστηριοτήτων και των επιπτώσεων που έχουν οι σχέσεις αυτές στην αναπτυξιακή πορεία, μέσω του δημόσιου χώρου, τόσο την περιοχή μελέτης όσο και σ' ένα ευρύτερο πλαίσιο του ορεινού χώρου.

δημόσιος χώρος

Εικόνα 2, πηγή: <http://affinitetrips.com/>

Εικόνα 3, πηγή: <http://www.knovelblogs.com/>

2. Δημόσιος χώρος

2.1. Προσεγγίζοντας το δημόσιο χώρο

2.1.1. Πόλη: ιδιωτικός - δημόσιος χώρος

Η έννοια της πόλης, πιθανότατα, να φαντάζει σαφής και ξεκάθαρη σε όλους μας. Ωστόσο, η προσπάθεια για τη δημιουργία ενός και μοναδικού ορισμού δεν μπορεί παρά να προσφέρει μία μονοδιάστατη θέαση του αρχιτεκτονικού αυτού φαινομένου, το οποίο γεννήθηκε μέσα από μια πληθώρα πολυσύνθετων κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών ζυμώσεων στη πάροδο του χρόνου. Μπορούμε να την νοήσουμε ως ένα αποτύπωμα του ανθρώπου στη φύση, ως την ενσάρκωση της αρχέγονης ανάγκης για δημιουργία ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος για τις ανθρώπινες δραστηριότητες. Το μόνο σίγουρο είναι ότι οι όψεις της πόλης είναι πολλές και η ανάγνωσή τους ποικίλλει ανάλογα με το πρίσμα που κάθε φορά επιλέγουμε να χρησιμοποιήσουμε. Μπορούμε, όμως, να συμφωνήσουμε στο εξής, ότι η πόλη, σαν έννοια και υλική πραγματικότητα, παρόλο που είναι ρευστή και μεταβαλλόμενη συνάμα φέρει αξίες σταθερές και άρρηκτα συνδεδεμένες με την ανθρώπινη δημιουργία και την έννοια της συλλογικότητας.

δημόσιος χώρος και πόλη

Το ενδιαφέρον που υπάρχει γύρω από την προσπάθεια κατανόησης της πόλης εκφράζεται, στις μέρες μας, τόσο μέσα από τις κοινωνικές επιστήμες και τις επιστήμες του χώρου όσο και από τον χώρο της τέχνης. Οι πόλεις, στον σύγχρονο κόσμο, γίνονται αντικείμενα θεωρητικών αναζητήσεων, μούσες σπουδαίων καλλιτεχνών, τουριστικοί προορισμοί ανήσυχων ανθρώπων, σημεία αναφοράς ιστορικών συμβάντων και σύμβολα. Όλοι έχουμε περιδιαβεί, ζήσει και ταξιδέψει σε πόλεις, είτε με τη φυσική μας παρουσία είτε νοητά με τη φαντασία μας. Μέσα από πίνακες του Gustave Caillebotte έχουμε ζήσει στους μελαγχολικούς δρόμους του Παρισιού, μέσα από τις ταινίες του Federico Fellini έχουμε ταξιδέψει στη δικιά του Ρώμη, και μέσα από τις σελίδες του Italo Calvino έχουμε περιπλανηθεί στις αόρατες πόλεις του.

Παρόλη, όμως, την ποικιλομορφία των πόλεων ως προς τη θέση τους, το μέγεθός τους, την τυπολογία τους και την αισθητική τους, υπάρχει ένα κοινό χαρακτηριστικό που τις διατρέχει και διαμορφώνει την αρχιτεκτονική τους, το οποίο πηγάζει από τους κατοίκους και τους χρήστες τους, το δίπολο άτομο-κοινωνία.

«Η αρχιτεκτονική είναι η σταθερή σκηνή όπου εξελίσσεται η ζωή του ανθρώπου. Είναι φορτισμένη από συναισθήματα γενεών, από πολιτικές ταραχές, από ιδιωτικές τραγωδίες, από διάφορα γεγονότα παλιά και καινούργια. Το συλλογικό και το ιδιωτικό στοιχείο (η κοινωνία και το άτομο) αντιμάχονται και συγχέονται μέσα στον πόλη, όπου τα άτομα, στην προσπάθειά τους να τακτοποιηθούν, δημιουργούν παράλληλα ένα δικό τους μικρό, αλλά ευνοϊκό περιβάλλον μέσα στο γενικό.»¹

Η βαθιά ανάγκη του ανθρώπου για τη δημιουργία μίας ιδιωτικής και μίας δημόσιας σφαίρας οδηγεί στη διαμόρφωση του αστικού τοπίου. Ο χώρος της πόλης, ο αστικός χώρος, παράγεται μέσα από την πάλη και τη συνομιλία του ιδιωτικού και του δημόσιου, δημιουργώντας συμπλέγματα χώρων, στους οποίους ευνοείται η συνάθροιση ανθρώπων που ζουν και ενεργούν κάτω από κοινούς νόμους, κανόνες, ήθη, έθιμα και αξίες. Έτσι, η πόλη παρέχει τις κατάλληλες συνθήκες διαβίωσης του ατόμου και του κοινωνικού συνόλου προάγοντας τις οικονομικές, πολιτικές, πολιτιστικές και κοινωνικές ανάγκες και δραστηριότητές του. Σύμφωνα με τον

¹ (Rossi, 1985, σ. 21)

δημόσιος χώρος και πόλη

Αριστοτέλη, *«Μια πόλη πρέπει να είναι κτισμένη, ώστε να κάνει τους ανθρώπους ασφαλείς και ευτυχισμένους»*²

Από τις αρχές του 17ου αιώνα, οι έννοιες του δημόσιου και ιδιωτικού πλησίασαν βαθμιαία τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιούνται οι όροι σήμερα, δημιουργώντας το πλέγμα της κοινωνικής ζωής. *«Δημόσιο σήμαινε ανοικτό στην εξουχιστική εξέταση του καθένα, ενώ ιδιωτικό σήμαινε προστατευμένη περιοχή της ζωής, ορισμένη από την οικογένεια και τους φίλους»*³. Αλλαγή στην σχέση δημόσιου – ιδιωτικού των πόλεων επέφερε η βιομηχανική επανάσταση του 19^{ου} αιώνα, αλλάζοντας ριζικά την εικόνα των πόλεων, με τη συνεχή και ραγδαία αύξηση του πληθυσμού σε αυτές. Στην βιομηχανική επανάσταση αποδίδονται και οι πιέσεις για ιδιωτικοποίηση του δημόσιου χώρου στον αστικό ιστό, ανατρέποντας την υπάρχουσα εικόνα της δημόσιας και ιδιωτικής ζωής.⁴

Η σχέση του δημόσιου και ιδιωτικού σε κάθε κοινωνία διαφέρει και διαμορφώνεται μέσα στα εκάστοτε ιστορικά, κοινωνικά και

οικονομικά πλαίσια. Ιστορικά, έχει αποδειχθεί ότι στις κοινωνίες που ακμάζουν υπάρχει ανεπτυγμένη η συλλογικότητα και αποτυπώνεται η κυριαρχία του δημοσίου στο ιδιωτικό. Από την άλλη πλευρά, σε κοινωνίες που βρίσκονται σε κρίση, η ανάπτυξη των ιδιωτικών συμφερόντων επισκιάζουν το δημόσιο συμφέρον, και ο δημόσιος χώρος επιδέχεται πιέσεις, ζήτημα που ταλανίζει τις σύγχρονες πόλεις σήμερα πιο πολύ από ποτέ.

Μέσα, λοιπόν, από την αλληλεπίδραση του ατόμου με το κοινωνικό σύνολο παράγεται ο αστικός ιστός, ο οποίος και η αρχιτεκτονική της πόλης. Κενός χώρος στην πόλη δεν υπάρχει, το τέλος ενός δημόσιου χώρου μπορεί να σηματοδοτεί την αρχή ενός ιδιωτικού ή τη συνέχισή του με διαφορετική μορφή. Όλη αυτή η συνεχής ροή και εναλλαγή των χώρων συνθέτει ένα αστικό μωσαϊκό, οι ψηφίδες του οποίου βρίσκονται σε μία συνεχή και δυναμική σχέση μεταξύ τους.

² (Sitte, 1992, σ. 7)

³ (Sennett, 1986)

⁴ (Sennett, 1986)

δημόσιος χώρος: η έννοιά του

2.1.2. Η έννοια του δημόσιου χώρου

Με τον όρο «δημόσιος χώρος» αναφερόμαστε σε ένα ευρύ πεδίο εννοιών, το οποίο είναι πολύπλευρο, καθώς η νοηματική του απόδοση εμπεριέχει, ως ένα βαθμό, ασάφεια και αοριστία. Η έννοια του «δημόσιου χώρου» αποκτά διαφορετικούς προσδιορισμούς ανάλογα με το πλαίσιο βάσει του οποίου γίνεται η προσπάθεια ερμηνείας, το οποίο μπορεί να είναι νομικό, οικονομικό, πολιτικό, κοινωνικό, σχετικό με τον δομημένο ή τον ελεύθερο χώρο μιας πόλης, αστικό ή μη, δηλαδή βάση του χώρου μέσα στον οποίο τον συναντάμε αλλά και βάση του χρόνου προσδιορισμού του. Ο δημόσιος χώρος σαφώς μεταβάλλεται στο χρόνο και στο χώρο και επηρεάζεται από τις κάθε φορά διαφορετικές οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές, χωρικές και περιβαλλοντικές συνθήκες που επικρατούν.

Η γενική αντίληψη που επικρατεί γύρω από το δημόσιο χώρο τον προσδιορίζει ως ένα θεμελιώδες συστατικό για τη βιωσιμότητα των πόλεων, όσον αφορά στην πολιτική, κοινωνική και οικονομική τους πραγματικότητα. Παρόλα αυτά, τα τελευταία χρόνια έχει παρατηρηθεί μία τάση για μείωση, παρά για επέκταση, του

δημόσιου χώρου. Η προαστιοποίηση και οι αυτοκινητόδρομοι, τα μεγάλα θεματικά πάρκα, οι τεχνολογίες επιτήρησης, τα μεγάλα εμπορικά καταστήματα (mall) συνηγορούν σε μία επερχόμενη ‘περίφραξη’ και μεταβολή του δημόσιου χώρου, ως προς τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του.

Τα όρια του δημόσιου χώρου στο σύγχρονο αστικό τοπίο μεταβάλλονται μέσα από τις ιδιωτικοποιήσεις και τον κατακερματισμό του δημόσιου χώρου. Η εικόνα αυτή εντείνεται μέσα και από άλλες διαδικασίες, όπως η εμπορευματοποίηση των αγαθών, του τρόπου ζωής και των κοινωνικών σχέσεων. Ο δημόσιος χώρος συρρικνώνεται ή μεταβάλλεται και η σημασία μοιάζει να ατονεί, παρουσιάζοντας, σταδιακά, έντονα σημάδια εγκατάλειψης. Η κεφαλαιοποίηση του δημόσιου αστικού χώρου και η μετάθεση των λειτουργιών του σε ιδιωτικούς χώρους, η συνεχόμενη επανατροφοδοτούμενη προβολή της ανασφάλειας που νομιμοποιεί την ιδιωτικοποίηση και η παραχώρηση του δημόσιου χώρου για ιδιωτική χρήση και κατανάλωση, συνθέτουν το σκηνικό της εμπορευματοποίησης της αστικής εμπειρίας.

δημόσιος χώρος: η έννοιά του

Η έννοια του δημόσιου χώρου, σήμερα, αλλάζει και μέσα από τις πρακτικές ελέγχου που εφαρμόζονται στα υποκείμενά του. Τελευταία, παρατηρείται αύξηση της αστυνόμευσης είτε με τη φυσική παρουσία των αστυνομικών οργάνων, είτε με τη τοποθέτηση τεχνολογικών μέσων επιτήρησης, οδηγώντας στον αποκλεισμό διαφόρων κοινωνικών ομάδων από το δημόσιο χώρο. Ταυτόχρονα, η εντεινόμενη τάση δημοσιοποίησης του ιδιωτικού βίου, μέσω των σύγχρονων τεχνολογικών συστημάτων και των μέσων μαζικής ενημέρωσης, απομακρύνει την παρουσία του πολίτη από το δημόσιο χώρο. Αν αναλογιστεί κανείς ότι ανέκαθεν οι δημόσιοι χώροι της πόλης είναι οι πυρήνες διαφόρων διεργασιών (π.χ. εξεγέρσεων κ.α.) και ότι ο έλεγχός τους αποτελεί μέλημα της εκάστοτε εξουσίας (σήμερα το ιδιωτικό συμφέρον και οι παγκόσμιες οικονομικές δυνάμεις), δεν μπορεί να υπάρξει καλύτερος τρόπος ελέγχου της κοινωνικής δράσης, από τη δημιουργία ψευδαίσθησης δημόσιου χώρου σε ιδιωτικούς θύλακες, μετατοπίζοντας τη δημόσια ζωή σε αυτούς.

Ιστορικά, στον αστικό σχεδιασμό ο δημόσιος χώρος αναφέρεται στον ανοιχτό χώρο των πόλεων, στους δρόμους, τα πάρκα, τις παραλίες, γενικά στους ανοιχτούς δημόσιους χώρους αναψυχής και

προσδιορίζεται μέσα από την αντιδιαστολή του με τον ιδιωτικό κλειστό χώρο, όπως οι χώροι της κατοικίας και τις εργασίας. Σήμερα, αυτός ο προσδιορισμός του δημόσιου χώρου δεν ανταπεξέρχεται στις αλλαγές που παρατηρούνται σε αυτόν και δεν θα μπορούσε να σταθεί το μοναδικό εργαλείο για μία ολοκληρωμένη ανάλυσή του. Η σύγχρονη εικόνα των πόλεων αλλάζει συνεχώς με αποτέλεσμα να αλλάζει και η εικόνα του δημόσιου χώρου, όντας αναπόσπαστο κομμάτι τους. Από νομικής πλευράς, το φαινόμενο της ολοένα αυξημένης διαχείρισης - εκμετάλλευσης του δημόσιου χώρου από ιδιώτες αμφισβητεί την έννοια του ως δημόσιο αγαθό, εγείροντας αρνητικές αντιδράσεις από το ευρύ κοινό. Ο δημόσιος χώρος, σήμερα, αρχίζει εννοιολογικά να διαχωρίζεται από τις έννοιες του ιδιοκτησιακού καθεστώτος και να προσεγγίζεται περισσότερο μέσω της έννοιας της ελεύθερης πρόσβασης.

Ίσως η έννοια του δημόσιου χώρου να γίνεται πιο εύκολα κατανοητή μέσα από το πρίσμα των προσεγγίσεων των κοινωνικών επιστημών. Η πολιτική φιλοσοφία προσδιόρισε την έννοια του δημόσιου χώρου, μέσα από τα παραδείγματα της ελληνικής «αγοράς» και του ρωμαϊκού «forum», δίνοντας βαρύτητα στη

δημόσιος χώρος: η έννοιά του

χρησιμότητά του, ως τόπου ανταλλαγής απόψεων, επίλυσης πολιτικών και κοινωνικών ζητημάτων μέσα από το συνάθροισμα και το διάλογο των πολιτών.

Η κοινωνιολογία δίνει έμφαση περισσότερο στους χώρους της πόλης και την δυνατότητα των πολιτών για καθημερινή αλληλόδραση. Ως τόπος, όπου μπορεί να φιλοξενήσει, να ελκύσει τους κατοίκους και να δώσει αφορμές για διάλογο και συζητήσεις μέσα από τυχαίες ή μη συναντήσεις, ο δημόσιος χώρος αξιολογείται βάσει της προσβασιμότητάς του. Η συγκεκριμένη θέαση του δημόσιου χώρου διευρύνει σημαντικά και τα όριά του, καθώς επεκτείνεται σε όλους εκείνους τους προσβάσιμους χώρους από το κοινό, όπου δεν απαιτείται κάποιου είδους συμμετοχή σε ομάδες ανθρώπων. Υπό αυτή την οπτική, στους κοινά αποδεκτούς δημόσιους χώρους, όπως είναι οι δρόμοι, τα πάρκα κ.α. μπορούν να συμπεριληφθούν και χώροι, όπως τα μέσα μαζικής μεταφοράς, χώροι μαζικής κατανάλωσης (mall) καφετέριες, εστιατόρια κ.ο.κ. . Μέσα σε χώρους, όπου η προσβασιμότητα επιτρέπει την ελεύθερη μετακίνηση και την εστίαση των ανθρώπων, δημιουργούνται οι συλλογικές αναπαραστάσεις και η συλλογική μνήμη, διαμέσου των οποίων η εικόνα της πόλης παράγεται, αλλάζει και διαμορφώνεται.

Συνοψίζοντας, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι ο δημόσιος χώρος περιλαμβάνει ένα μεγάλο εύρος χώρων, τα όρια των οποίων στη σύγχρονη κοινωνία και κυρίως στη δυτική έχουν πάψει να είναι διαφανή και σαφή. Οι μορφές, οι χρήσεις και ο σχεδιασμός του εγείρει σημαντικά ερωτήματα σε σχεδιαστικό επίπεδο είτε αναφέρεται σε τοπική κλίμακα όπως η γειτονιά, είτε στην μητροπολιτική κλίμακα των μεγάλων αστικών κέντρων. Ως πρόκληση, σήμερα, στον σχεδιασμό του δημόσιου χώρου παραμένει η κατανόηση της έννοιάς του, καθώς η κάθε έκφρασή του πηγάζει από τις εκάστοτε κοινωνικές πρακτικές και ανάγκες του κοινωνικού συνόλου που εκφράζονται σε αυτόν, ορίζοντάς τον και διαμορφώνοντάς τον. Στόχος των μελετητών και των σχεδιαστών του δημόσιου χώρου είναι η ικανοποίηση των χρηστών του και η προσέλκυση νέων, ώστε μέσα από τη δημιουργία χώρων ελκυστικών και λειτουργικών οι εκάστοτε κοινωνικές πρακτικές θα μπορούν να εκφράζονται ελεύθερα και να προάγεται η κοινωνική συνοχή.

Στο ερώτημα, αν ο σχεδιασμός του δημόσιου χώρου είναι ικανός να επιφέρει κοινωνικούς μετασχηματισμούς με την εισαγωγή νέων πρακτικών σε αυτόν, απαντάει ο Μισέλ Φουκώ, λέγοντας ότι η

δημόσιος χώρος: η έννοιά του

αρχιτεκτονική ενός χώρου μπορεί να ενισχύσει ή να μην επηρεάσει μία πρακτική αλλά δεν μπορεί να την επιβάλλει και δεν μπορεί από μόνη της να λύσει κοινωνικά προβλήματα και να παράγει θετικά αποτελέσματα, αν η σχεδιαστική πρόθεση του χώρου δεν συμπίπτει με τις πραγματικές πρακτικές των ανθρώπων σε αυτόν.⁵

Εικόνα 4, πηγή: <http://journeytopoland.files.wordpress.com/>

⁵ (Φουκώ, 1987)

δημόσιος χώρος: ο ρόλος του

2.1.3. Ο ρόλος του δημόσιου χώρου

«Ο δημόσιος χώρος είναι η σκηνή στην οποία εκτυλίσσεται το δράμα της δημόσιας ζωής. Οι δρόμοι, οι πλατείες, τα πάρκα μιας πόλης δίνουν μορφή στη ροή της ανθρώπινης συνδιαλλαγής. Αυτοί οι δυναμικοί χώροι διευκολύνουν την κίνηση και επικοινωνία και αποτελούν τόπους παιχνιδιού και χαλάρωσης. Υπάρχουν πιεστικές ανάγκες τις οποίες ο δημόσιος χώρος καλείται να ικανοποιήσει, ανθρώπινα δικαιώματα που μπορούν μέσα από αυτόν να διεκδικηθούν, να διαμορφωθούν, να προσδιοριστούν και να διασφαλιστούν και ιδιαίτερα πολιτισμικά νοήματα να διαδοθούν»⁶.

Από τα αρχαία χρόνια μέχρι και σήμερα, οι δημόσιοι χώροι λειτουργούν ως τόποι έκφρασης, κίνησης και δράσης των ελεύθερων πολιτών, ως χώροι αναψυχής και κοινωνικής επαφής, ως χώροι διεκδίκησης ελευθεριών και δικαιωμάτων, αντίστασης, επανάστασης και πάλης με το πολιτικό καθεστώς, γεγονός που τους προσδίδει σημαίνοντα ρόλο στη διεξαγωγή της δημόσιας ζωής.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, στο πλαίσιο της κοινωνικής ζωής υπάρχει μία δυναμική ισορροπία ανάμεσα στις δραστηριότητες που διεξάγονται στη δημόσια σφαίρα και σ'εκείνες της ιδιωτικής. Η κάθε πολιτισμική κουλτούρα δίνει το δικό της χρώμα σε αυτή την ισορροπία, με αποτέλεσμα την απόδοση διαφορετικών νοημάτων στο δημόσιο χώρο. Παρόλο που η ισορροπία ανάμεσα στο δημόσιο και το ιδιωτικό είναι μοναδική σε κάθε κοινωνικό σύνολο, οι παράγοντες που την διαμορφώνουν παραμένουν ίδιοι και διαφοροποιούνται ως προς την ένταση της επιρροής. Σε κάθε κουλτούρα ο δημόσιος χώρος διαμορφώνεται πάντα μέσω των διάφορων επιρροών της πολιτισμικής ανταλλαγής, της τεχνολογίας, της πολιτικής αλλαγής, των οικονομικών συστημάτων και τον πολιτισμό του εκάστοτε κοινωνικού συνόλου.

Ο δημόσιος χώρος είναι ένα κοινωνικό προϊόν με συμβολική και υλική υπόσταση, χωρίς να αποτελεί απλά ένα άθροισμα υλικών δεδομένων που εμποδίζουν ή διευκολύνουν τις δημόσιες δραστηριότητες.

⁶ (Stephen Carr, 1992)

δημόσιος χώρος: ο ρόλος του

«Η ίδια η κοινωνία προβάλλεται πάνω στο χώρο της, τον «παράγει» με μια έννοια του όρου που πρέπει να την επεκτείνουμε: ο υλικός μετασχηματισμός του περιβάλλοντος είναι μόνο ένα μέρος της παραγωγής του χώρου. Ο χώρος παράγεται και μέσα από την ερμηνεία, την επιλογή κέντρων προσοχής, την επένδυση κοινωνικών αξιών. Με άλλα λόγια, παράγεται από τον τρόπο που τον εννοεί και τον αξιοποιεί κάθε κοινωνία. Ο υλικός μετασχηματισμός άλλωστε κινείται από μία αντίστοιχη προϋπόθεση: η μορφοποίηση στόχων παρέμβασης από φορείς ή άτομα αποτελεί ήδη μια διαδικασία επιλογής, εστίασης και ανάδειξης ορισμένων πλευρών του χώρου και με αυτή την έννοια βασίζεται σε μία κοινωνική ερμηνεία του.»⁷

Πέρα από την αξία του ως κοινωνικό προϊόν, ο δημόσιος χώρος αποτελεί και προϋπόθεση για την καλή λειτουργία μίας κοινωνίας. Δυστυχώς, σήμερα, παρατηρείται μια σταδιακή εγκατάλειψη του δημόσιου χώρου, καθώς όλο και λιγότερες δραστηριότητες απαιτούν την άμεση κοινωνική επαφή. Σύμφωνα με τον Sennett, στο έργο του «The Fall of Public Man», η εισαγωγή της τεχνολογίας στη σύγχρονη ζωή έχει αποδεσμεύσει τον άνθρωπο από την αναγκαία του παρουσία στο δημόσιο χώρο, οδηγώντας

στην παρακμή της δημόσιας ζωής, καθώς οι χωρικές εκδηλώσεις στα όριά του έχουν μειωθεί σημαντικά⁸. Εκτός από τις διάφορες καθημερινές ανάγκες που μπορούν πλέον να ολοκληρωθούν μέσα από την ασφάλεια της κατοικίας, τα διάφορα μέσα κοινωνικής δικτύωσης συλλέγουν μία πληθώρα πληροφοριών για τους άλλους, στερώντας την ανάγκη και ευχαρίστηση για πραγματική επαφή μεταξύ των ανθρώπων.

Ο δημόσιος χώρος προσφέρεται για συναντήσεις και καθημερινές δραστηριότητες, δίνοντας παράλληλα τη δυνατότητα στο χρήστη του να κινείται ανάμεσα, να βλέπει και να ακούει άλλους ανθρώπους, ώστε μέσα από τη διαδικασία της παρατήρησης και της ανάλυσης να συλλέγει εμπειρίες και να ερμηνεύει τις συμπεριφορές των άλλων. Οι έννοιες «βλέπω» και «ακούω» εμπεριέχονται σε όλες τις μορφές των κοινωνικών επαφών και αποτελούν κομμάτι μίας ευρείας παλέτας κοινωνικών δραστηριοτήτων, από τις πολύ απλές και μη δεσμευτικές μέχρι τις πιο περίπλοκες και συναισθηματικές.

⁷ (Σταυρίδης, 1990, σ. 18)

⁸ (Sennett, 1986)

δημόσιος χώρος: ο ρόλος του

Από την απλή παρατήρηση των άλλων ανθρώπων μέχρι και τη συμμετοχή σε κοινές δραστηριότητες, δημιουργείται το αίσθημα του «κοινού» και του «ανήκειν» σε μία μεγαλύτερη ομάδα δίνοντας σκοπό και νόημα στην ανθρώπινη ύπαρξη. Η συμμετοχή σε κοινωνικές δραστηριότητες είναι ένα ζωτικής σημασίας κομμάτι της ζωής του ανθρώπου, καθώς τον διαμορφώνει σαν υποκείμενο, αναπτύσσοντας παράλληλα τις κοινωνικές του δεξιότητες - καθιστώντας τον ικανό να συνδεθεί και να επικοινωνήσει με άλλους ανθρώπους.

Μια πλούσια δημόσια ζωή είναι σημαντική σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο. Υπάρχει μία ευχαρίστηση στην παρατήρηση των άλλων ανθρώπων, στην παρατήρηση του άλλου, του ξένου, η οποία είναι έμφυτη στον άνθρωπο. Μέσα από την παρατήρηση αντλούμε πληροφορίες που αφορούν το φύλο, την ηλικία, την κοινωνική ομάδα και πιο ιδιαίτερες πληροφορίες που πηγάζουν από την ένδυση, το περπάτημα και τον τρόπο ομιλίας. Γινόμαστε και οι ίδιοι αντικείμενα παρατήρησης συνειδητά από τη στιγμή που βαδίζουμε σε ένα δημόσιο χώρο. Έτσι, ο δημόσιος χώρος, μέσα από τους χρήστες του, παρέχει μία πληθώρα και ποικιλία οπτικών ερεθισμάτων και πληροφοριών που μας κρατούν το ενδιαφέρον.

Ο δημόσιος χώρος αποτελεί κοινωνική αρένα την οποία διάφορες ομάδες ανθρώπων διεκδικούν. Εκεί, οι κοινωνικές ομάδες αξιολογούν τις διαφορές και τις ομοιότητές τους, μαθαίνουν να συνυπάρχουν, να συνδιαλέγονται και να γνωρίζουν η μία την άλλη διαδικασία, που συνηγορεί στην συνοχή του κοινωνικού συνόλου. Βέβαια, σε κοινότητες με μεγάλο βαθμό ετερογενών ομάδων, ως προς την πολιτισμική ταυτότητα κυρίως, η κοινωνική επαφή στο δημόσιο χώρο πολλές φορές δυσχεραίνεται, εκτός και αν υπάρχουν άλλες κοινές συνισταμένες να δένουν τα υποκείμενα, όπως κοινά βιώματα, κοινό παρελθόν κ.ο.κ.

Με την είσοδό του ατόμου στη δημόσια ζωή και με τη συμμετοχή στα «κοινά» καλλιεργείται το αίσθημα της κοινωνικής αλληλεγγύης και η ανάγκη για συνεισφορά και δράση. Ένα μέσο για να επιτυγχάνεται αυτό είναι η δημιουργία χώρων που θα ωθήσουν αργά ή γρήγορα το μεγαλύτερο μέρος μίας κοινότητας να τους επισκεφθούν, ώστε μέσα από αυτούς το κοινωνικό σύνολο να αποκτήσει μία ταυτότητα.

δημόσιος χώρος: ο ρόλος του

Τέλος, όταν μιλάμε για δημόσια ζωή δεν μπορούμε να παραλείψουμε την πολιτική της διάσταση. Οι δημόσιες δραστηριότητες, πολλές φορές, γίνονται πολιτικές πράξεις όταν αποτελούν απειλή για κάποιους ή πρακτικές απελευθερωτικές για άλλους. Υπό αυτή την σκοπιά, τη δημόσια ζωή μας θα μπορούσαμε να την ερμηνεύσουμε και ως ένα από τα δημοκρατικά μας δικαιώματα, από τη στιγμή που μας δίνει την δυνατότητα μέσα στο δημόσιο χώρο να διαμαρτυρηθούμε και να διεκδικήσουμε χαμένες ή νέες ελευθερίες και δικαιώματα. Οι δημόσιοι χώροι έχουν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στη διεκδίκηση και διατήρηση της δημοκρατίας, παρέχοντας το σκηνικό για πολιτικές αντιπαραθέσεις και διαδηλώσεις, ενώ εν μέσω πολιτικών και κοινωνικών αλλαγών μετατρέπονται σε πεδία μάχης.

Εικόνα 5, πηγή: <http://commons.wikimedia.org/>

δημόσιος χώρος: οι πρωταρχικές του αξίες

2.1.4. Πρωταρχικές αξίες του δημόσιου χώρου

Οι δημόσιοι χώροι για να παραμένουν ζωντανό κομμάτι του αστικού τοπίου και να φέρνουν εις πέρας τον ρόλο που έχουν καλεστεί να επιτελέσουν στη δημόσια ζωή, οφείλουν να αποκρίνονται στις ανάγκες των χρηστών τους, να είναι δημοκρατικοί και γεμάτοι περιεχόμενο (responsive, democratic/meaningful).⁹

Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν οι δημόσιοι χώροι που είναι σχεδιασμένοι ώστε να ικανοποιούν τις ανάγκες των χρηστών. Οι πρωταρχικές ανάγκες που ο άνθρωπος αναζητά να ικανοποιήσει στο δημόσιο χώρο είναι η άνεση, η χαλάρωση, η ενεργητική ή παθητική του εμπλοκή με άλλους και η ανακάλυψη. Ο δημόσιος χώρος οφείλει να παρέχει την άνετη διέλευση και χρήση του από τον άνθρωπο και να παρέχει ένα σκηνικό για χαλάρωση από την έντονη δραστηριότητα της πόλης. Η χαλάρωση παρέχει ανακούφιση από το στρες της καθημερινής ζωής και η εμπλοκή με τους άλλους προάγει την ατομική και κοινωνική ολοκλήρωσή του. Ο δημόσιος χώρος μπορεί επίσης να είναι το σκηνικό για φυσική και ψυχική

δραστηριότητα, ώστε να προάγεται η καλύτερη γνώση του εαυτού του υποκειμένου και των άλλων.¹⁰

Δημοκρατικοί είναι οι χώροι που προστατεύουν τα δικαιώματα των χρηστών τους, παρέχουν ελεύθερη πρόσβαση σε όλες τις κοινωνικές ομάδες μίας κοινότητας και προσφέρουν τη δυνατότητα για ελεύθερη έκφραση και δράση. Ένας δημόσιος χώρος μπορεί να δρα απελευθερωτικά για ένα υποκείμενο, το οποίο μπορεί να καταπιέζεται καθημερινά μέσα στον εργασιακό χώρο ή και στο οικογενειακό του περιβάλλον. Η πιο σημαντική συνεισφορά του δημόσιου χώρου σε κάθε κοινωνία είναι ότι μέσα από την κατοίκησή του οι άνθρωποι μπορούν να μάθουν να ζουν μαζί.¹¹

Χώροι με νόημα είναι εκείνοι που επιτρέπουν στους ανθρώπους να σχηματίζουν ισχυρούς δεσμούς μεταξύ του χώρου, της προσωπικής τους ζωής και ενός μεγαλύτερου κόσμου. Ένας δημόσιος χώρος γεμάτος ζωή, φορτισμένος με τις κοινωνικές αξίες ενός συνόλου και με τη συλλογική μνήμη που φέρει μπορεί να αποτελέσει σταθερό σημείο αναφοράς στην ταυτότητα ενός υποκειμένου μέσα σε ένα

⁹ (Stephen Carr, 1992, σσ. 19,20)

¹⁰ (Stephen Carr, 1992)

¹¹ (Stephen Carr, 1992)

δημόσιος χώρος: οι πρωταρχικές του αξίες

ραγδαίως μεταβαλλόμενο κόσμο. Συλλέγοντας και χτίζοντας τις ατομικές και συλλογικές μας εμπειρίες στο δημόσιο χώρο του προσδίδουμε σημαντική αξία, νόημα, θέση και λόγο ύπαρξης μέσα στην κοινωνία.

Εικόνα 7, πηγή: [http://en.wikipedia.org/wiki/File:Central_square_\(Izhevsk\)_1.jpg](http://en.wikipedia.org/wiki/File:Central_square_(Izhevsk)_1.jpg)

Εικόνα 6, πηγή: <http://mydinnerswithrichard.blogspot.gr/>

δημόσιος χώρος: παράγοντες που τον διαμορφώνουν

2.1.5. Παράγοντες που διαμορφώνουν την “αρχιτεκτονική” του δημόσιου χώρου

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που προσδίδει η γεωγραφική τοποθεσία μίας περιοχής, όπως είναι το κλίμα και η μορφολογία του εδάφους σίγουρα συμβάλλουν στο σχεδιασμό και τη δημιουργία του δημόσιου χώρου, όσον αφορά στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις ποιότητες του χώρου καθώς και στις εκδηλώσεις της δημόσιας ζωής. Παρόλο, όμως, που ως ένα βαθμό δρουν περιοριστικά, δεν είναι ικανά να καθορίσουν τα είδη των χώρων που βρίσκει κανείς σε μία περιοχή ή τις ανάγκες τις οποίες οι δημόσιοι χώροι καλούνται να εξυπηρετήσουν. Η δημόσια ζωή, γενικότερα, προάγεται πιο εύκολα σε ήπια κλίματα καθώς ευνοείται η συνάθροιση ανθρώπων. Βέβαια, η χρήση της τεχνολογίας σε ακραία κλίματα διαφοροποιεί αυτόν τον κανόνα σε μερικές περιπτώσεις.¹²

Το κλίμα και η μορφολογία του εδάφους γίνονται περισσότερο μέρος της ιδιαίτερης ταυτότητας κάθε δημόσιου χώρου αλλά δεν μπορούν να αποτελέσουν βασικό παράγοντα ανάλυσής του. Η

ύπαρξη ενός ζωντανού και πετυχημένου δημόσιου χώρου εξαρτάται περισσότερο από τις κοινωνικές και πολιτικές πρακτικές του εκάστοτε κοινωνικού συνόλου και τη βαρύτητα που αυτές του προσδίδουν.

Οι πολιτισμικές δυνάμεις που διαμορφώνουν το δημόσιο χώρο είναι τουλάχιστον τρεις. Η πρώτη είναι, κατά κύριο λόγο, κοινωνική και εξυπηρετούμενη από ποικιλόμορφους χώρους με ποικίλες δραστηριότητες, κυρίως εστιασμένες στην δημόσια ζωή της κοινότητας. Από τις ανάγκες αυτής της κατηγορίας μπορεί να προκύψουν χώροι για περίπατο, για στάση, εξέδρες για συναυλίες, πάγκοι για πωλητές κ.α.¹³

¹² (Stephen Carr, 1992)

¹³ (Stephen Carr, 1992)

δημόσιος χώρος: παράγοντες που τον διαμορφώνουν

Η δεύτερη κατηγορία διαμορφώνει εκείνους τους λειτουργικούς χώρους που εξυπηρετούν τις καθημερινές και πρακτικές ανάγκες όσον αφορά στη διεξαγωγή της καθημερινής ζωής, όπως τη ροή των ανθρώπων και την μετακίνησή τους στη πόλη, οι οποίοι μπορούν να παρέχουν και ταυτόχρονα καταφύγιο από τα καιρικά φαινόμενα. Τέτοιοι χώροι μπορεί να είναι στοές, αίθρια, στάσεις για τα μέσα μαζικής μεταφοράς κ.α.¹⁴

Η τρίτη είναι η συμβολική δημόσια ζωή που αναπτύσσεται έξω από την καθημερινότητα των μελών μιας κοινωνίας. Αφορά πνευματικές και μυστικιστικές εμπειρίες, όπως ο εορτασμός παρελθόντων γεγονότων και θρησκευτικών προσωπικοτήτων. Οι εθνικές και θρησκευτικές γιορτές δημιουργούν ευκαιρίες για ένα τύπο κοινωνικής ζωής που ξεπερνάει τα όρια της οικογένειας και σε πολλές περιπτώσεις της κοινότητας, προσφέροντας μια επικοινωνία που εδράζεται στο εθνικό αίσθημα ή την πνευματική κατάνυξη.¹⁵

Εικόνα 8, πηγή: <http://www.economist.com/>

¹⁴ (Stephen Carr, 1992)

¹⁵ (Stephen Carr, 1992)

δημόσιος χώρος: δραστηριότητες

Εικόνα 9, "Baba dance", μια ιδιαίτερη δημόσια δραστηριότητα στους ανοιχτούς δημόσιους χώρους της Κίνας, πηγή: www.nclurbandesign.org

2.1.6. Δραστηριότητες στο δημόσιο χώρο

Οι δραστηριότητες στο δημόσιο χώρο μπορούν να χωριστούν σε τρεις κατηγορίες, η κάθε μία από τις οποίες έχει διαφορετικές απαιτήσεις από το φυσικό αστικό περιβάλλον, σε : απαραίτητες, κατ' επιλογήν και κοινωνικές δραστηριότητες.¹⁶

Οι **απαραίτητες δραστηριότητες** περιλαμβάνουν εκείνες που είναι λιγότερο αυθόρμητες, όπως η παρουσία στο σχολείο και στη δουλειά ή η αναμονή στη στάση του λεωφορείου, με άλλα λόγια όλες εκείνες τις δραστηριότητες στις οποίες οι εμπλεκόμενοι είναι σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό υποχρεωμένοι να συμμετέχουν. Γενικά, οι καθημερινές υποχρεώσεις και η απασχόληση ανήκουν σε αυτήν την κατηγορία. Ανάμεσα σε άλλες δραστηριότητες, αυτή η ομάδα εμπεριέχει τη μεγάλη πλειοψηφία που σχετίζονται με το περπάτημα. Επειδή οι δραστηριότητες της ομάδας αυτής είναι απαραίτητες, η ύπαρξή τους επηρεάζεται ελάχιστα από το εξωτερικό περιβάλλον και τις κλιματολογικές συνθήκες που

¹⁶ (Gehl, 2011)

δημόσιος χώρος: δραστηριότητες

επικρατούν σε αυτό, καθώς οι συμμετέχοντες σε αυτές δεν έχουν άλλη επιλογή από το να τις ολοκληρώσουν.¹⁷

Οι **κατ' επιλογήν δραστηριότητες** είναι αυτές στις οποίες οι εμπλεκόμενοι επιδιώκουν να συμμετέχουν δεδομένου του χρόνου και του τόπου και είναι τελείως διαφορετικές από εκείνες τις προηγούμενης ομάδας. Αυτή η κατηγορία περιλαμβάνει δραστηριότητες όπως π.χ. ένας περίπατος για καθαρό αέρα στο πάρκο ή το παιχνίδι των παιδιών στην πλατεία της γειτονιάς και εκδηλώνονται μονάχα όταν οι εξωτερικές συνθήκες είναι ευνοϊκές, όταν ο καιρός και το μέρος τις προσκαλούν. Οι δραστηριότητες αυτές αποτελούν βασικό άξονα του αστικού σχεδιασμού καθώς συμπεριλαμβάνουν τις περισσότερες δραστηριότητες αναψυχής.)¹⁸

Η δεύτερη κατηγορία δραστηριοτήτων επειδή εξ'ορισμού είναι προαιρετική εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ποιότητα του δημόσιου χώρου. Όταν οι δημόσιοι χώροι στερούνται ποιότητας, μόνο οι αναγκαίες δραστηριότητες διεξάγονται σχεδόν ανεμπόδιστα. Όταν, όμως, χαρακτηρίζονται από υψηλές ποιότητες,

οι αναγκαίες δραστηριότητες εμφανίζονται περίπου με την ίδια συχνότητα, παρόλο που τείνουν να διαρκούν περισσότερο, καθώς οι συνθήκες είναι καλύτερες και οι κατ' επιλογήν αυξάνονται.

Οι **κοινωνικές δραστηριότητες** είναι εκείνες που εξαρτώνται από την παρουσία άλλων στο δημόσιο χώρο και περιλαμβάνουν όλες εκείνες τις κοινές δραστηριότητες που δομούνται από δύο ή και περισσότερα άτομα. Σε αυτή την κατηγορία εμπεριέχονται και οι λεγόμενες παθητικές δραστηριότητες, όπως η έμμεση επαφή με άλλους μέσω του βλέμματος και της ακοής.¹⁹

Γενικά, οι κοινωνικές δραστηριότητες διεξάγονται σε ποικίλα μέρη, όπως σε κατοικίες, αυλές, μπαλκόνια, στους χώρους εργασίας, στο σχολείο κ.α. . Από αυτές, όσες εκτυλίσσονται σε ανοιχτούς δημόσιους χώρους θα μπορούσαν να προσδιοριστούν και ως «επακόλουθες», διότι σχεδόν σε όλες τις περιπτώσεις προκύπτουν από τις δραστηριότητες των παραπάνω κατηγοριών που αναφερθήκαν. Προκύπτουν τυχαία ως το αποτέλεσμα της μετακίνησης των ατόμων και της συνύπαρξής τους στον ίδιο χώρο και ως απόρροια των παραπάνω κατηγοριών εξαρτώνται και αυτές,

¹⁷ (Gehl, 2011)

¹⁸ (Gehl, 2011)

¹⁹ (Gehl, 2011)

δημόσιος χώρος: δραστηριότητες

σε μεγάλο βαθμό, από τις ποιότητες του αστικού τοπίου. Ο χαρακτήρας τους ποικίλει και προσδιορίζεται μέσα στο πλαίσιο στο οποίο συμβαίνουν. Οπουδήποτε υπάρχει ένας αριθμός ανθρώπων με κοινά στοιχεία να τους ενώνουν, οι κοινωνικές δραστηριότητες είναι εφικτό να προκύψουν. Εκδηλώνονται μέσα από χαιρετισμούς, συζητήσεις, συνομιλίες και όλα εκείνα τα οποία πηγάζουν από το απλό γεγονός ότι τα άτομα γνωρίζονται μεταξύ τους και έχουν κοινά ενδιαφέροντα και αν δεν ισχύει τίποτα από όλα αυτά, επειδή απλά βλέπουν ο ένας τον άλλο συχνά. . Γενικά, θα μπορούσαμε να πούμε ότι μία κοινωνική δραστηριότητα είναι εφικτό να γεννηθεί τη στιγμή που δύο άνθρωποι βρίσκονται την ίδια ώρα στο ίδιο μέρος.²⁰

²⁰ (Gehl, 2011)

δημόσιος χώρος: δραστηριότητες

Εικόνα 10, πηγή: <http://commons.wikimedia.org/>

δημόσιος χώρος: βασικά γνωρίσματα

2.1.7. Βασικά γνωρίσματα του δημόσιου χώρου

Ο αστικός δημόσιος χώρος, όπως ήδη αναφέρθηκε, είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με τη δημόσια ζωή, εφόσον αποτελεί το υλικό πλαίσιο μέσα στο οποίο εκτυλίσσονται οι δραστηριότητες και εκδηλώνονται οι συμπεριφορές των ατόμων. Για την ακρίβεια, ο δημόσιος χώρος δεν είναι απλά ο τόπος όπου διεξάγεται η δημόσια ζωή αλλά είναι και ένα περιβάλλον το οποίο καλείται να την υποστηρίξει²¹. Επομένως, σκόπιμος κρίνεται ο εντοπισμός και ο προσδιορισμός των γνωρισμάτων εκείνων του δημόσιου χώρου που είναι συνυφασμένα με τη θεσμική του υπόσταση αλλά και τον κοινωνικό του χαρακτήρα, καθώς επίσης και με τις κοινωνικές πρακτικές που συνδέονται με αυτόν. Κατά μία έννοια, εφόσον κάποιο από αυτά τα γνωρίσματα εκλείψει, τότε αποδυναμώνεται ο δημόσιος χαρακτήρας του χώρου και, κατ' επέκταση, η λειτουργία της δημόσιας ζωής. Με άλλα λόγια, οι παρακάτω ποιότητες αποτελούν τον συνδετικό κρίκο ανάμεσα στο δημόσιο χώρο και τη δημόσια δραστηριότητα, το θεμέλιο λίθο που οδηγεί στις κοινωνικές

πρακτικές που παρουσιάζονται, οι οποίες είναι απόρροια της στενής αυτής σχέσης²².

Ο δημόσιος χώρος, λοιπόν, βάσει της θεσμικής του υπόστασης μπορεί να χαρακτηριστεί από τα παρακάτω γνωρίσματα και ποιότητες:

- Τις έννοιες της ελεύθερης πρόσβασης και της κοινής χρήσης.
- Τις έννοιες της ελεύθερης έκφρασης και συμπεριφοράς.
- Τις έννοιες του κοινού συμφέροντος και της ασφάλειας των ατόμων.
- Την έννοια του δημόσιου ως αντίθετη του ιδιωτικού.

Αντίστοιχα, θέλοντας να προσδιορίσουμε τα γνωρίσματα που απορρέουν από τον κοινωνικό χαρακτήρα του δημόσιου χώρου θα μπορούσαμε να τα συνοψίσουμε στα ακόλουθα:

- Στις έννοιες της ποικιλίας, της αβεβαιότητας και στην έννοια του "ξένου".

²¹ (Δανιήλ, 2007, σ. 26)

²² (Δανιήλ, 2007, σ. 31)

δημόσιος χώρος: βασικά γνωρίσματα

- Στη συλλογική μνήμη, ως συμβάλλουσα στην κοινωνική συνοχή και στους δεσμούς των ατόμων.
- Στην έννοια της συμμετοχής και του κοινού ενδιαφέροντος.
- Στην έννοια της οικειοποίησης.
- Στην έννοια της κοινωνικής αλληλεπίδρασης και στον κοινωνικό συγχρωτισμό.
- Στην έννοια της ανταλλαγής, μέσω της συμμετοχής και της αλληλεπίδρασης.

Εικόνα 11, πηγή: <http://www.intltravelnews.com/>

δημόσιος χώρος: «ανοιχτός» και «κλειστός»

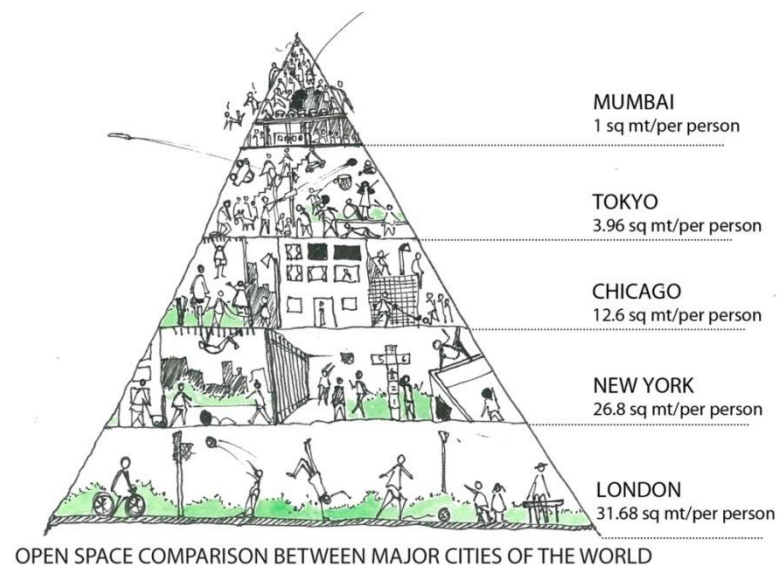
2.2. Κατηγορίες του δημόσιου χώρου

2.2.1. «Ανοιχτός» και «κλειστός» δημόσιος χώρος

Ως κλειστός δημόσιος χώρος ορίζεται, γενικά, ο εσωτερικός χώρος που προορίζεται για την εξυπηρέτηση του κοινού, ανήκει στο «δημόσιο» και χρησιμοποιείται για κοινωνικές, οικονομικές, εμπορικές, θρησκευτικές, επιστημονικές, εκπαιδευτικές, πολιτιστικές, ψυχαγωγικές ή αθλητικές εκδηλώσεις και δραστηριότητες κ.ά. Η έννοια του “υπαίθριου”, “εξωτερικού” ή “ανοικτού” δημόσιου χώρου, με την οποία και ασχολείται εκτενώς η παρούσα εργασία, είναι πιο πολύπλοκη και πολυδιάστατη, καθώς αφενός όσον αφορά στη μορφή του ποικίλει και δεν χαρακτηρίζεται πάντα από σαφή όρια και αφετέρου όσον αφορά στη λειτουργία του δεν αποτελεί μόνο ένα από τα κυριότερα συστατικά της ίδιας της πόλης, αλλά συμβάλλει ουσιαστικά στη διεξαγωγή της δημόσιας ζωής, συνδεδεμένος άρρηκτα με αυτήν, αποτελώντας ουσιαστικά βασικό φορέα συλλογικής δραστηριότητας.²³

Ο δημόσιος “ανοιχτός” αστικός χώρος επομένως μπορεί να χαρακτηριστεί ως συλλογικός χώρος, συχνά ρευστός και διαρκώς μεταβαλλόμενος, ο οποίος αποτελεί τοπόσημο της εκάστοτε

περιοχής, σημαντικό πυρήνα της κοινωνικής επαφής, χώρο φιλοξενίας πληθώρας δραστηριοτήτων αλλά και σημαντική πηγή πληροφοριών, συνδέοντας το δημόσιο περιβάλλον της πόλης με τη δημόσια ζωή των πολιτών της.

Εικόνα 12, πηγή: <http://arjunrathi.files.wordpress.com/2014/03/arjun-rathi-metro-sky-gardens-mumbai-open-spaces-pyramid2.jpg>

²³ (Δανιήλ, 2007)

δημόσιος χώρος: τυπολογικές θεωρήσεις του «ανοιχτού» δημόσιου χώρου

2.2.2. Τυπολογικές θεωρήσεις του «ανοιχτού» δημόσιου χώρου

Τα δύο πρωτεύοντα συστατικά για τη δημιουργία και τη σύνθεση του ανοιχτού δημόσιου χώρου ήταν και είναι μέχρι σήμερα η πλατεία και ο δρόμος. Οι δύο αυτές μορφές αποτελούν την πεμπτούσια του αστικού σχεδιασμού διότι, αν και με το πέρασμα του χρόνου και τις ιδιαίτερες ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες υπέστησαν μεταβολές ως προς τη μορφολογία τους και τις λειτουργίες που εξυπηρετούσαν, διατρέχουν την ιστορία του αστικού χώρου από την εμφάνιση της ελληνικής αγοράς και του ρωμαϊκού forum μέχρι τις μεσαιωνικές πλατείες και το σύγχρονο αστικό τοπίο.

Οι βασικές μορφές οργάνωσης των αστικών υπαίθριων χώρων θα μπορούσαν να συνοψιστούν στις παρακάτω, που αντιπροσωπεύουν και τις δύο διαφορετικές προσεγγίσεις του αστικού σχεδιασμού, εκείνη της Αρχιτεκτονικής Τοπίου (Landscape Planning) και της Πολεοδομικής Σύνθεσης (Urban Design)²⁴:

- Κήποι και πάρκα: οργάνωση που δίνει έμφαση στην φύτευση και λειτουργούν, κυρίως, σαν τόποι ανάπαυσης ή σαν χώροι πλαισίωσης σημαντικών κτιρίων.
- Δρόμοι και πλατείες: κυρίως γεωμετρικές επιφάνειες με σκοπό την ομαλή διεξαγωγή της ροής των ανθρώπων και την υπαίθρια κοινωνική ζωή.

Η οργάνωση των ανοιχτών δημόσιων χώρων διαφέρει κάθε φορά, ανάλογα με τις τοπικές, φυσικές και κοινωνικές ειδικές συνθήκες που επικρατούν, δημιουργώντας νέους υπαίθριους αστικούς χώρους ή αφαιρώντας κάποιους. Στις παραπάνω μορφές που αναφερθήκαν αξίζει να προσθέσουμε και μερικές ακόμα που είναι σημαντικές στον αστικό σχεδιασμό, όπως: οι υπαίθριες αθλητικές εγκαταστάσεις, τα θαλάσσια μέτωπα, οι αρχαιολογικοί χώροι, οι παιδότοποι κ.α. .

Πέραν των ταξινομήσεων που βασίζονται κυρίως στη μορφή, έχουν διατυπωθεί πολλές που βασίζονται στη λειτουργία που επιτελούν οι υπαίθριοι δημόσιοι χώροι. Ενδεικτικά παραθέτουμε τις παρακάτω.

²⁴ (Αραβαντινός-Κοσμάκη, 1988, σελ. 22)

δημόσιος χώρος: τυπολογικές θεωρήσεις του «ανοιχτού» δημόσιου χώρου

Σύμφωνα με τον Wim Blauw, ο Oosterman²⁵ επιχείρησε μία ταξινόμηση του δημόσιου χώρου σύμφωνα με τις λειτουργίες που εξυπηρετεί:

- Ιερού χαρακτήρα: όπως η πλατεία ενός ιερού ναού.
- Χαρακτήρα προστασίας: όπως το περιτειχισμένο κομμάτι του δημόσιου χώρου μιας πόλης.
- Χαρακτήρα δημοκρατίας: όπως για παράδειγμα η αρχαία ελληνική αγορά.
- Εμπορευματικού χαρακτήρα: όπως το εμπορικό κέντρο μίας πόλης.
- Κυκλοφοριακού χαρακτήρα: όπως ένας αυτοκινητόδρομος.

Ακολούθως, αναφέρει την ταξινόμηση των ανοιχτών δημόσιων χώρων που διατυπώθηκε από τον Wentholt στο πλαίσιο της έρευνας που πραγματοποιήθηκε στην πόλη του Rotterdam, τα αποτελέσματα της οποίας στηρίχθηκαν στις απόψεις των κατοίκων της περιοχής. Σύμφωνα με αυτήν την έρευνα, προέκυψαν οι εξής

κατηγορίες λειτουργιών που εξυπηρετούνται από τον υπαίθριο δημόσιο χώρο²⁶:

- Χρηστικές λειτουργίες
- Επικοινωνιακές λειτουργίες
- Ψυχικές λειτουργίες

Ο ίδιος ο Blauw, συνθέτοντας τις παραπάνω ταξινομήσεις, παραθέτει τη δικιά του προσπαθώντας να τις διευρύνει, ενώ ταυτόχρονα αντιστοιχίζει τις κατηγορίες των λειτουργιών που διαχωρίζει ο ίδιος με εκείνες του Oosterman:²⁷

- Πολιτιστικές λειτουργίες, οι οποίες περιέχουν και τις ιερού χαρακτήρα.
- Πολιτικές, οι οποίες μπορούν να ερμηνευθούν και ως λειτουργίες ασφάλειας.
- Κοινωνικές που είναι αλληλένδετες με τις δημοκρατικού χαρακτήρα λειτουργίες.

²⁵ (Blaw, 1992, σ. 206)

²⁶ (Blaw, 1992, σ. 207)

²⁷ (Blaw, 1992, σ. 207)

δημόσιος χώρος: τυπολογικές θεωρήσεις του «ανοιχτού» δημόσιου χώρου

- Τέλος, προσθέτει και τις λειτουργίες οικονομικού χαρακτήρα.

Εικόνα 13, πηγή: <http://famouswonders.com/>

πλατεία: η έννοια της πλατείας

Εικόνα 14, πηγή: <http://famouswonders.com/prague-old-town/>

«Η πλατεία, μαζί με τον εμπορικό δρόμο, είναι το κορύφωμα της αστικής ζωής σε κάθε πόλη, εδώ και χιλιάδες χρόνια, από την εμφάνιση του οικισμού»²⁸

²⁸ (Σαρηγιάννης, 1999)

2.3. πλατεία

2.3.1. Η έννοια της Πλατείας

Ένα από τα πιο σημαντικά στοιχεία του αστικού σχεδιασμού είναι η πλατεία. Ετυμολογικά, η λέξη πλατεία προέρχεται από τη λατινική λέξη «platea» που σημαίνει ανοιχτός χώρος ή πλατύς δρόμος. Στην ελληνική γλώσσα η λέξη πλατεία είναι το θετικό του επιθέτου πλατύς και χρησιμοποιείται για να ονομάσει μία μεγάλη επίπεδη και ειδικά διαμορφωμένη έκταση σε μία πόλη ή χωριό²⁹. Γενικά, η πλατεία είναι ο ακάλυπτος κοινόχρηστος χώρος μέσα στο πολεοδομικό σχέδιο ενός οικισμού, ο οποίος αποτελεί ιδιοκτησία του δήμου ή της κοινότητας στην οποία ανήκει και περιβάλλεται από δημόσιες οδούς. Κατά βάση, δεν φέρει κτίσματα εκτός από υπαίθριες κατασκευές, γλυπτό διάκοσμο ή κάποιο ιερό μνημείο και αποτελεί κεντρικό στοιχείο σε κάθε οικισμό και πόλη, σημείο συνάντησης, χώρο περιπάτου, αναψυχής, παιχνιδιού κ.ά.. Μία πλατεία είναι ταυτόχρονα το πιο ιδανικό σκηνικό για την τοποθέτηση διάφορων κτιρίων δημόσιων και μη στα όριά της ή και στο εσωτερικό της, ενώ ταυτόχρονα και η ίδια αναδεικνύεται και οριοθετείται μέσα από αυτά.

²⁹ (Φυτράκης, 2007)

πλατεία: η έννοια της πλατείας

Οι πιο επιτυχημένες πλατείες, παρόλο που έχουν ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό σύμφωνα με το οποίο ταξινομούνται, είναι εκείνες που υποστηρίζουν και διατηρούν τις ανθρώπινες δραστηριότητες, εμφανίζοντας καθημερινά ένα μεγάλο ποσοστό επισκεψιμότητας, μέσα από την ποικιλία χρήσεων που διαθέτουν οι ίδιες και τα γύρω κτίρια. Για το λόγο αυτό, η πλατεία δεν μπορεί να αναλυθεί ξεχωριστά από τον περιβάλλοντα χώρο της αλλά πάντα σε σχέση με αυτόν, καθώς υπάρχει μία συνεχής τροφοδοσία κινήσεων και αλληλοσυμπλήρωση μεταξύ των λειτουργιών τους.

Η σημαντικότερη λειτουργία που μπορεί να φέρει μία πλατεία στον αστικό χώρο είναι η συμβολική και επιτυγχάνεται μέσω της σύνδεσής της με τις αξίες μίας κοινωνίας και με την ιστορία ενός τόπου. Έτσι, η πλατεία γίνεται πολιτισμικό σημείο αναφοράς και τόπος, διαδραματίζοντας σημαντικό ρόλο στη συνοχή του κοινωνικού συνόλου και στη δημιουργία της συλλογικής μνήμης.

Η πλατεία, επίσης, είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την έννοια του κέντρου. Όπως το άτομο προσδιορίζει το χώρο γύρω του βάσει του εαυτού του, έτσι και οι πλατείες στον αστικό σχεδιασμό επιδιώκουν

να λειτουργήσουν ως σημεία αναφοράς της πόλης προσφέροντας μία γεωγραφική τοποθέτησή μας στο χώρο της.

Μέσα από την παρομοίωση με τον ιδιωτικό χώρο της κατοικίας, μπορούμε να ερμηνεύσουμε τις πλατείες ως το αστικό σαλόνι των πόλεων. Όντας η επιτομή του δημόσιου χώρου, είναι κατά κύριο λόγο οι πιο προσεγμένοι αστικοί χώροι, καθώς αντικατοπτρίζουν την εικόνα που επιθυμεί ένα κοινωνικό σύνολο ή η πολιτική εξουσία να προβάλλει προς τα έξω. Η ιδανική πλατεία αποτελεί μία ανάπαυλα ανοιχτού χώρου στον πυκνοδομημένο ιστό της πόλης και ο ελεύθερος χώρος της ακροβατεί σε λεπτές ισορροπίες που προσφέρουν οπτική ικανοποίηση και ευχαρίστηση καλώντας τους πεζούς να την περιδιαβούν και να την ανακαλύψουν.

πλατεία: ιστορική αναδρομή

2.3.2. Ιστορική αναδρομή της πλατείας

Οι πλατείες, σήμερα, μοιράζονται λίγα χαρακτηριστικά με εκείνες της αρχαίας Ελλάδας, της Ρώμης και της μεσαιωνικής Ευρώπης, καθώς το κοινωνικό, ιστορικό και οικονομικό πλαίσιο μέσα στο οποίο παρήχθησαν διαφέρει πολύ από αντίστοιχες συνιστώσες που ορίζουν τη ζωή στο σύγχρονο αστικό τοπίο. Τα κοινά χαρακτηριστικά που διατρέχουν στο χρόνο όλες αυτές τις εκδηλώσεις του χώρου εντοπίζονται στις ευρύτερες έννοιες του ανοιχτού δημόσιου χώρου και στην ετερογένεια των δραστηριοτήτων που φιλοξενούν.

Η δημόσια ζωή στην αρχαία Ελλάδα, τη Ρώμη και τη μεσαιωνική Ευρώπη, δεν ήταν απλά το τυχαίο αποτέλεσμα μίας κοινωνικής ιδέας για το πώς οι άνθρωποι συνυπάρχουν, ήταν περισσότερο ζήτημα αναγκαιότητας, για επιβίωση, για άμυνα και για διατήρηση της τάξης. Οι κοινωνικές υποχρεώσεις τότε κατείχαν θέση μείζονος σημασίας και η συμμετοχή στα κοινά και στην πολιτική ζωή θεωρούνταν υποχρέωση όλων των πολιτών.³⁰

³⁰ (Chidister, 1989, σ. 32)

Οι αγορές, τα forums και οι πλατείες (piazzas) στις πόλεις της αρχαίας Ελλάδας, της Ρώμης και του μεσαίωνα, ήταν το μοναδικό μέρος όπου όλοι οι πολίτες μπορούσαν να συναθροιστούν. Οι χώροι αυτοί υπήρξαν το επίκεντρο της πολιτικής σκηνής, τα μέρη όπου οι φωνές των πολιτών μπορούσαν να ακουστούν, οι νόμοι και οι ετυμηγορίες να ανακοινωθούν, οι εκλογές να διαδραματιστούν. Το μεγαλύτερο μέρος της καθημερινής ζωής εκτυλίσσονταν αναπόφευκτα στη σφαίρα της δημόσιας ζωής και στα όρια του δημόσιου χώρου.³¹

Στην αρχαία Ελλάδα, οι πλατείες, συνήθως, τοποθετούνται στο κέντρο της πόλης, προσφέροντας άμεση οπτική επαφή με τους δρόμους και οροθετούνταν από δημόσιες λειτουργίες, στα κτίρια των οποίων δίνονταν έμφαση και σημασία. Στη Ρωμαϊκή πόλη δινόταν μεγαλύτερη έμφαση στους δρόμους παρά στις πλατείες. Η πλατεία τοποθετείται στο σημείο τομής των δύο κύριων αξόνων από Βορρά προς Νότο και από Ανατολή προς Δύση, ενώ τα σημαντικότερα κτίρια χωροθετούνται αυστηρά και με συμμετρική οργάνωση γύρω από αυτή. Το σχήμα της αγοράς είναι τετράγωνο ή ορθογώνιο και τα κτίρια που το ορίζουν αντιμετωπίζονται ως

³¹ (Chidister, 1989, σ. 34)

πλατεία: ιστορική αναδρομή

τιμήματα ενός μεγαλύτερου συνόλου. Η μεσαιωνική πλατεία δεν ακολουθεί αυστηρά γεωμετρικές και συνθετικές αρχές, με αποτέλεσμα να προκύψουν διαφορετικοί τύποι πλατειών. Η πρόσβαση στο χώρο της αποτελεί ταξικό προνόμιο, έκφραση δύναμης και κοινωνικής επιρροής των φατριών και της εκκλησίας.³²

Οι βάσεις για το σχεδιασμό του αστικού χώρου της πλατείας τέθηκαν την περίοδο της Αναγέννησης. Με την χρήση της προοπτικής προκύπτει και η δυνατότητα μίας πιο ολοκληρωμένης αναπαράστασης του δημόσιου χώρου. Κατά τον 17ο και 18ο αιώνα, η πόλη οργανώνεται με αφετηρία το δημόσιο χώρο μέσα από αυστηρές γεωμετρικές χαράξεις. Οι συμβολισμοί και οι αλληγορίες του σχεδιασμού της αναγέννησης εγκαταλείπονται και ο αστικός χώρος αντιμετωπίζεται θεατρικά, ως η σκηνή που εκτυλίσσεται ο δημόσιος βίος. Κατά την περίοδο του νεοκλασικισμού, η πλατεία παίζει τον ρόλο του βήθρου για την έκθεση του αρχιτεκτονικού ή γλυπτικού έργου, οδηγώντας σε μία πιο στυλιζαρισμένη αντιμετώπισή της. Στο πρώτο μισό του 20ου αιώνα, εν μέσω γεωπολιτικών και ιστορικών ανακατατάξεων, η πλατεία αποκτά

μνημειακές διαστάσεις, προκειμένου να αποτελέσει το μέσον για την επίδειξη στρατιωτικής και πολιτικής δύναμης.³³

Στο σύγχρονο αστικό σχεδιασμό έχει δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στην ικανοποίηση των χρηστών και των επισκεπτών της πλατείας, καθώς και στην προσέλκυση νέων. Με αυτόν τον άξονα, οι σύγχρονες πλατείες υιοθετούν μία φιλελεύθερη άποψη, σχετικά με το δικαίωμα οικειοποίησης του δημόσιου αστικού χώρου από τον άνθρωπο. Παρόλα αυτά, η αδυναμία, σήμερα, πολλών πλατειών να αποτελέσουν το κέντρο της πόλης θέτει ερωτήματα γύρω από τον αστικό σχεδιασμό και τη ζωή στον αστικό χώρο, ενώ ταυτόχρονα αποτελεί μαρτυρία για τις αλλαγές που έχουν επέλθει στην δημόσια ζωή και στην έννοια της ιδιωτικότητας. Στο πέρασμα των αιώνων, η κατοικία, ως το αντίθετο του δημόσιου χώρου, έγινε ο κυρίαρχος τόπος διεξαγωγής της καθημερινής ζωής, καθώς οι συνθήκες που ανάγκαζαν τον πολίτη να εισέλθει στα όρια του δημόσιου χώρου έχουν μειωθεί δραματικά. Πλέον, μέσα από την ασφάλεια της κατοικίας ο άνθρωπος μπορεί να έρθει σε επαφή με τη δημόσια ζωή, να συναναστραφεί με φίλους και με ξένους, να διασκεδάσει,

³² (Chidister, 1989)

³³ (Chidister, 1989)

πλατεία: ιστορική αναδρομή

να ενημερωθεί κ.α., μετατρέποντας την παρουσία του στο δημόσιο χώρο από απαραίτητη συνθήκη σε ζήτημα επιλογής.

Εικόνα 15, πηγή: <http://famouswonders.com/prague-old-town/>

πλατεία: κατηγορίες

2.3.3. Κατηγορίες πλατειών

Ερχόμενοι στην έννοια της *πλατείας*, ως βασικό φορέα της δημόσιας ζωής, χαρακτηριστική μορφή και "πρότυπο" του δημόσιου χώρου θα πρέπει αρχικά να προσδιορίσουμε και να καθορίσουμε τόσο τα μορφολογικά, όσο και τα λειτουργικά της χαρακτηριστικά. Σύμφωνα με τον C. Moughtin «υπάρχουν δύο βασικές μέθοδοι κατηγοριοποίησης της πλατείας – με βάση τη λειτουργία και με βάση τη μορφή». Δεν είναι άλλωστε λίγες οι προσεγγίσεις που έχουν προσφέρει θεωρητικοί του χώρου κινούμενοι σε αυτές τις κατευθύνσεις όπως οι P. Zucker, R. Krier, M. Webb, S. Kostof, και C. Moughtin.³⁴

Επιδιώκοντας μια **μορφολογική ταξινόμηση** των πλατειών ο Zucker (σύμφωνα με τον Moughtin) συνόψισε τους παρακάτω 5 τύπους³⁵:

- της κλειστής (closed), όπου ο χώρος δημιουργείται από την ίδια την πλατεία και επικρατεί η αίσθηση του κλειστού χώρου
- της εξαρτημένης ή κυριαρχούμενης (dominated), όπου ο χώρος οργανώνεται σε σχέση με το βασικό κτίριο
- της πυρηνικής (nuclear), όπου ο χώρος παίρνει μορφή γύρω από ένα κέντρο και οργανώνεται γύρω από αυτό
- της ομαδοποιημένης (grouped), όπου χωρικές μονάδες συνδυάζονται για να διαμορφώσουν μεγαλύτερες συνθέσεις
- της άμορφης (amorphous), όπου ο χώρος είναι απεριόριστος,

καθώς επίσης, ως προς το σχήμα, της ορθογωνικής ή τετράγωνης, της κυκλικής, ημικυκλικής ή ελλειψοειδούς, της τριγωνικής, της τραπεζοειδούς και της πλατείας σχήματος "L"³⁶.

Σε σχέση με τη **λειτουργία** ο S. Kostof κάνει μία πολύ ενδιαφέρουσα προσέγγιση λαμβάνοντας υπόψη και **την κοινωνική ιστορία** των πλατειών παραθέτοντάς μας τις εξής κατηγορίες³⁷:

³⁴ (Δανιήλ, 2007, σ. 42)

³⁵ (Moughtin, 1992, σ. 99)

³⁶ Krier, R., (1991), *Urban Space*, Academy Editions, London.

πλατεία: κατηγορίες

- το αστικό – πολιτικό κέντρο
- η πλατεία στρατιωτικών εκδηλώσεων
- η πλατεία άθλησης – παιχνιδιού
- η πλατεία κυκλοφορίας
- η πλατεία γειτονιάς

Εικόνα 16, πηγή: <http://www.zastavki.com/eng/Cities/wallpaper-17046.htm>

³⁷ (Kostof, 1992, σσ. 153-163)

σύνοψη 2ου κεφαλαίου

2.4. Σύνοψη 2ου κεφαλαίου

Τελικά, βασικός στόχος του συγκεκριμένου κεφαλαίου ήταν η ανάλυση του “δημόσιου χώρου” στο αστικό τοπίο και πιο συγκεκριμένα η έκφραση αυτού μέσω της μορφής της πλατείας. Στην ουσία, η εν λόγω ανάλυση θεωρείται πρωταρχικής σημασίας, καθώς αποτελεί την βάση της μεθοδολογικής προσέγγισης που ακολουθείται στη παρούσα μελέτη, με απώτερο σκοπό την διατύπωση της πρότασης επανασχεδιασμού της κεντρικής πλατείας της Κόνιτσας.

Για την ακρίβεια, πραγματοποιήθηκε μία εκτενής ανάλυση της έννοιας του δημόσιου χώρου σύμφωνα με τις θεωρήσεις διαφόρων επιστημονικών πεδίων, του ρόλου που διαδραματίζει από την εποχή της αρχαιότητας μέχρι και τις μέρες μας, των πρωταρχικών αξιών που τον πρεσβεύουν, όπως και των παραγόντων που διαμορφώνουν την αρχιτεκτονική του. Σύμφωνα με τα όσα αναφέρθηκαν στο παρόν κεφάλαιο, ο δημόσιος χώρος αποτελεί ένα κατ'έξοχην κοινωνικό προϊόν με συμβολικό χαρακτήρα καθώς και προϋπόθεση για την εύρυθμη λειτουργία μίας κοινωνίας. Συνεπώς, οφείλει να υποστηρίζει τις δραστηριότητες εκείνες οι οποίες ανταποκρίνονται

στις ανάγκες των χρηστών του και χαρακτηρίζονται από δημοκρατικό περιεχόμενο.

Κατόπιν, πραγματοποιήθηκε μία ταξινόμηση των βασικών δραστηριοτήτων στο δημόσιο χώρο, αναφέρθηκαν τα βασικά του γνωρίσματα και σε τελική ανάλυση εστίασαμε την θεωρητική μας αναζήτηση στις τυπολογικές θεωρήσεις του ανοιχτού δημόσιου χώρου, δίνοντας έμφαση σ' ένα από τα κύρια συστατικά στοιχεία που τον διαμορφώνουν, την πλατεία. Επομένως, η πλατεία μαζί με τον δρόμο αποτελεί ένα από τα βασικότερα στοιχεία του αστικού σχεδιασμού, καθώς εκφράζει τις αξίες μίας κοινωνίας, αντικατοπτρίζει το πολιτισμικό της υπόβαθρο, συμβάλλει στη συνοχή του κοινωνικού συνόλου όπως και στη δημιουργία συλλογικής μνήμης, αναδεικνύοντας με αυτόν τον τρόπο και την ιστορία του τόπου. Η πλατεία ως βασικός φορέας της δημόσιας ζωής και «πρότυπο» του δημόσιου χώρου, συνδέει το δημόσιο περιβάλλον με την δημόσια ζωή των πολιτών, προάγοντας την κοινωνική επαφή και υποστηρίζοντας την πραγματοποίηση πληθώρα δραστηριοτήτων. Συνεπώς, ως επιτυχημένη πλατεία θεωρείται εκείνη η οποία υποστηρίζει και διατηρεί τις ανθρώπινες δραστηριότητες, εμφανίζοντας ένα μεγάλο αριθμό

σύνοψη 2ου κεφαλαίου

επισκεψιμότητας, βάσει της ποικιλίας των χρήσεων που διαθέτει η ίδια και τα περιβάλλοντα κτίρια.

Όπως ήδη έχει αναφερθεί, αντικείμενο της παρούσας μελέτης αποτελεί ο επανασχεδιασμός της κεντρικής πλατείας της Κόνιτσας, με στόχο την οικειοποίησή της από τους χρήστες ώστε να αποτελέσει βασικό φορέα της δημόσιας ζωής. Γι' αυτόν τον σκοπό, πραγματοποιήθηκε στην περιοχή μελέτης επιτόπια έρευνα, η οποία μελετά τα χαρακτηριστικά εκείνα της πλατείας που δρουν είτε θετικά είτε αρνητικά, ως προς την οικειοποίησή της από τους χρήστες, καθώς και τα στοιχεία εκείνα των παραδοσιακών πλατειών των ορεινών οικισμών, τα οποία μπορούν να αξιοποιηθούν στον αστικό σχεδιασμό και πιο συγκεκριμένα στην εν λόγω πρόταση για την κεντρική πλατεία της Κόνιτσας. Επιπροσθέτως, καθώς ο δημόσιος χώρος διαμορφώνεται από το κάθε φορά πολιτικό, οικονομικό, πολιτισμικό και τεχνικό/τεχνολογικό υπόβαθρο του εκάστοτε κοινωνικού συνόλου, θεωρήσαμε απαραίτητη προϋπόθεση την καταγραφή της φυσικής και κοινωνικο – οικονομικής κατάστασης της περιοχής της Κόνιτσας, ώστε να διερευνηθούν οι πραγματικές ανάγκες της τοπικής κοινωνίας,

στοιχείο που αποτελεί την λυδία λίθο για την πρόταση επανασχεδιασμού της κεντρικής πλατείας της Κόνιτσας.

Στο κεφάλαιο που ακολουθεί, πραγματοποιείται μία προσπάθεια καταγραφής και ανάλυσης της υφιστάμενης κατάστασης της περιοχής μελέτης που αφορά τόσο στο φυσικό περιβάλλον όσο και στο κοινωνικό, πολιτισμικό, οικονομικό, πολιτικό και τεχνικό/τεχνολογικό υπόβαθρο του Δήμου Κόνιτσας.

Δήμος Κόνιτσας

Εικόνα 17, πηγή: <http://www.konitsa.gr/>

Δήμος Κόνιτσας: Θέση

3. Η περιοχή μελέτης

3.1. Γενικά χαρακτηριστικά του Δήμου Κόνιτσας

3.1.1. Θέση

Ο νέος Καλλικρατικός Δήμος Κόνιτσας αποτελεί έναν από τους ορεινούς δήμους της Ελλάδας, συντίθεται από 47 οικισμούς και χαρακτηρίζεται μέσα από την ποικιλομορφία του φυσικού περιβάλλοντος και την πλούσια πολιτισμική του παράδοση. Γεωγραφικά είναι μέρος του νομού Ιωαννίνων, ο οποίος εκτείνεται στο βορειοδυτικό τμήμα της Ηπείρου και αποτελεί διοικητική διαίρεση της Περιφέρειας Ηπείρου. Ο Δήμος Κόνιτσας συνορεύει στα βορειοδυτικά με την Αλβανία και στα ανατολικά με τους νομούς Καστοριάς και Γρεβενών.

Ο νομός Ιωαννίνων είναι ο μεγαλύτερος νομός της Ηπείρου, και τρίτος της χώρας σε έκταση, με πρωτεύουσα τα Ιωάννινα. Με τη διοικητική ανασυγκρότηση του σχεδίου Καλλικράτη ο νομός απαρτίζεται από τους Δήμους Βόρειων Τζουμέρκων, Δωδώνης, Ζαγορίου, Ζίτσας, Ιωαννιτών, Κόνιτσας, Μετσόβου και Πωγωνίου όπως φαίνεται στον παρακάτω χάρτη.

Ο Καλλικρατικός Δήμος Κόνιτσας αποτελείται από την κωμόπολη της Κόνιτσας και τους οικισμούς: Αγία Βαρβάρα, Αγία Παρασκευή, Αετομηλίτσα, Αετόπετρα, Αηδονοχώρι, Αμάραντος και Λουτρά Αμαράντου, Άρματα, Ασημοχώρι, Βούρμπιανη, Γαναδίο, Γοργοπόταμος, Δίστρατο, Δροσοπηγή, Ελεύθερο, Εξοχή, Ηλιόρραχη, Θεοτόκος, Καβάσιλα, Καλλιθέα, Καλόβρυση, Καστανέα, Κεφαλοχώρι, Κλειδωνιά και Άνω Κλειωνιά, Λαγκάδα, Λυκόρραχη, Μάζι, Μελλισόπετρα, Μόλιστα, Μολυβδοσκεπάστο, Μοναστήρι, Νικάρονας, Οξυά, Πάδες, Παλιοσέλι, Πηγή, Πηξαριά, Πλαγιά & Ζέρμα, Πληκάτι, Πυρσόγιαννη, Πύργος, Πουρνιά, Τράπεζα, Φούρκα, και Χιονιάδες.

Ο Δήμος Κόνιτσας διασχίζεται από την Εθνική οδό Ιωαννίνων – Κόνιτσας – Πενταλόφου με κωδικό Ε 90 μέχρι το Καλπάκι και Ε 853 για το υπόλοιπο τμήμα. Ο οδικός αυτός άξονας προσφέρει επικοινωνία με τα Ιωάννινα, τη Δυτική Μακεδονία και τη Βόρεια Ελλάδα. Πριν την ολοκλήρωση της Εγνατίας οδού εξυπηρετούσε το σύνολο της κίνησης που εισερχόταν από το λιμάνι της Ηγουμενίτσας προς τη Δυτική Μακεδονία και αντίστροφα. Μετά την ολοκλήρωση της Εγνατίας οδού έχει υποβαθμιστεί η χρήση της

Δήμος Κόνιτσας: Θέση

Εθνικής οδού όσον αφορά στην επικοινωνία Ηπείρου και Βόρειας Ελλάδας με αποτέλεσμα ο Δήμος να έχει απομονωθεί. Χαρακτηριστικό του Δήμου Κόνιτσας είναι ο ορεινός χαρακτήρας του, όπου ο ορεινός όγκος του Γράμμου αποτελεί το φυσικό όριο εθνικών συνόρων με την Αλβανία, με την οποία εδώ και πολλά χρόνια ο Δήμος έχει αναπτύξει διασυνοριακές σχέσεις σε όλα τα επίπεδα με θετικά και αρνητικά αποτελέσματα για την περιοχή

αλλά και την Ελλάδα. Οι φορείς που απαρτίζουν το Δήμο Κόνιτσας εποπτεύονται από τον νομό Ιωαννίνων σε σχέση με τη διαχείριση της περιοχής τους και τα αναπτυξιακά προγράμματα για υλοποίηση μελετών σε δημόσιο και ιδιωτικό τομέα. Συνεπώς, οι περιορισμοί, οι δυνατότητες και οι προοπτικές της περιοχής αποτελούν διοικητικό συνδυασμό δήμου και νομού.

Εικόνα 18, πηγή: <http://www.konitsa.gr/visit/villages/43-konitsa>

Δήμος Κόνιτσας: ιστορία

3.1.3. Ιστορία

Οι **Ρωμαίοι** πατούν την Ήπειρο (168 π.Χ. – 3ος αιώνας μ.Χ.). Το 167 π.Χ. ήταν μαύρος χρόνος για την περιοχή αφού 70 ηπειρωτικές πόλεις καταστράφηκαν ενώ 15.000 Ηπειρώτες κρατούνται αιχμάλωτοι και πωλούνται ως σκλάβοι. Δεν είναι όμως σίγουρο ότι η Κόνιτσα είχε την ίδια τύχη αφού αρχαιολογικά ευρήματα μαρτυρούν την επιβίωση πληθυσμού στο Κάστρο, μέχρι τα μέσα του 1ου αιώνα π.Χ. Στη συνέχεια, επικρατεί στην περιοχή η οικονομική αναδιάρθρωση που είχαν επιβάλλει οι Ρωμαίοι. Για τους Ρωμαίους οι οροφυλακή στην Πίνδο ήταν σοφή σκέψη για αυτό και την υιοθετούν, στρατοπεδεύοντας πλέον ως δυνάστες στην περιοχή της Κόνιτσας. Τέλος, τον 3ο αιώνα μ.Χ. η περιοχή δέχεται συχνές επιδρομές βαρβάρων.

Την εποχή της **παλαιοχριστιανικής περιόδου** (4^{ος}-6^{ος} αιώνας μ.Χ.) η περιοχή της Κόνιτσας ήταν τμήμα της Παλιάς Ηπείρου (Epirus Vetus) με έδρα την Νικόπολη, ενώ η Νέα Ήπειρος (Epirus Nova) ξεκινούσε από την Κολωνία και είχε ως πρωτεύουσα το Δυρράχιο. Σε γενικές γραμμές, την περίοδο αυτή η περιοχή της Κόνιτσας ακολούθησε τις εξελίξεις της υπόλοιπης βορειοδυτικής Ελλάδας.

Κατά τον 7ο και 8ο αιώνα επικρατεί μία σχετική αστάθεια εξαιτίας των συνεχιζόμενων επιδρομών. Το 1204 ιδρύεται το “Δεσποτάτο” της Ηπείρου με πρωτεύουσα την Άρτα. Σύμφωνα με τον Λυμπερόπουλο, εκτός από τον οικισμό που είναι μέσα κι έξω από το κάστρο, ιδρύεται κι ένας άλλος οικισμός στο σημείο Παλιοχώρι. Η περιοχή αυτή αποτελούσε τόπο συναλλαγής μεταξύ των κατοίκων και των ποιμένων που κατέβαιναν για τα χειμαδιά. Η συναλλαγή αυτή αφορούσε κυρίως προϊόντα και ζώα (κατά κύριο λόγο άλογα), ενώ κατά το πέρασμα του χρόνου εξελίχθηκε σε εμποροπανήγυρη.

Σύμφωνα με τον Κουβαρά, η Κόνιτσα περιήλθε στους **Τούρκους** το έτος 1430 ενώ σύμφωνα με τον Αραβαντινό το έτος 1431. Ωστόσο, υπάρχει και μία τρίτη εκδοχή η οποία βασίζεται σε ξένες πηγές και υποστηρίζει ότι η Κόνιτσα καταλήφθηκε από τους Τούρκους το έτος 1417. Εξαιτίας της γεωγραφικής της θέσης, η Κόνιτσα αναπτύχθηκε σε σημαντικό κέντρο πολιτικό, οικονομικό και θρησκευτικό. Στη συνέχεια, ακολούθησε στην περιοχή της Κόνιτσας η τοποθέτηση διοικητικών τουρκικών μονάδων, Καϊμακάκη και Κατή, γεγονός που ανέδειξε την Κόνιτσα σε

Δήμος Κόνιτσας: ιστορία

σημαντική πολιτεία. Σημαντικό ρόλο έπαιξε το παζάρι της Κόνιτσας(παζαρόπουλο), σημείο ανάπτυξης και για τα υπόλοιπα χωριά στην επαρχία της Κόνιτσας. Η Κόνιτσα εξελίσσεται σε εμπορικό και βιοτεχνικό κέντρο της ευρύτερης περιοχής και συνεπώς, υπήρχαν πολλά εργαστήρια και μικροβιοτεχνίες.

Ανάπτυξη υπήρξε και στην ευρύτερη επαρχία της Κόνιτσας, χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι τα χωριά: Χιονιάδες, Πυρσόγιαννη και Τούρνοβο. Η περιοχή της Κόνιτσας θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως μία ήσυχη περιοχή η οποία φιλοξενούσε χριστιανούς και μουσουλμάνους. Πιο συγκεκριμένα, την περίοδο της Τουρκοκρατίας, η Κόνιτσα χωριζόταν σε δύο συνοικίες, την Άνω Κόνιτσα και την Κάτω Κόνιτσα. Στην Άνω Κόνιτσα, η οποία λεγόταν και Βαρόσι κατοικούσαν κυρίως χριστιανοί καθώς και μία μειοψηφία ισχυρών οικογενειών μουσουλμάνων. Στην Κάτω Κόνιτσα, κατοικούσαν κυρίως μουσουλμάνοι οι οποίοι ήταν πρόσφυγες αρβανίτες και κυρίως εργάτες γης.

Τελικά, η Κόνιτσα απελευθερώνεται στις 23 Φεβρουαρίου 1913. Ένα κομμάτι του μουσουλμανικού πληθυσμού της Κόνιτσας έφυγε για την σημερινή Αλβανία, ένα άλλο κομμάτι παρέμεινε στην

περιοχή ενώ ένα άλλο μέρος του έφυγε στην Τουρκία, με την ανταλλαγή των πληθυσμών το 1925. Επίσης, στην ανταλλαγή πληθυσμών το 1925, εγκαταστάθηκαν στην Κόνιτσα πρόσφυγες από την Καπαδοκία..

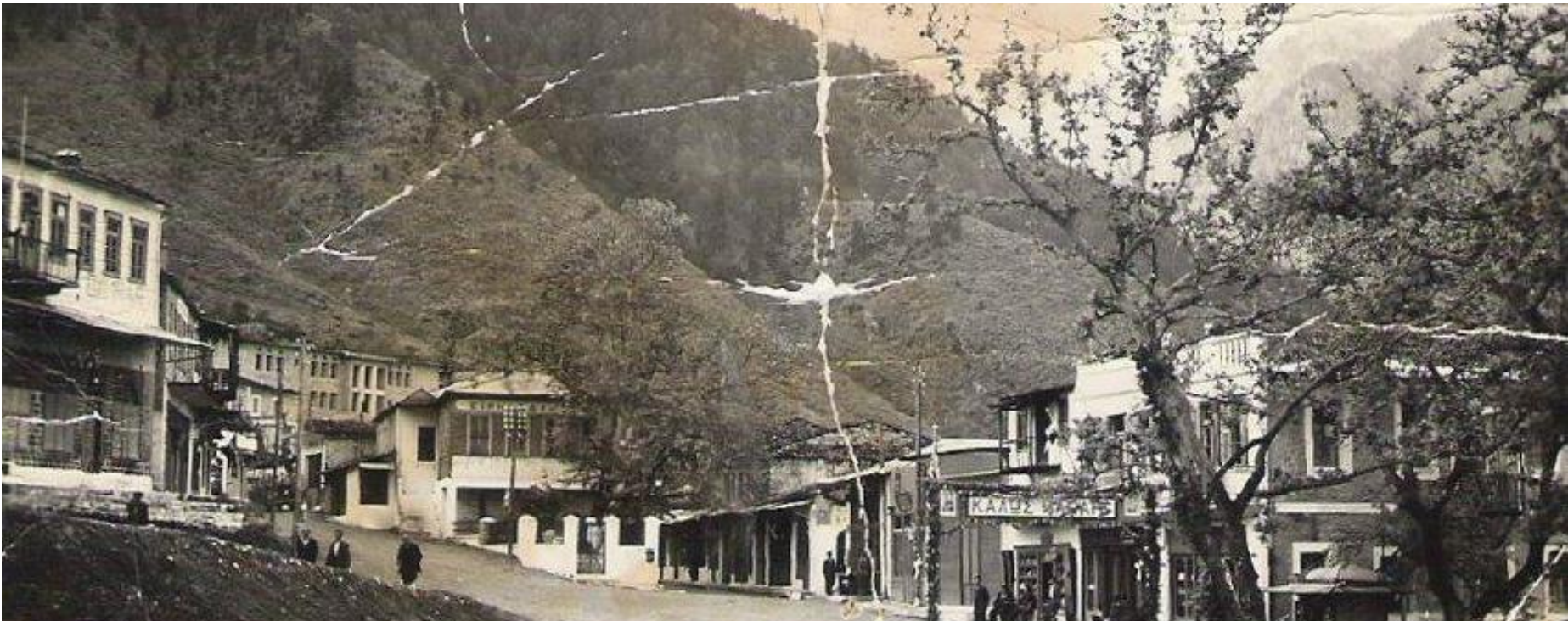
Η μάχη της Πίνδου (28 Οκτώβρη – 13 Νοέμβρη 1940) υπήρξε μία από τις πιο σημαντικές ένοπλες συγκρούσεις των πρώτων ημερών του Ελληνο-ιταλικού πολέμου που απέκοψε την είσοδο των Ιταλών στο ελληνικό έδαφος. Την 28η Οκτωβρίου όπου και ξεκίνησε η μάχη, το Απόσπασμα Πίνδου, μετά από σκληρό αγώνα και αντίξοες καιρικές συνθήκες, περιορίστηκε στην γραμμή Σαμαρίνα – Κούτσουρο – Τσούκα. Στη συνέχεια, η 1η Μεραρχία καταλαμβάνει το ύψωμα Ταμπούρι και το χωριό Φούρκα εμποδίζοντας την πορεία των ιταλικών στρατευμάτων που είχαν προχωρήσει νότια, ενώ η ελληνική ταξιαρχία ιππικού ανακαταλαμβάνει τη Σαμαρίνα. Η επίλεκτη Μεραρχία Τζούλια υποχωρούσε σταδιακά όλο και πιο πολύ ενώ μέσα στις επόμενες ημέρες οι ιταλικές δυνάμεις υποχώρησαν προς την Κόνιτσα. Η ελληνική προέλαση συνεχίστηκε μέχρι τις 13 Νοεμβρίου όπου και έφτασε στην ελληνοαλβανική μεθόριο. Η συμβολή των κατοίκων των χωριών ήταν ιδιαίτερα σημαντική αφού βοήθουσαν στον ανεφοδιασμό των Ελλήνων

Δήμος Κόνιτσας: ιστορία

Στρατιωτών. Η Μάχη της Πίνδου που τελείωσε με την νίκη των Ελλήνων έδωσε αργότερα την δυνατότητα στους Έλληνες να αντεπιθεθούν στους Ιταλούς.

Την περίοδο του εμφυλίου πολέμου, **η μάχη της Κόνιτσας** ήταν μία από τις μεγαλύτερες μάχες. Η σύγκρουση ήταν αρκετά σκληρή και διήρκησε μέχρι τις 4 Ιανουαρίου 1948.

Τελικά, η Κόνιτσα κρατήθηκε από τον κυβερνητικό στρατό αλλά και οι δύο πλευρές υπέστησαν σοβαρές ζημιές με εκατοντάδες νεκρούς και τραυματίες. Σύμφωνα με τον Ευάγγελο Αβέρωφ οι απώλειες των τακτικών τμημάτων ανήλθαν σε 513 νεκρούς, τραυματίες και αγνοούμενους. Ο Περίδης αναφέρει 250 τραυματίες στο εσωτερικό της Κόνιτσας μεταξύ των αμυνομένων.

Εικόνα 19, πηγή: e-konitsa.gr

Δήμος Κόνιτσας: φυσικά χαρακτηριστικά

3.1.2. Φυσικά χαρακτηριστικά

Η γεωγραφική περιοχή του Δήμου Κόνιτσας, η οποία καταλαμβάνει το βορειότερο τμήμα του νομού Ιωαννίνων, καλύπτει μία επιφανειακή έκταση 1.000km². Η επιφάνεια του εδάφους διαμορφώνεται από ένα έντονο γεωμορφολογικό ανάγλυφο με πολλές υψομετρικές διακυμάνσεις, οι οποίες εκτείνονται από 375m υψόμετρο στα χαμηλότερα σημεία στον κάμπο της Κόνιτσας έως 2.637m, όπου και βρίσκεται η δεύτερη μεγαλύτερη κορυφή της Ελλάδας, εκείνη του Σμόλικα. Οι καθ' αυτού πεδινές εκτάσεις περιορίζονται αποκλειστικά στο λεκανοπέδιο της Κόνιτσας και κάποιες στα γύρω χωριά. Στα μεσαία υψόμετρα (700m-1600m), στη πλειονότητα των εκτάσεων του Δήμου Κόνιτσας φύονται πυκνά δάση φυλλοβόλων δένδρων, με κύρια είδη γεωγραφικής εξάπλωσης, δρυς και οξιές αλλά και κωνοφόρων δένδρων, όπως έλατα και μαυρόπευκα.

ικόνα 20: Το δάσος της Τύμφης,

Πηγή: <http://www.panoramio.com/photo/60741218>

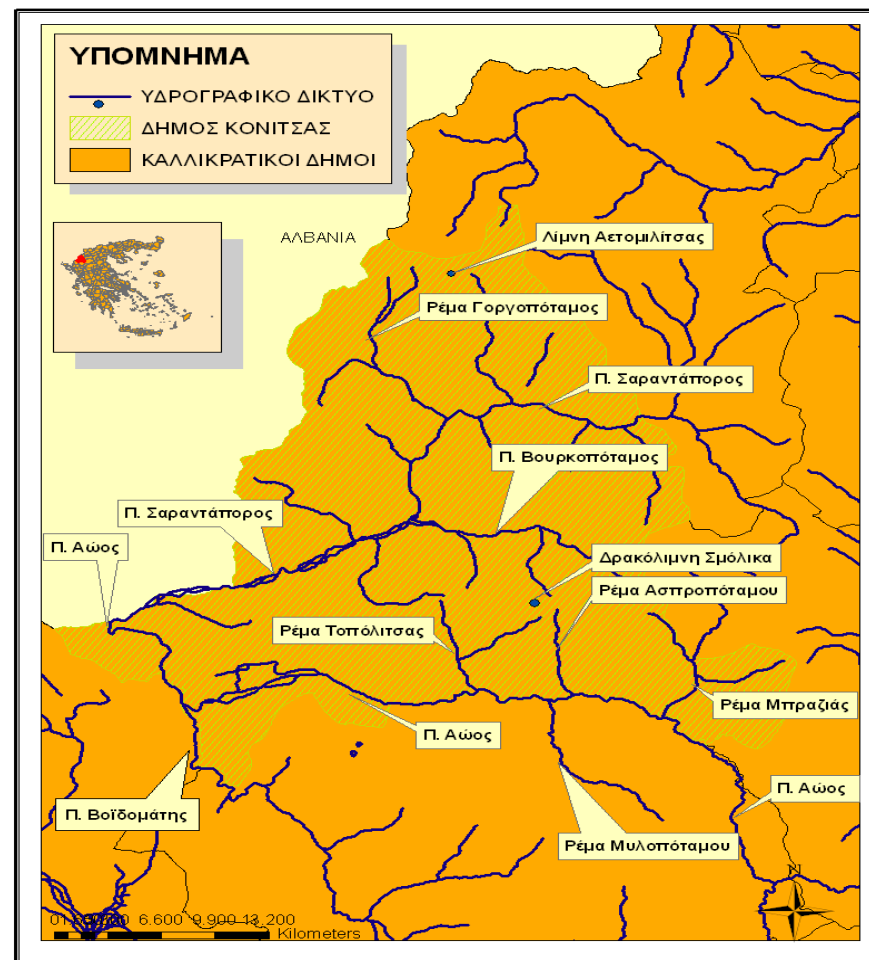
Αξιόλογες σε έκταση και με χαρακτηριστικές ιδιαιτερότητες είναι επίσης οι εκτάσεις που απλώνονται στα χαμηλά υψόμετρα (375m-700m), όπου επικρατεί η βλάστηση φυλλοβόλων και αείφυλλων ειδών δέντρων και θάμνων, όπως κουμαριά, αγριοκουμαριά, χρυσόξυλο και πουρνάρι. Στο ίδιο υψόμετρο, σημαντικές εκτάσεις

Δήμος Κόνιτσας: φυσικά χαρακτηριστικά

καταλαμβάνουν και οι γεωργικές καλλιέργειες, οι οποίες περιορίζονται σήμερα κυρίως στην περιοχή του κάμπου της Κόνιτσας, ενώ στα μεγάλα υψόμετρα (1600m-2600m), ανάμεσα στους ορεινούς όγκους, εκτείνονται χορτολίβαδα, όπου τα περισσότερα αποτελούν κατάλληλα λιβάδια βόσκησης.

Το υδρογραφικό δίκτυο της Κόνιτσας(εικ. 18) αποτελείται από τρεις μεγάλους ποταμούς, όπως φαίνεται και στον υδρολογικό χάρτη που ακολουθεί: τον Αώο, τον Σαραντάπορο και τον Βοϊδομάτη. Οι τρεις ποταμοί ενώνονται σε σημείο κοντά στη Κόνιτσα ενώ κατά τη διαδρομή τους δέχονται ορμητικά ρέματα, τα οποία πηγάζουν από τα βουνά της ευρύτερης περιοχής.

Ένα τοπίο ιδιαίτερου φυσικού κάλλους είναι το φαράγγι του Βίκου και Βοϊδομάτη, το νοτιοδυτικό τμήμα του οποίου ανήκει στον Δήμο Κόνιτσας. Αποτελεί περιοχή δικτύου Natura και ένα μέρος του τον πυρήνα του εθνικού δρυμού Βίκου-Αώου. Είναι το μεγαλύτερο σε μήκος φαράγγι της Ευρώπης και πόλος έλξης τουρισμού. Σύμφωνα με τα συμπεράσματα ερευνών και μελετών, η χαράδρα του Αώου και το φαράγγι του Βίκου είναι ένας από τους

Εικόνα 21: Υδρογραφικό δίκτυο του δήμου Κόνιτσας, πηγή: προσωπικό αρχείο

Δήμος Κόνιτσας: φυσικά χαρακτηριστικά

τελευταίους χώρους διατήρησης πολλών ειδών της χλωρίδας και πανίδας, τα οποία απειλούνται με εξαφάνιση.

Οι τοπικές συνθήκες κλίματος (μικροκλίμα) διαμορφώνονται από το ανάγλυφό της περιοχής. Οι περιοχές ανάμεσα στα 500m και τα 1.000m όπου είναι χτισμένοι οι πλησιονότητα των οικισμών, είναι αυτό του ηπειρωτικού κλιματικού τύπου, που βρίσκεται μεταξύ του Μεσογειακού και του Μεσευρωπαϊκού τύπου κλίματος. Κύρια χαρακτηριστικά του είναι οι ψυχροί χειμώνες με πολλές βροχές και τα ζεστά καλοκαίρια με λίγες τοπικές βροχές. Η βροχόπτωση σε ετήσια βάση κυμαίνεται από 1000mm έως 1200mm.

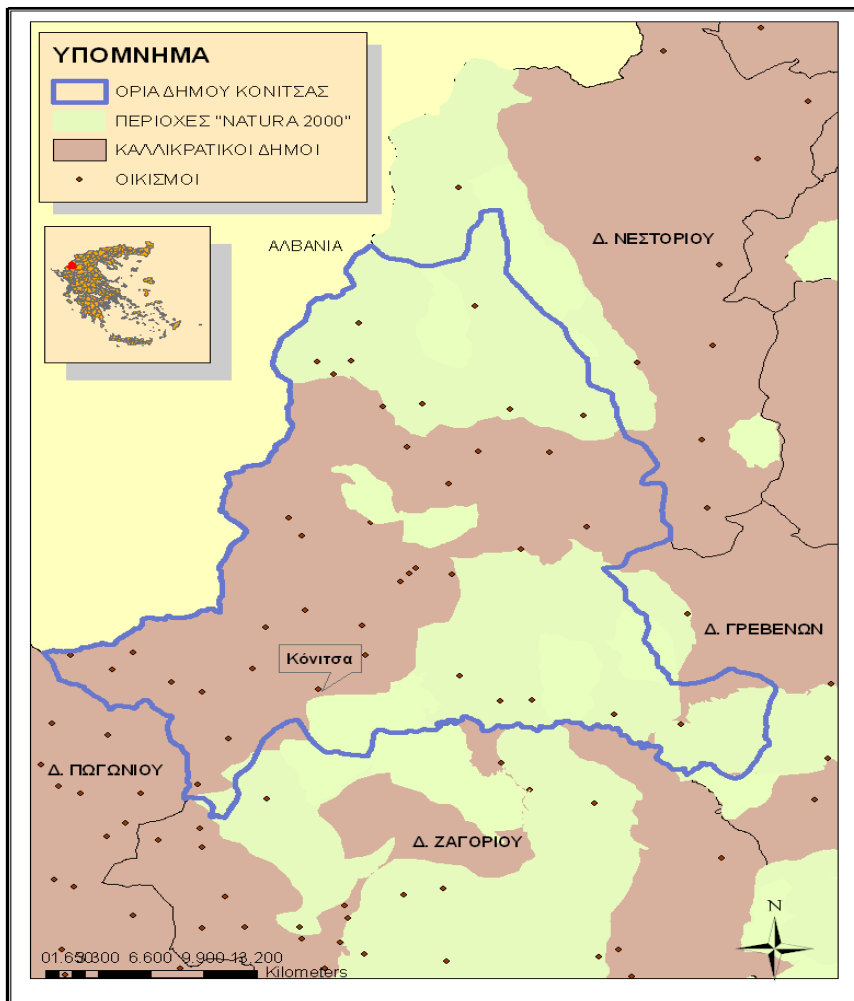
Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου

Το Εθνικό Πάρκο της Βόρειας Πίνδου ιδρύθηκε το 2005. Βρίσκεται στη βορειοδυτική Ελλάδα στα όρια των Νομών Ιωαννίνων και Γρεβενών. Έχει έκταση 1.969.741 στρέμματα και αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα χερσαία Εθνικά Πάρκα της χώρας μας.

Περιλαμβάνει δύο Εθνικούς Δρυμούς: του Βίκου - Αώου (1973) και της Πίνδου (Βάλια Κάλντα) (1966), καθώς και τη μεταξύ τους

γεωγραφική περιοχή (βλ. χάρτη περιοχής φορέα διαχείρισης). Η δημιουργία και λειτουργία του Εθνικού Πάρκου είχε προοπτική εφαρμογής συγκεκριμένων διαχειριστικών μέτρων, όπως τη διασφάλιση της οικολογικής αξίας της περιοχής, την ανάπτυξη ήπιων μορφών τουρισμού με στόχο να δώσει δυνατότητες ανάδειξης και ανάπτυξης της Βόρειας Πίνδου και τη συμβολή στην οικονομική ανόρθωση της περιοχής.

Δήμος Κόνιτσας: φυσικά χαρακτηριστικά

Εικόνα 22: περιοχές NATURA πηγή: προσωπικό αρχείο

Δήμος Κόνιτσας: πολιτιστική κληρονομιά

3.2. Πολιτιστική κληρονομιά του Δήμου Κόνιτσας

3.2.1. Παραδοσιακά επαγγέλματα

Οι μάστορες

Η περιοχή των Μαστοροχωρίων πήρε το όνομα της από τους περίφημους μαστόρους της. Οι μάστορες είχαν τη δική τους γλώσσα, γνωστή ως «κουδαρίτικα». Χωριά τα οποία φημίζονταν για τους μάστορες τους ήταν κυρίως η Βούρμπιανη και η Πυρσόγιαννη. Οι μάστορες ταξίδευαν σε μπουλούκια σε όλη την Βαλκανική, στην Μ.Ασία και στην Αίγυπτο, λέγεται μάλιστα ότι οι Βουρμπιανίτες μάστορες, την εποχή του Αλή Πασά συμπλήρωσαν το φρουριακό συγκρότημα των Ιωαννίνων. Στο σημείο αυτό, αξίζει να σημειωθεί ότι οι μεγαλύτερες και ωραιότερες οικοδομές στην Αθήνα γίνονταν υπό την επίβλεψη Βουρμπιανιτών πρωτομαστόρων. Μερικά από τα πιο αξιόλογα ονόματα Βουρμπιανιτών πρωτομαστόρων είναι : Γιώργης Χαρίσης Μόνου, ο Χρίστο – Γιόσης, Κυπαρίσης κ.α.

Οι ξυλογλύπτες

Επίσης, η ξυλογλυπτική ήταν μία από τις τέχνες που άνθισε την περιοχή των μαστοροχωρίων. Δείγματα της τέχνης τους μπορεί να

βρει κανείς στη περιοχή των μαστοροχωρίων αλλά και σε άλλες περιοχές. Την ίδια δουλειά έκαναν και σε άλλα χωριά όπως στη Βούρμπιανη, στους Χιονιάδες και στο Ασημοχώρι. Οι ξυλογλύπτες είχαν τα δικά τους μπουλούκια αλλά συνήθως ταξίδευαν με τα μπουλούκια των μαστόρων και δούλευαν μαζί. Για δύο αιώνες ταξίδεψαν σχεδόν σε όλη την Ελλάδα και έργα τους βλέπουμε επίσης στη Βουλγαρία, στη Σερβία, στο Μοναστήρι των Σκοπίων και στην Ρουμανία.

Οι ζωγράφοι

Οι Χιονιαδίτες φημίζονταν για την ζωγραφική τους. Η χιονιαδίτικη ζωγραφική ασκήθηκε σε διάστημα δύο αιώνων και γι ‘ αυτό δεν υπάρχει ένα ενιαίο ύφος, αφού ακολουθούσαν το ύφος της εποχής. Οι χιονιαδίτες ζωγράφοι ταξίδευαν στα χωριά της περιοχής αλλά έφτασαν και ακόμη πιο μακριά μέχρι και τις γειτονικές χώρες, ζωγραφίζοντας ναούς αλλά και διακοσμώντας αρχοντικές κατοικίες. Στην περιοχή των Βλαχοχωρίων, διαπιστώνει κανείς την υψηλή στάθμη πολιτισμού αφού οι κοινότητες αυτές ασχολούνταν με κάθε είδους τέχνη όπως : αγιογραφία, αργυροχρυσοχοΐα, υφαντουργική, οικοδομική και υλοτομία. Συνεπώς η εθνική τους προσφορά είναι πολύ μεγάλη.

Δήμος Κόνιτσας: πολιτιστική κληρονομιά

Οι μουσικοί

Η Μόλιστα φημίζεται για την παράδοση στη μουσική, καθώς είχε μερικούς από τους καλύτερους μουσικούς στην επαρχία της Κόνιτσας. Στα γλέντια που γίνονταν έπαιζαν μόνο ντόπιοι οργανοπαίχτες ενώ το βασικό όργανο της ορχήστρας ήταν το κλαρίνο το οποίο συνοδευόταν από το βιολί, το λαούτο και το ντέφι.

Εικόνα 23, Γαναδιό, πηγή: <http://photothessaloniki.ning.com/>

3.2.2. Αρχιτεκτονική κληρονομιά

Στην περιοχή του Δήμου Κόνιτσας συναντάμε 58 αρχαιολογικούς χώρους-μνημεία σύμφωνα με τον “Διαρκή Κατάλογο των Κηρυγμένων Αρχαιολογικών Χώρων και Μνημείων της Ελλάδας του Υπουργείου Πολιτισμού” καθώς και 66 διατηρητέα κτίρια σύμφωνα με το “Αρχείο Παραδοσιακών Οικισμών και Διατηρητέων κτιρίων του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής”. Στην Κόνιτσα και στα χωριά της, κυριαρχούν κυρίως τα παραδοσιακά-λαϊκά αρχιτεκτονικά δημιουργήματα του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, τα οποία εκφράζουν μέσα από τη μορφή και τη λειτουργία τους την ιστορία του τόπου. Ως μάρτυρες του παρελθόντος, τα δημιουργήματα αυτά συνθέτουν την αρχιτεκτονική κληρονομιά της περιοχής της Κόνιτσας, στεγάζοντας στο πέρασμα της ιστορίας, μέχρι και σήμερα, τις ζωές και τις ανάγκες των ανθρώπων της.

Ο πλούσιος τοπικός πολιτιστικός πλούτος της περιοχής ανέδειξε τους ξακουστούς της μαστόρους, οι οποίοι με τις εξειδικευμένες γνώσεις τους πάνω στην τέχνη της πέτρας δημιούργησαν στο διάβα τους, κατά τη διάρκεια της οθωμανικής κυριαρχίας, μοναδικής

Δήμος Κόνιτσας: πολιτιστική κληρονομιά

αξίας οικιστικά σύνολα, γεφύρωσαν φυσικά όρια και δώσανε μορφή και υλική υπόσταση στις έννοιες του θείου, του ιερού και του αιώνιου.

Παραδοσιακοί οικισμοί

Σε γενικές γραμμές, όσον αφορά στους παραδοσιακούς οικισμούς, η θέση τους έχει προκύψει μέσα από τις πραγματικές ανάγκες των κατοίκων. Σημαντικό ρόλο στην επιλογή της θέσης των οικισμών έπαιξε η μορφολογία του εδάφους, η δυνατότητα για ύπαρξη καλλιεργήσιμων εκτάσεων, βοσκότοπων και πόσιμου νερού, το ήπιο κλίμα (ήπιοι άνεμοι και θερμοκρασίες), ο προσανατολισμός (νότιος), η θέα καθώς και η δυνατότητα επικοινωνίας με άλλους οικισμούς. Τέλος κοινωνικοί, θρησκευτικοί, πολιτικοί λόγοι όπως και η δυνατότητα άμυνας και προστασίας του χωριού έχουν παίξει επίσης καθοριστικό ρόλο.

Στην πλειοψηφία τους, οι οικισμοί δημιουργήθηκαν από τη σταδιακή συνένωση διάσπαρτων οικιστικών μονάδων, σε ένα κέντρο - διοικητική μονάδα, γι' αυτό και κοινό χαρακτηριστικό των οικισμών είναι οι υποδιαιρέσεις του σε μαχαλάδες. Οι μαχαλάδες δημιουργούνται σύμφωνα με την καταγωγή των κατοίκων από ένα

κοινό αρσενικό πρόγονο και πολλές φορές υποδηλώνονται στο χώρο με το διαχωρισμό τους μέσω πλακοστρωμένων καλντεριμιών, κοινών υπαίθριων χώρων, βρυσών και της πυκνής δόμησης, της εγγύτητας δηλαδή της μια κατοικίας από την άλλη. Η διαδικασία αυτή συναντά τις ρίζες της κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας, για λόγους άμυνας, ασφάλειας και επιβίωσης ενώ οι ανάγκες λειτουργίας του οθωμανικού συστήματος υπαγόρευαν επίσης τη σύσταση κοινοτήτων για λόγους ελέγχου και είσπραξης φόρων. Πιθανώς, η πρώτη ενιαία κοινοτική μορφή δημιουργήθηκε τον 17^οαι.

Οι οικισμοί έχουν συνήθως ένα κέντρο το οποίο συγκεντρώνει όλες τις δημόσιες λειτουργίες και στο οποίο διαδραματίζονται και οι κοινωνικές εκδηλώσεις. Συνεπώς, στο κέντρο μεγάλων οικισμών συναντάμε την πλατεία, την εκκλησία, το σχολείο, τη βρύση και το κοινοτικό κατάστημα. Στη συνέχεια, γύρω από το κέντρο η διάταξη του οικισμού ακολουθεί μία περιμετρική ιεράρχηση, με τις πλουσιότερες οικογένειες να κατοικούν πλησίον αυτού και τις υποδεέστερες κοινωνικές ομάδες να κατανέμονται προς την περίμετρο. Στη ζώνη αυτή συνυπάρχουν κατοικίες με εργαστήρια (σιδηρουργοί, μαραγκοί, χτίστες, μουσικοί) τα οποία είναι

Δήμος Κόνιτσας: πολιτιστική κληρονομιά

χωροθετημένα σε εκτάσεις που δεν προσφέρονται για καλλιέργειες (ανήλιαγες πλαγιές), ενώ στα όρια του οικισμού και σε κατάλληλα επιλεγμένα εδάφη βρίσκονται τα χωράφια με τις γεωργικές καλλιέργειες.

Πολλά χωριά του Ν. Ιωαννίνων κήκον κατά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο με αποτέλεσμα μεταγενέστερες προσθήκες να αλλοιώσουν τον παραδοσιακό τους χαρακτήρα. Παρόλα αυτά, ο Δήμος Κόνιτσας διατηρεί ικανοποιητικό αριθμό παραδοσιακών οικισμών.

Όσον αφορά στον Δήμο Κόνιτσας, σύμφωνα με τα Π.Δ. 19.10.78 (ΦΕΚ 594/Δ/13.11.78) και 26.09.1979 (ΦΕΚ 615/Δ/01.11.79) ο οικισμός του **Γαναδιού** έχει χαρακτηριστεί ως παραδοσιακός. Οι οικισμοί **Κλειδωνιά**, **Κρυόβρυση**, **Μάζια** και **Καλλιθέα** ανήκουν στην Ομάδα Β του Π.Δ. 19.6.95 (ΦΕΚ 423/Δ/20.6.95) με το οποίο τροποποιήθηκε το από 26.9.79. Π.Δ. «περί χαρακτηρισμού ως παραδοσιακών των υφιστάμενων προ του έτους 1923 οικισμών της ευρύτερης περιοχής Ζαγορίου (Ηπείρου) και καθορισμού ειδικών όρων και περιορισμένων δομήσεων των οικοπέδων αυτού» και καθορίζονται τα ελάχιστα όρια εμβαδού και διαστάσεων και οι λοιποί όροι και περιορισμοί δόμησης. Επίσης, σύμφωνα με τα ΦΕΚ

179/Δ/2.3.93 και ΦΕΚ 24/Δ/26.1.00, έχει χαρακτηριστεί ως παραδοσιακό και **τμήμα της πόλης της Κόνιτσας** και ορίζονται περιορισμοί δόμησης των οικοπέδων εντός αυτού. Το θεσμοθετημένο Ιστορικό Κέντρο καταλαμβάνει το εμπορικό κέντρο και χαρακτηρίζεται από μικρά λαϊκά και εμπορικά κτίρια, σε αντίθεση με τα διάσπαρτα αρχοντικά της επάνω πόλης που είναι ογκώδη και φρουριακού χαρακτήρα. Τέλος, η Μόλιστα και το Μοναστήρι, αν και δεν έχουν χαρακτηριστεί ως παραδοσιακοί οικισμοί, διατηρούν αυτή την εικόνα μέχρι σήμερα.

Εικόνα 24, Γαναδιό, πηγή:<http://photothessaloniki.ning.com/>

Δήμος Κόνιτσας: πολιτιστική κληρονομιά

Παραδοσιακές κατοικίες

Η λαϊκή αρχιτεκτονική της Ηπείρου, παρά τις επιμέρους τοπικές μορφολογικές ιδιαιτερότητες, εμφανίζει κοινά χαρακτηριστικά σε όλες τις ορεινές περιοχές. Οι έμποροι όταν επέστρεφαν στον τόπο τους έφερναν μαζί τους από τα ταξίδια μορφολογικά στοιχεία δανεισμένα από τις χώρες που επισκέπτονταν και τα οποία ενσωματώνονταν στην τοπική αρχιτεκτονική, προσαρμοσμένα στις ελληνικές συνήθειες και ανάγκες. Οι μορφές των κτιρίων δένουν αρμονικά στο γύρω φυσικό περιβάλλον και χαρακτηρίζονται από τη γεωμετρία, τις λιτές γραμμές και τους καθαρούς όγκους.

Τα δομικά υλικά καθορίστηκαν από τα φυσικά διαθέσιμα που συναντάμε συνήθως στις ορεινές περιοχές, τα οποία είναι η πέτρα (σχιστολιθική ή ασβεστολιθική) και το ξύλο. Το 30-40% της απαιτούμενης πέτρας το έπαιρναν από τα θεμέλια του οικοδομήματος ενώ το υπόλοιπο από μικρά νταμάρια ή από ποτάμια της περιοχής. Η πέτρα χρησιμοποιείται για την εξωτερική τοιχοποιία και τη στέγη (σχιστόπλακα) και συνήθως μένει ανεπίχριστη, ενώ το ξύλο χρησιμοποιείται για την κατασκευή

κουφωμάτων, δαπέδων, οροφών, φερουσών κατασκευών (ζευκτά, ξυλοδεσιές), χρηστικών αντικειμένων, κ.λπ.

Αρχικά, οι τύποι κατοικίας ήταν απλοί και προέρχονταν από την αυτοσχέδια εμπειρική αντιμετώπιση για τις στοιχειώδεις ανάγκες. Υπήρχε η μονόχωρη, ισόγεια καλύβα με χωμάτινο έδαφος και εστία (για θέρμανση και μαγείρεμα), η οποία ήταν τοποθετημένη στο κέντρο. Στο πέρασμα του χρόνου η τυπολογία της κατοικίας εξελίχθηκε, σύμφωνα πάντα με τις ανάγκες των κατοίκων αλλά και με βάση την τεχνική εξέλιξη, για να φτάσει να αποτελεί μια σύνθεση κτισμάτων, διώροφων ή τριώροφων, τα οποία περιβάλλονται από περικλειστη αυλή. Σταδιακά από τα τέλη του 18^{ου} αιώνα, η κατοικία αποτελεί στοιχείο κοινωνικής προβολής και τεκμήριο επιτυχίας. Με αυτόν τον τρόπο αρχίζει να εμφανίζεται ο διαχωρισμός σε πλούσια αρχοντικά ή απλά λαϊκά.

Ο υπαίθριος χώρος της αυλής εξυπηρετούσε τις καθημερινές δραστηριότητες καθώς επίσης και την ομαλή μετάβαση από την δημόσια ζωή στην ιδιωτική. Περιβάλλονταν πάντα από ψηλό πέτρινο περίβολο, εντείνοντας τη σημασία του ως ορίου ενώ ταυτόχρονα λειτουργούσε και αμυντικά. Το μέγεθος της αυλής

Δήμος Κόνιτσας: πολιτιστική κληρονομιά

ποικίλει ανάλογα με τη θέση και τον όγκο του σπιτιού αλλά εξαρτάται και από την οικονομική επιφάνεια του ιδιοκτήτη.

Οι κατοικίες εξυπηρετούσαν τις αγροκτηνοτροφικές δραστηριότητες των οικογενειών. Στο ισόγειο των σπιτιών το οποίο παρέχει και την πιο άμεση σχέση με τον υπαίθριο χώρο της αυλής αλλά και με το δρόμο, τοποθετούνται όλοι οι βοηθητικοί χώροι – αποθήκες (χώροι για τα ζώα, κελάρια, μαγειρείο) στους οποίους συγκεντρώνεται και ο πλούτος της οικογένειας. Στον όροφο τοποθετούνται οι χώροι διημέρευσης (σάλα και δωμάτια ύπνου καλοκαιρινά και χειμερινά) και διαδραματίζεται η καθημερινή ζωή και η αναπαραγωγή της οικογενειακής μνήμης. Τέλος, όλη η οικογένεια μοιράζεται τον ίδιο χώρο ύπνου, που συνήθως ήταν ένα ή δύο δωμάτια.

Όσον αφορά στα αρχοντικά σπίτια, χρονολογούνται κυρίως στον 18ο αιώνα και στις αρχές του 19ου. Πρόκειται, ουσιαστικά, για κατοικίες ευπόρων, διώροφες ή τριώροφες που αποτελούν δείγματα της επίπτωσης στην οικοδομική δραστηριότητα από την ανάπτυξη του εμπορίου. Οι κατόψεις είναι ορθογωνικές ή τετραγωνικές, σε μορφή Γ ή Π. Τέλος, διαφοροποίηση υπάρχει κυρίως στο ανώι με

την κατασκευή προεξοχών, τα λεγόμενα σαχνισιά, ενώ όλοι σχεδόν οι οντάδες των αρχοντικών έχουν μεγάλη εντοιχισμένη ξύλινη ντουλάπα - τη μουσάντρα.

Τα λαϊκά σπίτια, είναι εξαιρετικά λιτά και θα μπορούσαμε να πούμε ότι αποτελούν τον πιο διαδεδομένο τύπο κατοικίας. Δεν διαφέρουν σε πολλές περιπτώσεις ως προς την οργάνωση από τα αρχοντικά, παρά μόνο στο μέγεθος και στην ποιότητα κατασκευής ενώ συνήθως είναι ορθογωνικής κάτοψης με την μεγάλη του πλευρά προσανατολισμένη στο δρόμο.

Γεφύρια

Εξαιρετικά χαρακτηριστικό και αξιόλογο δείγμα της τοπικής λαϊκής αρχιτεκτονικής της Ηπείρου αποτελούν τα πέτρινα γεφύρια. Τα γεφύρια συνδέουν τους οικισμούς μεταξύ τους αλλά και τις γειτονιές κάθε χωριού με τους χώρους δουλειάς, δηλαδή με τα χωράφια, τα αμπέλια και τα βοσκοτόπια. Αρχικά, οι κατασκευές ήταν απλές, ξύλινες ενώ σταδιακά και κυρίως από τα μέσα του 18ου αιώνα και μετά άρχισαν να γίνονται πέτρινες. Τα γεφύρια χτίζονταν από συντεχνίες Ηπειρωτών μαστόρων, οι οποίες ήταν

Δήμος Κόνιτσας: πολιτιστική κληρονομιά

ειδικές στην κατασκευή γεφυριών ενώ οι συγκεκριμένοι μάστορες λέγονταν *κιοπρουλήδες*.

Δομικό υλικό είναι η πέτρα, η οποία πρέπει να είναι συμπαγής και ανθεκτική ώστε να μην έχει ρωγμές και να μην αποσαθρώνεται με το νερό ή τον αέρα. Στην Ήπειρο χρησιμοποιείται κυρίως σχιστόλιθος και ως κονίαμα χρησιμοποιείται το κουρασάνι, το οποίο διαφοροποιείται ανά περιοχή και ανά γεφύρι. Το γεφύρι κατασκευάζεται με τέτοιο τρόπο ώστε να αντέχει στην πίεση του νερού ενώ σημαντικό στοιχείο στην κατασκευή του αποτελεί η θεμελίωση. Οι πέτρες που χρησιμοποιούνται είναι μικρού μεγέθους, εκτός από εκείνες οι οποίες χρησιμοποιούνται στα σημεία της έδρασης στους βράχους, οι οποίες είναι μεγαλύτερες. Το πάχος του κονιάματος είναι μικρό. Το χτίσιμο ξεκινά ταυτόχρονα και από τις δύο πλευρές της βάσης του γεφυριού και προχωρά σταδιακά προς την κορυφή, διαμορφώνοντας το τόξο. Στην κορυφή του τόξου τοποθετείται η πέτρα "κλειδί". Στη συνέχεια, χτίζεται το γέμισμα του γεφυριού, επάνω στο τόξο, το οποίο γίνεται από ξηροδομή (χωρίς κονίαμα).

Τα γεφύρια τοποθετούνται στα σημεία όπου το ποτάμι στενεύει και υπάρχουν πολλά και στέρεα βράχια, διαφέρουν όμως, ως προς τη μορφή τους, το μέγεθος τους και τον αριθμό των τόξων τους. Τα τόξα μπορεί να είναι ένα, δύο, τρία ή περισσότερα, ημικυκλικά ή οξυκόρυφα και χαρακτηρίζουν κάθε γεφύρι ενώ προκύπτουν από το πλάτος του ποταμού και από τη δημιουργικότητα του μάστορα. Εκτός από τα βασικά τόξα υπάρχουν και μικρότερα τόξα ή καμάρες που ελαφραίνουν την κατασκευή και επιτρέπουν τη γρήγορη διέλευση του νερού σε περίπτωση πλημμύρας του ποταμού (ανακουφιστικά τόξα). Τέλος, στα πλάγια του γεφυριού κατασκευάζονταν πεζούλια για την προστασία των περαστικών ενώ, συχνά, δίπλα σε κάθε γεφύρι υπήρχε και κάποιο κτίσμα (μύλος ή χάνι).

Όσον αφορά στην περιοχή της Κόνιτσας, το γεφύρι της Κόνιτσας στον Αώο είναι ένα από τα πιο καλοδιατηρημένα και πιο διάσημα της περιοχής. Έχει το μεγαλύτερο τόξο στα Βαλκάνια και έχει κατασκευαστεί το 1870, από τον Πυρσογιαννίτη πρωτομάστορα Ζιώγα Φρόντζο, ενώ η κατασκευή του διήρκησε 48 χρόνια (1823 - 1871). Βρίσκεται στο σημείο που ο Αώος στενεύει περισσότερο και στο ψηλότερο σημείο του τόξου του, είναι τοποθετημένη μια μικρή

Δήμος Κόνιτσας: πολιτιστική κληρονομιά

καμπίνα που χτυπά με τον αέρα και προειδοποιεί τους περαστικούς για ενδεχόμενο κίνδυνο.

Θρησκευτικοί χώροι

Οι εκκλησίες υπήρξαν σημαντικά στοιχεία οργάνωσης του χώρου των οικισμών και λειτούργησαν ως τοπόσημα, πυρήνες ενότητας των κατοίκων τόσο σε θρησκευτικό όσο και σε πολιτιστικό, πολιτικό, κοινωνικό, και εκπαιδευτικό επίπεδο. Γύρω από αυτές συγκροτούνταν η δημόσια ζωή των οικισμών και λάμβαναν χώρα οι σημαντικότερες κοινωνικές δραστηριότητες. Σήμερα ο σημαντικός ρόλος και η θέση της εκκλησίας επιβεβαιώνεται από την καλή συντήρηση τους ακόμα και σε χωριά σχεδόν εγκαταλελειμμένα.

Στην ευρύτερη περιοχή της Κόνιτσας συναντά σήμερα κανείς θρησκευτικά μνημεία της βυζαντινής αλλά κυρίως της μεταβυζαντινής περιόδου. Σημαντικά μνημεία της Υστεροβυζαντινής περιόδου (1204-1430) είναι οι μονόχωροι ναοί της Κόκκινης Παναγίας (τέλη 13^{ου}-ά μισό 14^{ου} αιώνα) και του Αγίου Νικολάου (14^{ου}-ά μισό 15^{ου} αιώνα).

Την περίοδο της πρώιμης τουρκοκρατίας (1417-17^{ος}) πραγματοποιείται η ανέγερση δύο μεγάλων μουσουλμανικών τεμένων στην Κόνιτσα. Το πρώτο, που δεν σώζεται σήμερα, είχε την ονομασία τζαμί «Χουσεΐν Σιάχ» και το δεύτερο, με την ονομασία τζαμί «Σουλτάν Σουλεϊμάν» (μέσα του 16^{ου} αιώνα), σώζεται ερειπωμένο στην Κάτω Κόνιτσα.

Εικόνα 25, Μολυβδοσκεπάστη, πηγή: <http://monastiria.wordpress.com/>

Δήμος Κόνιτσας: οικονομική πραγματικότητα

3.3. Καταγραφή της οικονομικής, κοινωνικής και συμβολικής πραγματικότητας

3.3.1. Οικονομική πραγματικότητα

Περιφέρεια Ηπείρου

Πριν ξεκινήσουμε την καταγραφή της οικονομικής πραγματικότητας του Δήμου Κόνιτσας, είναι επιτακτική ανάγκη να την συνδέσουμε με την Περιφέρεια Ηπείρου και τον Νομό Ιωαννίνων, ώστε να κατανοήσουμε σε βάθος τόσο τα προβλήματά της όσο και τις δυναμικές της, που σε κάθε περίπτωση συνδέονται με την ευρύτερη οικονομία της περιοχής τόσο σε επίπεδο Νομού όσο και σε επίπεδο Περιφέρειας.

Οι διαθέσιμες στατιστικές μελέτες μας επιτρέπουν να προσδιορίσουμε την οικονομική ανάπτυξη της περιφέρειας και να κατανοήσουμε αντίστοιχα και τις οικονομικές της υστερήσεις. Με βάση το κατά κεφαλήν ακαθάριστο εγχώριο προϊόν το 2001 της περιφέρειας, η Ήπειρος συγκαταλέγεται στις φτωχότερες περιοχές στο σύνολο της Ελλάδας και της Ε.Ε. Το βάθος του προβλήματος της οικονομικής υστέρησης της Ηπείρου σκιαγραφείται και από τους δείκτες οικονομικής μεγέθυνσης και κοινωνικής ευημερίας (όπως για παράδειγμα είναι η παραγωγικότητα, η σύνθεση της

παραγωγής, το μορφωτικό επίπεδο και η ηλικιακή πυραμίδα), οι οποίοι τεκμηριώνουν ότι το πρόβλημα της δεν είναι μόνο ποσοτικό, απεναντίας αντανακλά βαθύτερες διαρθρωτικές αδυναμίες τις περιοχής³⁸

Τυπικά χαρακτηριστικά της Ηπείρου όπως, ο μεγάλος βαθμός ορεινότητας, η δύσκολη πρόσβαση σε μεγάλα αστικά κέντρα, ο κατακερματισμός της σε απομονωμένους οικισμούς και κοινότητες, η έλλειψη υποδομών και άλλα πολλά, σε συνδυασμό με τις αναπτυξιακές πολιτικές που υιοθετήθηκαν και εφαρμόστηκαν αιτιολογούν αφενός γιατί η Ήπειρος δεν επωφελήθηκε από την οικονομική έκρηξη της περιόδου 1953-1980 και αφετέρου γιατί «..ενσωματώθηκε με άνισο τρόπο στον εθνικό και διεθνή κατακερματισμό, με συνέπεια να κατακυβληθεί σε μια ιδιότυπη, ειδικά ελληνική, εξαρτημένης υπανάπτυξης.»³⁹

³⁸ (Θ. Πάκος, ολοκληρωμένη ανάπτυξη της ηπείρου, 2007).

³⁹ Θ. Πακος (2007). Η ολοκληρωμένη ανάπτυξη της Ηπείρου. σελ. 160-161

Δήμος Κόνιτσας: οικονομική πραγματικότητα

Δήμος Κόνιτσας

Ο Δήμος της Κόνιτσας όπως και η Ήπειρος στο σύνολό της, χαρακτηρίζεται από υψηλό ποσοστό ορεινότητας το οποίο σε συνδυασμό με τον ακριτικό της χαρακτήρα, την απομόνωση της Ηπείρου, την απόστασή της από μεγάλα αστικά κέντρα και τα κλειστά επί δεκαετίες βόρεια σύνορα κατέστησαν την ανάπτυξή της δύσκολη, με τα επίπεδά της να ανήκουν στα χαμηλότερα της Ελλάδας. Την απομόνωσή της επιδείνωσαν και διατήρησαν η έλλειψη υποδομών, το χαμηλό τεχνολογικό επίπεδο και η αναποτελεσματικότητα των αναπτυξιακών πολιτικών που εφαρμόστηκαν στο Δήμο και στην Περιφέρεια.

Η τοπική της οικονομία παραδοσιακά βασίζεται στον πρωτογενή τομέα και η διάρθρωση των απασχολούμενων αντικατοπτρίζει το γεωργικό και κτηνοτροφικό της χαρακτήρα με σημαντική άνοδο να σημειώνεται στον τριτογενή τις τελευταίες δεκαετίες. Αν και σε επίπεδο Νομού το ποσοστό που καταλαμβάνει ο πρωτογενής τομέας είναι ικανοποιητικό, τα τελευταία χρόνια παρατηρείται η σταδιακή συρρίκνωσή του η οποία εν μέρει οφείλεται στην έλλειψη ολοκληρωμένης αγροτικής πολιτικής και γενικότερα στην απαξίωση των αγροτικών δραστηριοτήτων και στην επιλογή νέων

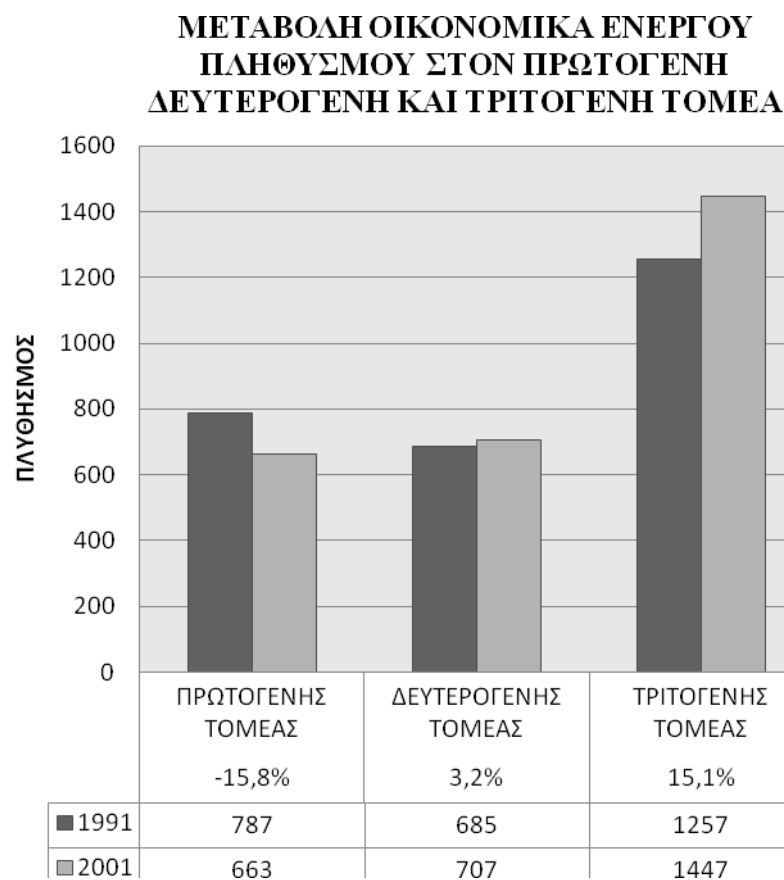
κυρίως από τον τριτογενή τομέα, τάση που παρατηρείται και στον σύνολο της χώρας.

Ο δευτερογενής τομέας που μπορεί να συνδράμει στην προώθηση των τοπικών προϊόντων και στη δημιουργία νέων τυποποιημένων είναι πολύ περιορισμένος καθιστώντας στον παρόν ανέφικτη την καθετοποίηση της παραγωγής, την τόνωση της οικονομικής δραστηριότητας της περιοχής και δη την ενδυνάμωση του πρωτογενή τομέα. Αν και τα τελευταία χρόνια παρουσιάζει μία μικρή άνοδο, στην ουσία του λειτουργεί για τους κατοίκους ως συμπλήρωμα του εισοδήματός τους, των οποίων το μεγαλύτερο μέρος του προέρχεται από τις πρωτογενείς και τριτογενείς τους δραστηριότητες.

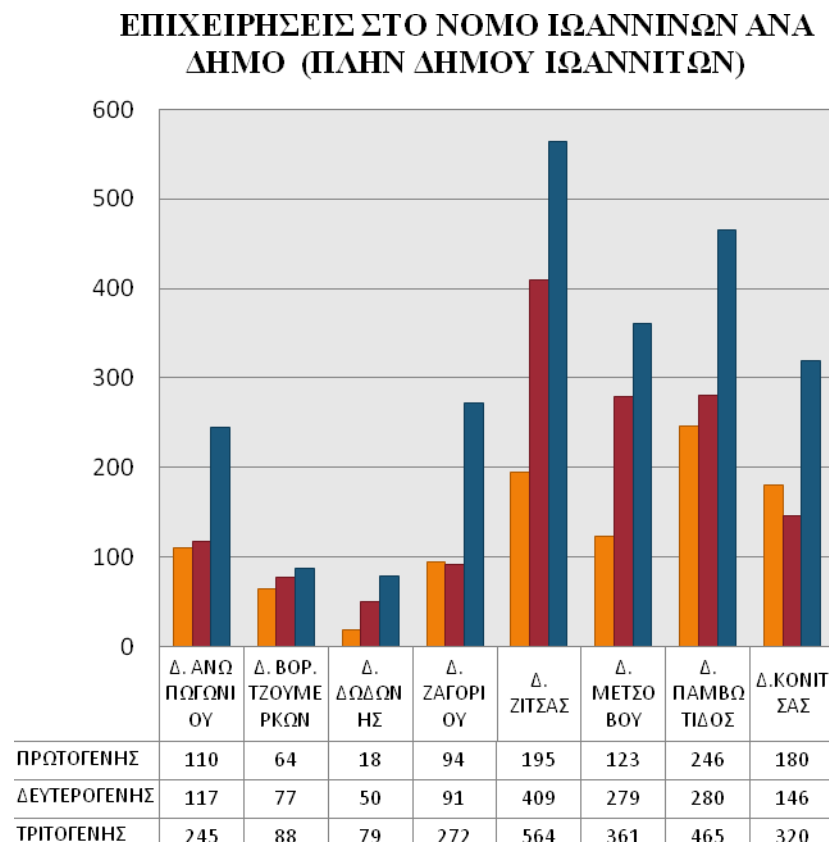
Ο τριτογενής τομέας παραγωγής παρουσιάζει ανοδικές τάσεις τα τελευταία χρόνια, γεγονός που συμβαδίζει με τις ευρύτερες τάσεις σε επίπεδο Περιφέρειας Ηπείρου και στο σύνολο της χώρας, που χαρακτηρίζονται από την διόγκωση του. Η τάση αυτή είναι αναμενόμενη από τη στιγμή που σήμερα η Κόνιτσα αποτελεί το διοικητικό και οικονομικό κέντρο του Δήμου συνεχίζοντας την ιδιαίτερη εξέλιξή της ως κέντρο της ευρύτερης περιοχής από την τουρκοκρατία μέχρι σήμερα. Ο ρόλος της Κόνιτσας έχει επίσης

Δήμος Κόνιτσας: οικονομική πραγματικότητα

ενισχυθεί και υπερτοπικά σε επίπεδο Νομού τα τελευταία χρόνια από την ανάπτυξη του τουρισμού και το άνοιγμα των ελληνοαλβανικών συνόρων.

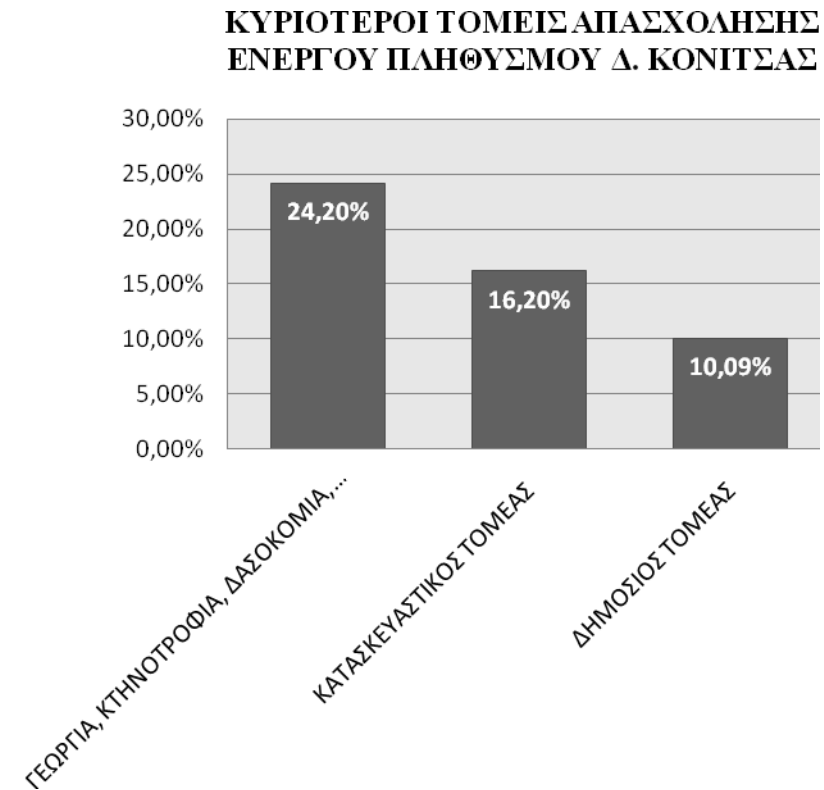
Πίνακας 1, Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ 2001

Πίνακας 2, Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ 2001

Δήμος Κόνιτσας: οικονομική πραγματικότητα

Το μεγαλύτερο τμήμα του οικονομικά ενεργού πληθυσμού το συγκεντρώνουν οι κλάδοι της γεωργίας, της κτηνοτροφίας, της δασοκομίας και της θήρας με ποσοστό 24,2%, ακολουθούν ο κατασκευαστικός τομέας (16,2%) και τέλος ο δημόσιος τομέας (10,9%). Οι αυτοαπασχολούμενοι στο Δήμο φτάνουν το 25% του οικονομικώς ενεργού πληθυσμού και οι μισθωτοί το 51,3% (ΕΛΣΤΑΤ, 2001).

Πίνακας 3, πηγή: ΕΛΣΤΑΤ 2001

Δήμος Κόνιτσας: οικονομική πραγματικότητα

Τουρισμός

Ο τουρισμός στο νομό Ιωαννίνων αποτελεί σημαντικό άξονα οικονομικής ανάπτυξης και έχει βοηθήσει μέχρι στιγμής στην οικονομική ανάκαμψη των ορεινών περιοχών, στην συγκράτηση του νέου πληθυσμού και στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.

Ο Δήμος Κόνιτσας έρχεται 4^{ος} στον Νομό Ιωαννίνων, μετά τα Ιωάννινα, τα Ζαγόρια και το Μέτσοβο, στις προτιμήσεις των επισκεπτών. Γενικότερα η ευρύτερη περιοχή της περιφέρειας Ηπείρου χαρακτηρίζεται από πληθώρα αρχαιολογικών μνημείων, πλούσια παραδοσιακή αρχιτεκτονική και απaráμιλλου φυσικού κάλλους τοπίο, στοιχεία που έχουν συντελέσει καθοριστικά στην ανάπτυξη του τουρισμού και ειδικότερα στη δυνατότητα ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Ο εναλλακτικός τουρισμός άνθισε την τελευταία δεκαετία και προωθήθηκε κυρίως μέσα από τα κοινοτικά προγράμματα LEADER και ΟΠΑΑΧ, τα οποία στόχευαν ειδικότερα στην ανάπτυξη του αγροτουρισμού.

ΜΟΡΦΗ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	Κόνιτσα	Ζαγόρι	Μέτσοβο	Τζουμέρκα - Άραχθος
Αγροτουρισμός	•	•	•	
Οικοτουρισμός	•	•	•	•
Ειδικός θαλάσσιος				
Χειμερινός (χιονοδρομικός)	•		•	
Περιπέτειες	•	•	•	•
Περιηγητικός		•		
Ιαματικός	•			
Αθλητικός				
Εκπαιδευτικός	•	•	•	•
Πολιτιστικός				
Θρησκευτικός	•	•	•	•
Συνεδριακός			•	
Εκθεσιακός				
Πόλεων				
Σαββατοκύριακου	•	•	•	•

ΠΗΓΗ : - Ενημερωτικά φυλλάδια ΕΟΤ (Γραφείο Ιωαννίνων) - ΟΤΑ περιοχών

Πίνακας 4

Η περιοχή της Κόνιτσας στηρίζεται κυρίως στον εσωτερικό τουρισμό, ενώ οι αλλοδαποί που την επισκέπτονται προέρχονται κυρίως από το Ηνωμένο Βασίλειο, το Ισραήλ και ακολουθούν η Γαλλία και το Βέλγιο. Σημαντικοί πόλοι έλξης της περιοχής είναι το

Δήμος Κόνιτσας: οικονομική πραγματικότητα

χιονοδρομικό κέντρο της Βασιλίτσας, οι ιαματικές πηγές σε Αμάραντο και Καβάσιλα, ο Αώος και ο Βοϊδομάτης, τα διάφορα μοναστήρια, η πλούσια αρχιτεκτονική και πολιτισμική παράδοση και οι διαδρομές στο ορεινό τοπίο της Πίνδου.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται άνοδος του τουριστικού τομέα ενώ γίνονται προσπάθειες για την προώθηση του εναλλακτικού τουρισμού, γεγονός που έχει οδηγήσει στη δημιουργία υποδομών για την υποστήριξή του. Ο μέσος χρόνος διανυκτέρευσης στην Κόνιτσα αγγίζει τις 2,7 ξεπερνώντας τον αντίστοιχο σε επίπεδο Νομού όπου ο αριθμός είναι 1,9, υποδηλώνοντας ότι αρχίζουν να τίθενται σωστές βάσεις για ένα τουρισμό με λιγότερες εποχικές εξάρσεις.

Επιπλέον προγραμματίζονται και οργανωμένες εκδηλώσεις πανελλήνιας και παγκόσμιας εμβέλειας όπως αυτές που διοργανώνονται από τον 'Εύαθλο' στην Κόνιτσα. Ο Δ. Κόνιτσας έχει τη δυνατότητα να καλύψει διάφορες εποχικές μορφές εναλλακτικού τουρισμού όπως: rafting-καγιάκ, διάσχιση φαραγγιού, αναρρίχηση, ορειβασία, ποδηλασία βουνού, χιονοδρομικό σκι κ.α. και αναφέρεται σε πολλούς οικοτουριστικούς οδηγούς. Άλλες μορφές εναλλακτικού τουρισμού που λαμβάνουν

χώρα στο Δήμο είναι ο αγροτουρισμός, ο ιαματικός τουρισμός, ο εκπαιδευτικός, κ.α.

ΜΟΡΦΗ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	Κόνιτσα	Ζαγόρι	Μέτσοβο	Τζουμέρκα - Άραχθος
Rafting - καγιάκ	•	•		•
Διάσχιση φαραγγιού	•	•		•
Flying fox	•			•
Bird watching			•	
Ακωροπτερισμός	•	•		•
Αναρρίχηση	•	•		•
Ορειβασία	•	•	•	•
Ψυχαγωγική ιππασία	•	•	•	•
Τοξοβολία	•			•
Ποδηλασία βουνού	•	•	•	•
Σκι ανώμαλου δρόμου		•	•	•
Εθνικά μονοπάτια	•	•	•	
Μονοπάτια με σήμανση				
Χιονοδρομικό σκι	•		•	
Θαλάσσια σπορ				
Παραδοσιακές δραστηριότητες	•	•	•	

ΠΗΓΗ : Ν.Α. Ιωαννίνων, Άρτας, Πρέβεζας, Θεσπρωτίας : "Ηπειρος - Τόπος Γεφυριών" (οδηγός οικοτουρισμού www.ecotour-epirus.gr)

Πίνακας 5

Δήμος Κόνιτσας: κοινωνική πραγματικότητα

3.3.2. Κοινωνική πραγματικότητα

Πληθυσμός

Ο πραγματικός πληθυσμός του Δήμου Κόνιτσας, σύμφωνα με την απογραφή του 2001, ανέρχεται στους 9.294 κατοίκους. Ο μόνιμος πληθυσμός του Δήμου ανέρχεται σε 7.648 ενώ σύμφωνα με την απογραφή του 2011 υπολογίζεται ότι έχει μειωθεί στους 6.362, το 46% (2.942) των οποίων κατοικεί στη δημοτική κοινότητα της Κόνιτσας.

Ο πληθυσμός του Δήμου Κόνιτσας, από το 1951 έως το 2001, μειώθηκε κατά 1/3 ενώ το ίδιο διάστημα ο πληθυσμός του Νομού αυξήθηκε κατά 11%. Το ποσοστό μείωσης του πληθυσμού στο Δήμο Κόνιτσας με την ταυτόχρονη αύξηση του πληθυσμού στο Νομό Ιωαννίνων αποτελεί δείγμα γεωγραφικής κινητικότητας και πιο συγκεκριμένα εσωτερικής μετανάστευσης. Πιο συγκεκριμένα, η μεγαλύτερη μείωση του πληθυσμού πραγματοποιήθηκε τη δεκαετία του '60, μία περίοδο όπου επικρατούσε το φαινόμενο του εξαστισμού, δηλαδή της μετακίνησης του πληθυσμού από τις αγροτικές περιοχές προς τις αστικές περιοχές, έχοντας ως άμεσο αποτέλεσμα την ανακατανομή του πληθυσμού στον χώρο, όπως συνέβη και στην υπό μελέτη περιοχή. Στο σημείο αυτό, είναι

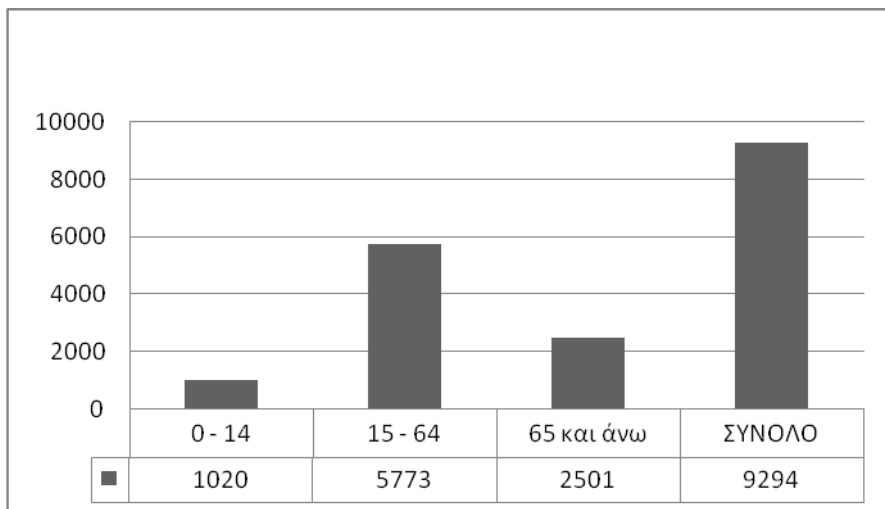
σημαντικό να αναφέρουμε ότι στα χωριά του Δήμου σημειώθηκε μείωση της τάξης 50-60 %. Σε γενικές γραμμές, ο πληθυσμός του Δήμου Κόνιτσας αντιστοιχούσε στο 9,3 % του πληθυσμού του Νομού το 1951 ενώ το 2011 αντιστοιχεί στο 5,6 %.

Με βάση την κατανομή του πληθυσμού στις τρεις παρακάτω κατηγορίες : στον παιδικό πληθυσμό ή συντηρούμενοι παιδιά που περιλαμβάνει τα άτομα από 0 – 14 ετών, στον ενεργό πληθυσμό που περιλαμβάνει τα άτομα από 15 – 64 ετών (ή ώριμος ή παραγωγικός πληθυσμός) και στον γεροντικό πληθυσμό ή συντηρούμενοι παιδιά που περιλαμβάνει τα άτομα από 65 ετών και άνω παρουσιάζεται ο πληθυσμός του Δήμου της Κόνιτσας με βάση το φύλο και την ηλικία.

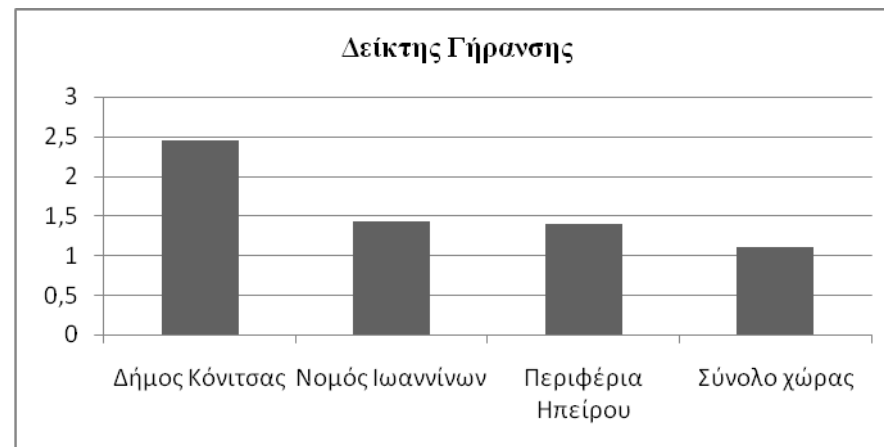
ΟΜΑΔΕΣ	ΑΝΤΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ
0 - 14	530	490
15 - 64	3.174	2.599
65 και άνω	1.124	1.377
ΣΥΝΟΛΟ	4.828	4.466

Πίνακας 6, πηγή: ΕΛΣΤΑΤ 2001

Δήμος Κόνιτσας: κοινωνική πραγματικότητα

Πίνακας 7, πηγή ΕΛΣΤΑΤ 2001

Πίνακας 8, πηγή ΕΛΣΤΑΤ 2001

Ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα του Δήμου Κόνιτσας είναι η γήρανση του πληθυσμού. Το ποσοστό του γεροντικού πληθυσμού ξεπερνάει το 10 %, για την ακρίβεια ανέρχεται στο 26,9 %.

Ο δείκτης γήρανσης του Δήμου είναι 2,45 υψηλότερος από ότι είναι στο Νομό (1,43) , στη Περιφέρεια (1,40) και στο σύνολο της χώρας (1,10). Στο παρακάτω διάγραμμα παρουσιάζεται ο δείκτης γήρανσης του Δήμου Κόνιτσας, του Νομού Ιωαννίνων, της Περιφέρειας Ηπείρου καθώς και στο σύνολο της χώρας.

Δήμος Κόνιτσας: κοινωνική πραγματικότητα

Μορφωτικό επίπεδο

Σύμφωνα με την απογραφή του 2001, η πλειοψηφία του Δήμου Κόνιτσας είναι απόφοιτοι δημοτικού με ποσοστό 42,1 %, το ποσοστό αυτό είναι μεγαλύτερο σε σχέση με τον Νομό και την Περιφέρεια, ενώ οι πτυχιούχοι ΑΕΙ -ΤΕΙ και κάτοχοι διδακτορικού ή μάστερ ανέρχονται στο 8 %, ποσοστό μικρότερο απ ' ότι στο Νομό.

Διασυνοριακές σχέσεις

Η Κόνιτσα εξαιτίας της γεωγραφικής της θέσης αποτελούσε και αποτελεί σημαντικό πέρασμα όπως και τόπο εγκατάστασης των μεταναστών, κυρίως της Νότιας Αλβανίας. Με την κατάρρευση του κομμουνιστικού καθεστώτος της Αλβανίας και συνεπώς την κατάρρευση των συνόρων ένα μεγάλο ποσοστό μεταναστών κατευθύνθηκε προς την Ελλάδα και πιο συγκεκριμένα και στην Κόνιτσα. Το γεγονός αυτό οδήγησε στην αποκατάσταση του δια – τοπικού δικτύου κοινωνικών, οικονομικών και πολιτισμικών σχέσεων.

Στην προκειμένη περίπτωση είναι σημαντικό να εστιάσουμε στο κοινωνικό πεδίο και στα δίκτυα σχέσεων που αναπτύχθηκαν μετά την κατάρρευση του συνόρου. Στην περίπτωση της Κόνιτσας, η κινητικότητα του πληθυσμού είναι μονομερής αφού ο αλβανικός πληθυσμός είναι αυτός που περνάει κατά κύριο λόγο τα σύνορα. Υπάρχει ένα πολύ μικρό ποσοστό του ελληνικού πληθυσμού που διασχίζει τα σύνορα και αυτό συμβαίνει για πολύ συγκεκριμένους λόγους και ένα μικρό ποσοστό ατόμων που κατάγεται από την άλλη πλευρά των συνόρων οι οποίοι επισκέπτονται τα χωριά τους είτε για συναισθηματικούς λόγους είτε για να διεκδικήσουν περιουσία

Κάποιοι άλλοι λόγοι επίσκεψης των ελλήνων στην Αλβανία είναι η αναζήτηση κλαπέντων ζώων, το λαθρεμπόριο και η αναζήτηση γυναικών από άνδρες οι οποίοι δυσκολεύονται να βρουν συζύγους στον τόπο τους εξ' αιτίας της εσωτερικής μετανάστευσης. Το μικροεμπόριο που ασκείται ανάμεσα στις δύο περιοχές βρίσκεται κυρίως στα χέρια των Αλβανών οι οποίοι πάντα μεταφέρουν κάποια εμπορεύσιμα αγαθά γυρνώντας στην πατρίδα τους.

Επίσης, οι μετανάστες διακρίνονται σε μόνιμους και σε εποχιακούς. Οι μόνιμοι απασχολούνται στον τομέα της οικοδομής ενώ οι

Δήμος Κόνιτσας: κοινωνική πραγματικότητα

εποχιακοί στον τομέα της γεωργίας. Ασχολούνται επίσης και με την κτηνοτροφία όπου ακολουθούν την περίπτωση της μετακινούμενης, τα κοπάδια στα χειμαδιά της Ηπείρου, της Θεσσαλίας και της Μακεδονίας.

Τέλος, οι μετανάστες διακρίνονται εθνολογικά σε αυτούς που έχουν ελληνική καταγωγή δηλαδή τους «Βορειοηπειρώτες» και τους υπόλοιπους Αλβανούς. Υπάρχει επίσης και η εθνοτική ομάδα των Βλάχων, οι οποίοι είναι κατά κύριο λόγο χριστιανοί ορθόδοξοι και οι οποίοι συγγενεύουν πολιτισμικά με τους Βλάχους εντεύθεν των συνόρων μιλώντας ακόμη και την ίδια γλώσσα, γεγονός που διευκολύνει την συνεργασία τους.

Δήμος Κόνιτσας: συμβολική πραγματικότητα

3.3.3. Συμβολική πραγματικότητα

Πολιτική

Ο νέος Καλλικρατικός Δήμος

Με τον νέο Καλλικρατικό νόμο η δημοτική ενότητα της Κόνιτσας εποπτεύεται από την Περιφέρεια Ηπείρου και συγκεκριμένα από την Περιφερειακή ενότητα του Νομού Ιωαννίνων, η οποία δρα σαν ελεγκτικός μηχανισμός ως προς τις δράσεις του Δήμου Κόνιτσας. Οι σχέσεις μεταξύ των δύο είναι σχέσεις συνεργασίας ενώ η Περιφέρεια Ηπείρου στηρίζει αναπτυξιακές δράσεις της περιοχής και για όφελος της ίδιας. Συνεπώς, αυτή η νέα μορφή συνεργασίας μπορεί να αποτελέσει κινητήρια δύναμη για νέες επενδύσεις στην περιοχή.

Όσον αφορά τις τελευταίες αναπτυξιακές μελέτες, στοχεύουν κυρίως στην αξιοποίηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και στην τεχνολογική εξέλιξη της κτηνοτροφίας και της γεωργίας για αύξηση της παραγωγής των τοπικών προϊόντων της ευρύτερης περιοχής της Κόνιτσας. Η ορθολογική χρήση του φυσικού δυναμικού της περιοχής αναμένεται να αποφέρει άμεσα και έμμεσα οφέλη στη δημοτική ενότητα της Κόνιτσας.

Αυτοδιοικητική μονάδα της δημοτικής ενότητας Κόνιτσας

Ο Δήμος Κόνιτσας αποτελεί Δήμο της Περιφέρειας Ηπείρου, ο οποίος ανασυστάθηκε το 2011 με βάση το νομοσχέδιο του Καλλικράτη, από τη συνένωση των προϋπαρχόντων Καποδιστριακών δήμων Κόνιτσας, Μαστοροχωρίων και των κοινοτήτων Αετομηλίτσας, Δίστρατου και Φούρκας.

Τη διαχείριση των επιχειρήσεων του Δήμου την αναλαμβάνει ο διευθυντής και το διοικητικό συμβούλιο, που διορίζονται από το δημοτικό συμβούλιο, ενώ ρόλο στις αποφάσεις μπορούν να παίξουν και επιτροπές κατοίκων, πολιτιστικοί σύλλογοι, τοπικές ομάδες πίεσης και ομάδες πολιτών.

Τα παραπάνω αρμόδια όργανα είναι αυτά που παίρνουν αποφάσεις για τη λειτουργία της δημοτικής ενότητας και των υπηρεσιών της, όπως δημοτικές επιχειρήσεις οι οποίες παρέχουν πολιτιστικές, οικονομικές, κατασκευαστικές, τουριστικές, γεωτεχνικές και κοινωνικές υπηρεσίες.

Δήμος Κόνιτσας: συμβολική πραγματικότητα

Για την κάλυψη των αναγκών της σημερινής οργανωτικής δομής, στον Δήμο Κόνιτσας απασχολούνται 35 υπάλληλοι όλων των κατηγοριών εκπαίδευσης, οι οποίοι κατά βάση, δεν επαρκούν.

Στον Δήμο Κόνιτσας παρατηρείται η εναλλαγή των πολιτικών πεποιθήσεων ανά τετραετίες συμπεραίνοντας ότι οι δημότες του δήμου δεν ακολουθούν μία συγκεκριμένη κομματική γραμμή, αλλά ψηφίζουν εκπροσώπους με κίνητρο το πολιτικό πρόγραμμα του εκάστοτε υποψήφιου δήμαρχου και προσδοκούν την ευημερία της περιοχής τους. Παρόλα αυτά, διαπιστώνεται την τελευταία δεκαετία, μελετώντας τους αρνητικούς ρυθμούς ανάπτυξης της περιοχής, ότι οι επιλογές του εκάστοτε πολιτικού συνδυασμού δεν ήταν οι καταλληλότερες σε συνδυασμό με τις εκάστοτε επιλογές. Στις εκλογές του 2010 παρατηρήθηκε μεγάλη αποχή από τους δημότες την πρώτη Κυριακή και πολύ μεγαλύτερη τη δεύτερη σε σχέση με τους άλλους Δήμους του Νομού Ιωαννίνων.

Θρησκεία

Μέχρι πρόσφατα ο ελληνικός πληθυσμός χαρακτηριζόταν από θρησκευτική ομοιογένεια, γεγονός που μπορεί να ερμηνευθεί ανατρέχοντας στην ιστορία της Ορθόδοξης Εκκλησίας κατά τη διάρκεια των Μέσων χρόνων, αλλά και κατά τους δύο τελευταίους αιώνες. Τη σχέση του ελληνικού κράτους με την εκκλησία μπορεί κανείς την να αντιληφθεί από τον ιδιαίτερο ρόλο που της αναγνωρίζεται, από τη σύνταξη των επαναστατικών κιάλας Συνταγμάτων μέχρι και τον όρο «επίσημη θρησκεία» με τον οποίο προσδιορίζει την Ορθόδοξη θρησκεία το ισχύον Σύνταγμα. Τα πρώτα σημάδια ταύτισης και συμπόρευσης Εκκλησίας και Έθνους εντοπίζονται από το τέλος του Βυζαντίου, στην Τουρκοκρατία και την ελληνική επανάσταση.⁴⁰

Η στενή σχέση του Κράτους με την Εκκλησία διαμόρφωσε σύμφωνα με πολλούς μελετητές την ταυτότητα του νεοέλληνα.

⁴⁰ (Σκούρα, 2008)

Δήμος Κόνιτσας: συμβολική πραγματικότητα

«Τα στοιχεία που συγκρότησαν τη νεοελληνική ταυτότητα ήταν κυρίως εθνικά και θρησκευτικά, με έμφαση στον Έλληνα και στον πιστό. Οι ιδέες και οι σημασίες στις οποίες στηρίχθηκε η ύπαρξη και η πορεία του νεοελληνικού μορφώματος ήταν: το «αναλλοίωτο» διαχρονικό έθνος, η «ανωτερότητα» της Ορθοδοξίας, η αυτοκρατορική δύναμη του χριστιανικού Βυζαντίου και η αίγλη της αρχαίας Ελλάδας.»⁴¹

Η περιοχή της Κόνιτσας συγκεντρώνει πληθώρα χαρακτηριστικών προερχόμενα από την ιδιαίτερη θέση της, την ιστορία της, τα κοινωνικά της χαρακτηριστικά (εσωτερική μετανάστευση, γήρανση πληθυσμού) και την οικονομική της πραγματικότητα, τα οποία έχουν διαμορφώσει την ιδιαίτερη πολιτισμική της ταυτότητα, κυρίαρχα στοιχεία της οποίας είναι η θρησκεία και η ιστορία.

Συγκεκριμένα, η Εκκλησία της Κόνιτσας με βάση πολιτικές και ιδεολογικές απόψεις, διαδραματίζει σε σημαντικό βαθμό, και πολιτικό ρόλο στην κοινωνία της Κόνιτσας δίνοντας το στίγμα σε κοινωνικές, πολιτικές, ιστορικές και πολιτικές εκδηλώσεις. Ο πατριωτισμός στην Κόνιτσα είναι άμεσα συνδεδεμένος με την

⁴¹ (Οικονόμου, 2013)

ιστορία του τόπου και πιο συγκεκριμένα πηγάζει από τις μάχες του Εμφύλιου Πολέμου των περιοχών στον Γράμμο και στο Βίτσι.

Η τοπική Εκκλησία της Κόνιτσας, υπάγεται στην Ιερά Μητρόπολη Δρυϊνουπόλεως, Πωγώνιανης και Κονίτσης. Ο ρόλος της Εκκλησίας έχει ουσιαστικά διττό χαρακτήρα αφού από τη μία πλευρά δραστηριοποιείται σε θέματα πολιτικού περιεχομένου και από την άλλη πλευρά πραγματώνει δράσεις προσφέροντας κοινωνικό έργο. Η κυρίαρχη μορφή της ο Μητροπολίτης Ανδρέας, έχει προκαλέσει πολλές φορές αντιδράσεις με δηλώσεις πολιτικού περιεχομένου, οδηγώντας την Ιερά Σύνοδο στο διαχωρισμό της θέσης της από τις απόψεις του.

Οι δράσεις που αφορούν στο κοινωνικό της έργο σχετίζονται κυρίως με την παιδεία και τις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες. Επίσης, λειτουργεί Σχολή Βυζαντινής Μουσικής, ραδιοφωνικό σταθμό με την ονομασία “Ράδιο Δρυϊνούπολις” και διατηρεί ιστοσελίδα⁴² στην οποία αναρτούνται θρησκευτικά νέα, ιστορικά αφιερώματα και οι δράσεις της Εκκλησίας.

⁴² <http://youthimdpk.blogspot.gr/>

Δήμος Κόνιτσας: υποδομές

3.4. Υποδομές

3.4.1. Εκπαίδευση

Στο Δήμο Κόνιτσας υφίστανται 5 νηπιαγωγεία (3 στην Κόνιτσα, 1 στο Δίστρατο και 1 στο Κεφαλοχώρι) και 6 δημοτικά σχολεία. Τα νηπιαγωγεία που βρίσκονται στην Κόνιτσα λειτουργούν μαζί με τους παιδικούς σταθμούς με ενιαίο προσωπικό. Τα δημοτικά σχολεία είναι κατανομημένα σε Κόνιτσα (1^ο, 2^ο, 3^ο), Δίστρατο, Κεφαλοχώρι και Μάζι.

Στην Κόνιτσα λειτουργούν το Γυμνάσιο Κόνιτσας και το Γενικό Λύκειο Κόνιτσας κάτω από την αγορά και το ΕΠΑΛ στο οποίο λειτουργούν τμήματα γεωπονίας, ηλεκτρολογίας, μηχανολογίας, οικονομίας και πληροφορικής.

Στο Δήμο Κόνιτσας υπάρχουν οι ακόλουθες εκπαιδευτικές υποδομές:

- 1) Πνευματικό Κέντρο: αποτελεί ένα οργανωμένο χώρο που στεγάζει ωδείο, χορωδία και διοργανώνονται επιστημονικά συνέδρια, σεμινάρια, συμπόσια τέχνης με έμφαση κυρίως στην τοπική ιστορία και στον πολιτισμό.

- 2) Δημοτική Βιβλιοθήκη: Ιδρύθηκε με τον τίτλο «Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κονίτσης». Στεγάζεται στο κτίριο του Δημαρχείου και διαθέτει 3000 βιβλία που έχει τη δυνατότητα να διακινεί σε άλλες δανειστικές βιβλιοθήκες της Ηπείρου. Στη Βιβλιοθήκη υπάρχουν, επίσης, πλήρεις σειρές περιοδικών, Ηπειρωτικών χρονικών, λαογραφίας και η εφημερίδα της κυβέρνησης από το 1963 και μετά.

- 3) Εθνικό Ίδρυμα Νεότητας: Είναι ο φορέας που ίδρυσε το 1995 σε συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων το Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Κόνιτσας (ΚΠΕ). Από τότε μέχρι σήμερα έχει ως στόχο την χρηματοδότηση και την τεχνική υποστήριξη του ΚΠΕ.

- 4) Μαθητική Εστία Κόνιτσας: Στόχο έχει τη φιλοξενία μαθητών από τα γύρω χωριά.

Το κέντρο περιβαλλοντικής εκπαίδευσης (ΚΠΕ)

Το Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΚΠΕ) της Κόνιτσας ιδρύθηκε από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και το Εθνικό Ίδρυμα Νεότητας το 1995. Η λειτουργία του ανακόπηκε εξαιτίας του καταστροφικού σεισμού το 1996. Από το

Δήμος Κόνιτσας: υποδομές

Φεβρουάριο του 1997 στεγάζεται στη Μαθητική Εστία Κόνιτσας και η έως τώρα λειτουργία του κινδυνεύει λόγω έλλειψης πόρων για τη συντήρησή του. Χρηματοδοτείται από το Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης και από Εθνικούς Πόρους. Το Εθνικό Ίδρυμα Νεότητας έχει αναλάβει την οικονομική διαχείρισή του και τη τεχνική υποστήριξή του.

3.4.2. Υγεία

Κέντρο Υγείας Κόνιτσας:

Οι υπηρεσίες που παρέχονται από το Κέντρο Υγείας είναι η ιατρική, η νοσηλευτική και η διοικητική. Η ιατρική παρέχεται από 1 παθολόγο, 3 γιατρούς γενικής ιατρικής, 1 παιδίατρο, 1 οδοντίατρο οι οποίοι παρίστανται κάθε μέρα στο κέντρο υγείας. Στο Κέντρο υγείας υπάγονται 9 περιφερειακά αγροτικά ιατρεία που κατανέμονται σε όλο το δήμο Κόνιτσας.

Εταιρεία Ψυχοκοινωνικής έρευνας & παρέμβασης ΕΨΕ:

Ανήκει στις Μονάδες Ψυχοκοινωνικής Αποκατάστασης που ιδρύθηκαν και ξεκίνησαν τη λειτουργία τους στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος "Υγεία - Πρόνοια 2000-2006". Στόχο έχει την θεραπεία ασθενών με ψυχικές διαταραχές. Λειτουργεί μόνο μία φορά την εβδομάδα.

Παροχή υπηρεσιών από ιδιώτες:

Σε όλο το Δήμο υπάρχουν κατανομημένα οδοντιατρεία και ιατρεία ιδιωτών.

Δήμος Κόνιτσας: υποδομές

3.4.3. Πρόνοια.

Όσον αφορά στην πρόνοια στο Δήμο της Κόνιτσας υπάρχουν:

1. Κέντρο φροντίδας οικογένειας Κεφαλοχωρίου
2. Το Κέντρο Παιδικής Μέριμνας Αρρένων Κόνιτσας
3. Κοινοφελής επιχείρηση του δήμου Κόνιτσας
4. Κέντρο προσχολικής αγωγής
5. Ορφανοτροφείο

Δήμος Κόνιτσας: δημόσιος χώρος και εκδηλώσεις

3.5. Δημόσιος χώρος και εκδηλώσεις

Όλη η παραπάνω καταγραφή που προηγήθηκε καθιστά ικανό τον προσδιορισμό της ταυτότητας του πληθυσμού της Κόνιτσας και των επισκεπτών της. Μέσα σε ένα πλούσιο φυσικό, πολιτιστικό και ιστορικό περιβάλλον οι κάτοικοι της περιοχής μελέτης αναζητούν τις ιστορικές του ρίζες, εφευρίσκουν νέες οικονομικές διεξόδους και στηρίζουν τη διατήρηση και ανανέωση των αξιών και παραδόσεών τους. Οι ανάγκες αυτές συνθέτουν ένα πολιτισμικό μωσαϊκό που αναφέρεται σε μία μεγάλη γκάμα επισκεπτών και ενσαρκώνεται μέσα από μία ποικιλία δραστηριοτήτων άμεσα συνδεδεμένων με το δημόσιο χώρο και τη λειτουργία του σε σχέση με τη διεξαγωγή της καθημερινής ζωής και των διάφορων εποχιακών εκδηλώσεων.

Η επιτόπια έρευνα στην Κόνιτσα και την ευρύτερη περιοχή μας έδωσε μία εικόνα για το ρόλο του δημόσιου χώρου και δη της πλατείας στην καθημερινή ζωή των πολιτών. Ο γερασμένος πληθυσμός, οι οικονομικές δυσκολίες, η μείωση των επισκεπτών μετά την ολοκλήρωση της Εγνατίας, ο μειωμένος τριτογενής τομέας που είναι άμεσα συνδεδεμένος με τον αριθμό των μόνιμων

κατοίκων και των επισκεπτών συντελούν στην καθημερινή εικόνα του δημόσιου χώρου της Κόνιτσας. Το μέγεθος της πόλης και του δήμου προδιαθέτουν για μια εικόνα ενός δημόσιου χώρου που θα έπρεπε να σφύζει από ζωή και δραστηριότητες, η οποία ανατρέπεται από την οικονομική, κοινωνική πραγματικότητα. Η Κόνιτσα παρόλο που φέρει χαρακτηριστικά που εμφανίζονται στα αστικά κέντρα, όπως διοικητικές λειτουργίες, παροχές υγείας, εκπαίδευσης και άλλα, εμφανίζει και ιδιαιτερότητες των ορεινών περιοχών όπως η αύξηση του πληθυσμού κατά τους θερινούς μήνες.

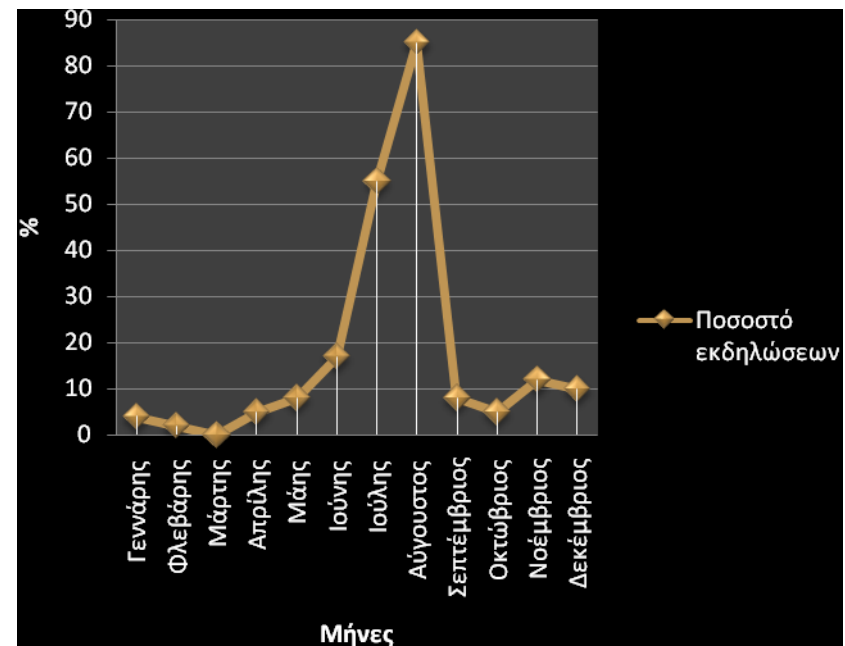
Θεωρήσαμε λοιπόν σημαντικό να αναζητήσουμε την κατανομή των εποχιακών δραστηριοτήτων, οι οποίες είναι άμεσα συνδεδεμένες με την εποχιακή αύξηση του πληθυσμού, για να προσδιορίσουμε το ρόλο του δημόσιου χώρου, του ανοιχτού και του κλειστού, στην περιοχή μελέτης.

Τα στοιχεία που συλλέξαμε και αναλύσαμε προέρχονται από τον επίσημο ιστότοπο της Κόνιτσας⁴³, στον οποίο είναι καταγεγραμμένες όλες οι δραστηριότητες της ευρύτερης περιοχής για το απερχόμενο έτος 2013. Στο παρακάτω γράφημα

⁴³ <http://www.konitsa.gr/>

Δήμος Κόνιτσας: δημόσιος χώρος και εκδηλώσεις

παρατηρούμε τη σταδιακή άνοδο των εποχιακών δραστηριοτήτων στην ευρύτερη περιοχή μελέτης, η οποία κορυφώνεται με ποικίλες εκδηλώσεις σε όλο το Δήμο το μήνα Αύγουστο. Η τάση αυτή παρατηρείται γενικότερα σε όλους τους δήμους κατά τους θερινούς μήνες επειδή ο καιρός επιτρέπει τις υπαίθριες δραστηριότητες. Στην περίπτωση της Κόνιτσας πέρα από συνήθεις δραστηριότητες του καλοκαιριού όπως συναυλίες, πανηγύρια, γλέντια κ.α. λαμβάνουν χώρα και πολλές συμβολικές δραστηριότητες πολιτιστικού χαρακτήρα όπως συνέδρια, προβολές ντοκιμαντέρ, θεατρικές παραστάσεις οι οποίες απευθύνονται στον εποχιακό πληθυσμό της περιοχής, και αθλητικές δραστηριότητες οι οποίες προσελκύουν επισκέπτες που αναζητούν εναλλακτικές μορφές τουρισμού.

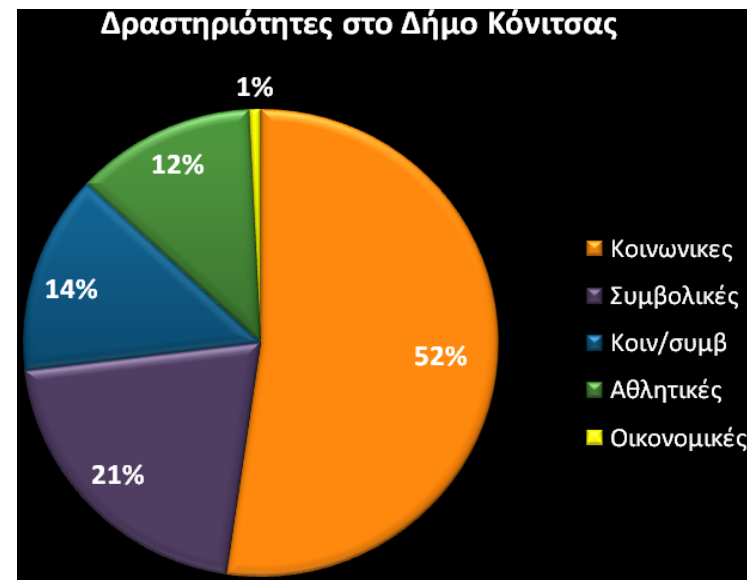
Εικόνα 26

Δήμος Κόνιτσας: δημόσιος χώρος και εκδηλώσεις

Στο επόμενο γράφημα μπορούμε να διακρίνουμε την κατανομή των διάφορων δραστηριοτήτων. Επιχειρήσαμε να ταξινομήσουμε τις δραστηριότητες του δήμου στις εξής κατηγορίες:

- **Κοινωνικές:** πανηγύρια, γλέντια, χορούς
- **Συμβολικές:** συνέδρια, προβολές ντοκιμαντέρ, προσκυνήματα
- **Οικονομικές:** παζάρι, εμπορικές δραστηριότητες
- **Αθλητικές:** οργανωμένες αθλητικές δραστηριότητες, τουρνουά

Να σημειώσουμε εδώ ότι οι αθλητικές δραστηριότητες θα μπορούσαν να συμπεριληφθούν στις κοινωνικές. Η ιδιαίτερη τάση αύξησης που παρουσιάζουν στο Δήμο τα τελευταία πέντε χρόνια και η έμφαση που δίνεται σε αυτές, μας οδήγησαν στη δημιουργία μιας ξεχωριστής κατηγορίας.

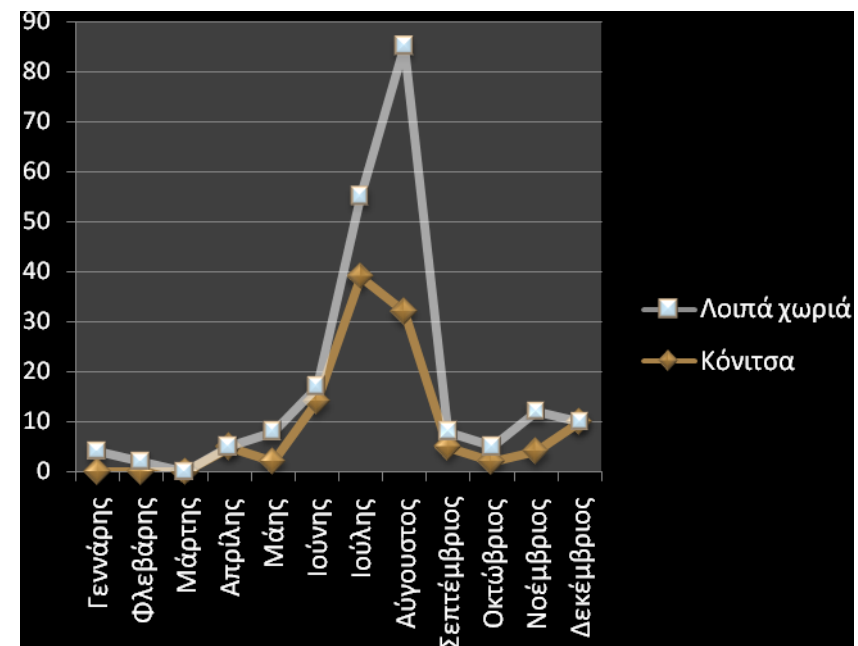

Εικόνα 27

Δήμος Κόνιτσας: δημόσιος χώρος και εκδηλώσεις

Στο παρακάτω γράφημα παρατηρούμε ότι η Δ.Ε. Κόνιτσα συγκεντρώνει ένα μεγάλο ποσοστό των δραστηριοτήτων της περιοχής, με την εικόνα αυτή να αλλάζει κατά τους θερινούς μήνες στα γύρω χωριά, στα οποία οι πολιτιστικοί σύλλογοι παραμένουν ενεργοί και μέσα από πανηγύρια και χορούς και άλλες πολιτιστικές δραστηριότητες προσπαθούν να φέρουν ζωή στον τόπο τους.

Παρόλο που οι διάφορες κοινωνικές δραστηριότητες δεν περιορίζονται στην Δ.Ε. Κόνιτσα πρέπει να σημειωθεί ότι οι συμβολικές και αθλητικές δραστηριότητες συγκεντρώνονται στην Κόνιτσα και αυτό οφείλεται κατά κύριο λόγο στις υποδομές της πόλης.

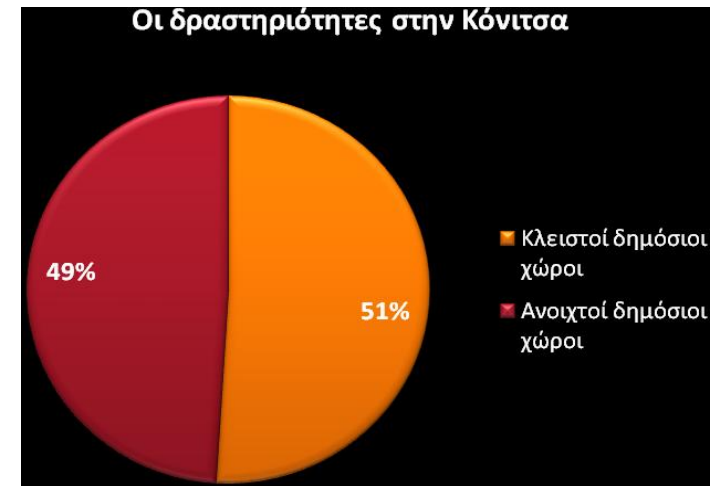
Εικόνα 28

Δήμος Κόνιτσας: δημόσιος χώρος και εκδηλώσεις

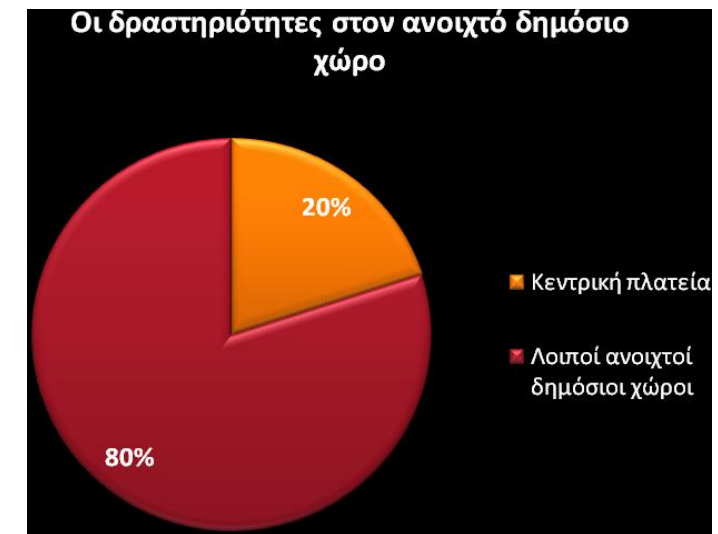
Πιο συγκεκριμένα στην πόλη της Κόνιτσας, οι δραστηριότητες καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου είναι μοιρασμένες μεταξύ του ανοιχτού δημόσιου χώρου και του κλειστού γεγονός που επιβεβαιώνει την έντονη συμβολική δραστηριοποίηση του Δήμου κατά τη θερινή περίοδο. Χώροι που στεγάζουν τις συμβολικές δραστηριότητες είναι το δημαρχείο, το γυμναστήριο και το παλιό αστυνομικό τμήμα.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και το τελευταίο γράφημα που αναφέρεται στις υπαίθριες δραστηριότητες της Κόνιτσας, η πλειοψηφία των οποίων εκτυλίσσεται έξω από τα όρια της πόλης και έχουν ως στόχο την ανάδειξη του φυσικού τοπίου και της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της περιοχής.

Η πλατεία περιορίζεται στο να φιλοξενεί λίγες ετήσιες δραστηριότητες οι οποίες συνδέονται κυρίως με πολιτιστικούς συλλόγους της πόλης.

Πίνακας 9

Πίνακας 10

σύνοψη 3ου κεφαλαίου

3.6. Σύνοψη 3ου κεφαλαίου

Η περιοχή της Κόνιτσας εν μέσω οικονομικής κρίσης παρουσιάζει έντονα σημάδια οικονομικού και κοινωνικού μααρασμού με τον ντόπιο πληθυσμό και την εκκλησία να προσπαθούν να διατηρήσουν ήθη και έθιμα στην περιοχή, ενώ ο νέος πληθυσμός αναζητά νέες

οικονομικές διεξόδους και κίνητρα για να παραμείνει στη γενέτειρά του. Παρόλο που οι διοικητικές υπηρεσίες, οι υποδομές, οι παροχές υγείας και εκπαίδευσης συγκεντρώνονται στην πόλη της Κόνιτσας η καθημερινότητα στο δημόσιο χώρο περιορίζεται κυρίως στις

Εικόνα 29, πηγή: e-konitsa.gr

σύνοψη 3ου κεφαλαίου

βασικές εμπορικές συναλλαγές. Η αρνητική αυτή εικόνα ανατρέπεται κατά τους θερινούς μήνες στους οποίους ο δημόσιος χώρος καλείται να καλύψει τις ανάγκες του εποχιακού πληθυσμού και τις δραστηριότητες των τοπικών συλλόγων και του δήμου, οι οποίοι προσπαθούν να αναδείξουν τα πολιτισμικά και φυσικά γνωρίσματα της περιοχής ώστε να προσελκύσουν νέους κατοίκους και επισκέπτες, οι οποίοι μπορούν να συνεισφέρουν στην τοπική οικονομία και ευημερία του Δήμου.

Το μεγαλύτερο ρόλο στις εποχιακές δραστηριότητες της Κόνιτσας παίζουν οι κλειστοί δημόσιοι χώροι που γίνονται φορείς πολιτισμού επισημαίνοντας το σημαντικό ρόλο που διαδραματίζουν οι υποδομές στη διεξαγωγή ιδιαίτερων και καινοτόμων δραστηριοτήτων, ενώ οι υπαίθριες δραστηριότητες διασκορπίζονται

ισότιμα στα όρια του Δήμου αναδεικνύοντας τις φυσικές ομορφιές της περιοχής και το πλούσιο αρχιτεκτονικό της καταπίστευμα.

Ο ρόλος της πλατείας μοιάζει να περιορίζεται σε εκδηλώσεις αναψυχής εξυπηρετώντας κατά τους θερινούς μήνες ένα σημαντικό αριθμό χρηστών που απουσιάζει την υπόλοιπη περίοδο.

ανασχεδιασμός της κεντρικής πλατείας

Εικόνα 30, πηγή: <http://www.e-konitsa.gr/>

υφιστάμενη κατάσταση: πολεοδομικά χαρακτηριστικά

πολεοδομικές ενότητες: την Πάνω Κόνιτσα και την Κάτω.⁴⁴

4. Ανασχεδιασμός της κεντρικής πλατείας της Κόνιτσας

4.1. Καταγραφή υφιστάμενης κατάστασης

4.1.1. Πολεοδομικά χαρακτηριστικά της περιοχής μελέτης

Η Κόνιτσα μέχρι σήμερα έχει αποκτήσει δύο πολεοδομικά σχέδια γεγονός που αντικατοπτρίζει την ανάγκη του οικισμού για επέκταση σε περιόδους μεγάλης δημογραφικής ανόδου. Το πρώτο πολεοδομικό σχέδιο το απέκτησε το 1951 όταν δημογραφικά παρατηρήθηκε η πιο μεγάλη αύξηση του πληθυσμού. Μέχρι τότε δεν υπήρχαν τα όρια της πόλης και τυπολογία δόμησης.

Το δεύτερο πολεοδομικό σχέδιο το απέκτησε στις 09/10/1989, στα πλαίσια του προγράμματος «Επιχείρησης Πολεοδομικής Ανασυγκρότησης», όπου και εκπονήθηκε το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο και η Πολεοδομική Μελέτη Επέκτασης-Αναθεώρησης. Ουσιαστικά το δεύτερο πολεοδομικό σχέδιο είναι επεξεργασία του παλιού και συμπεριέλαβε όλες εκείνες τις εκτάσεις που ήταν εκτός του πρώτου, ορίστηκε Σ.Δ. και τα όρια της πόλης καθώς και χρήσεις γης. Το 1992 αποφασίστηκε τροποποίηση του ρυμοτομικού σχεδίου της πόλης. Σύμφωνα με το ΓΠΣ η πόλη χωρίζεται σε δύο

Εικόνα 31, πηγή: προσωπικό αρχείο

Η πυκνοδομημένη παλιά Κόνιτσα εκτείνεται σε επικλινές έδαφος και διατηρεί σε μεγάλο βαθμό παραδοσιακά μορφολογικά χαρακτηριστικά. Σταδιακά ο οικισμός επεκτάθηκε προς το πεδινό τμήμα της κοιλάδας του Αώου που αποτελεί γη υψηλής

⁴⁴ Πηγή: http://library.tee.gr/digital/m2368/m2368_dandoulaki.pdf

υφιστάμενη κατάσταση: πολεοδομικά χαρακτηριστικά

παραγωγικότητας. Η Πάνω Κόνιτσα είναι το παλιότερο και πιο πυκνοδομημένο τμήμα του οικισμού, με πολλά παραδοσιακά κτίρια, αρκετά από αυτά χαρακτηρισμένα ως διατηρητέα. Η Κάτω Κόνιτσα αποτελεί το νεώτερο τμήμα του οικισμού. Ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης η περιοχή Λάκα-Κυπαρίσσια όπου εγκαταστάθηκαν πρόσφυγες από τη Μ. Ασία και τα κτίρια είχαν μια ιδιαίτερη αρχιτεκτονική τυπολογία. Τα παλιά σπίτια είναι λιθόκτιστα ενισχυμένα με ξυλοδεσιές. Οι στέγες επικαλυπτόταν παραδοσιακά με σχιστόλιθους και αργότερα με τσίγκο ή κεραμίδια. Τα νεώτερα κτίρια είτε μιμούνται τα παραδοσιακά πρότυπα , χρησιμοποιώντας οπλισμένο σκυρόδεμα ή όχι, είτε είναι σύγχρονες οικοδομές με φέροντα οργανισμό από οπλισμένο σκυρόδεμα.

Ο σεισμός του 1996 επέφερε μεγάλες αλλαγές στην συνολική εικόνα της πόλης καθώς υπήρξε εκτεταμένη καταστροφή του δομημένου παραδοσιακού περιβάλλοντος. Η αποκατάσταση του ιστορικού κέντρου προχώρησε με προγραμματική σύμβαση του Δήμου με το Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. Στα πλαίσια ενός ειδικού προγράμματος αναπλάσεων, ανακατασκευάστηκαν -ως οδοί διαφυγής- παραδοσιακά καλντερίμια στην Άνω Κόνιτσα, συμβάλλοντας στην αποκατάσταση της ιστορικής μορφολογίας του

οικισμού.

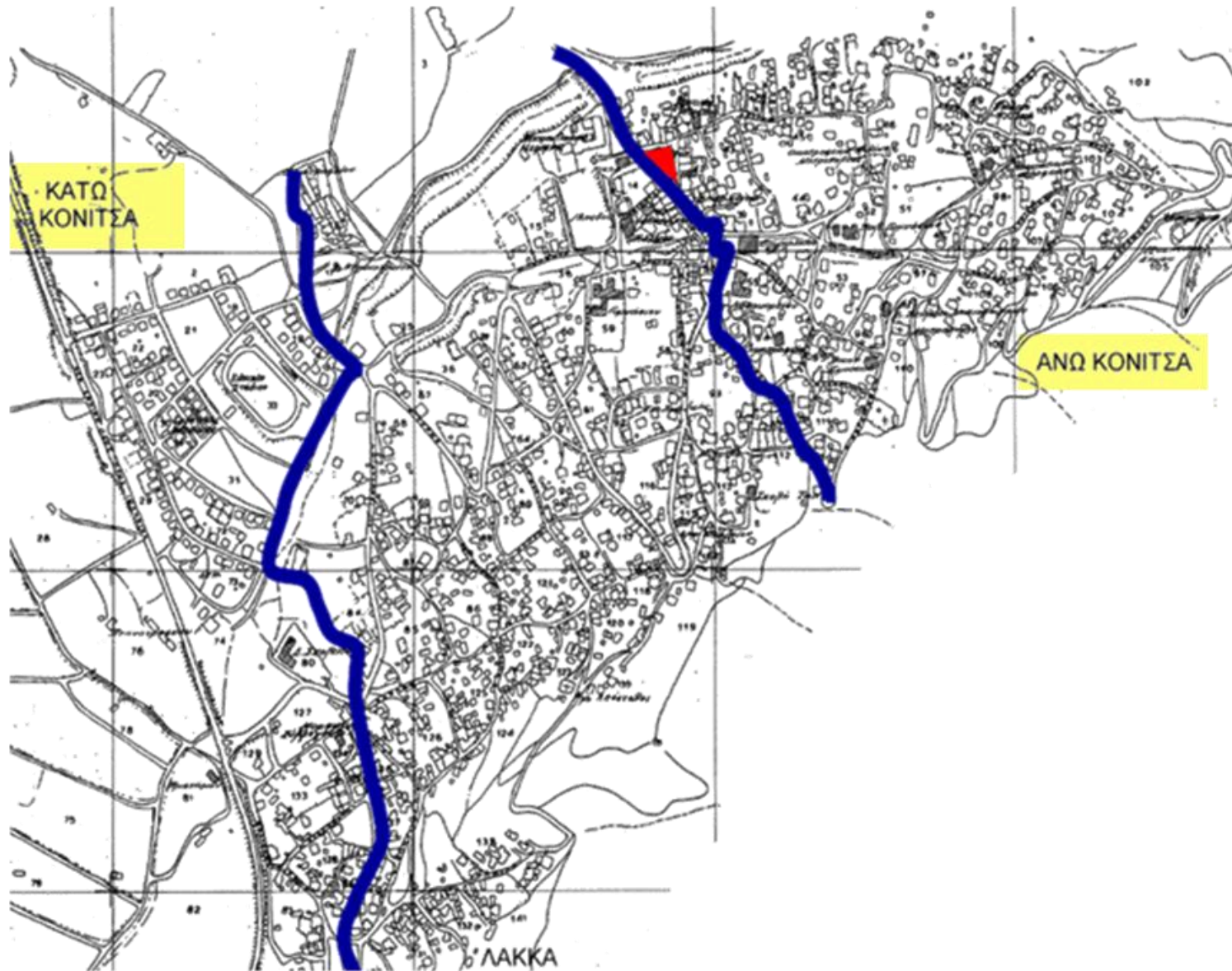
Με την Προγραμματική Σύμβαση μεταξύ ΥΠ.ΠΟ. - ΤΑΠ - Δήμου Κόνιτσας λειτούργησε ειδικό γραφείο και προχώρησε η αναστήλωση μνημείων της περιοχής Μνημεία της Κόνιτσας.⁴⁵

Για την ανασυγκρότηση της Κόνιτσας το 5ετές Ειδικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα Επαρχίας Κονίτσης (ΕΑΠΕΚ) που ξεκίνησε το 1999, έφερε εις πέρας μία σειρά από έργα μεταξύ των οποίων κατασκευή αποθηκών του, κατασκευή κτιρίου πυροσβεστικού σταθμού, έργα οδοποιίας κ.α.⁴⁶

⁴⁵ Πηγή: http://library.tee.gr/digital/m2368/m2368_dandoulaki.pdf

⁴⁶ Πηγή: http://library.tee.gr/digital/m2368/m2368_dandoulaki.pdf

υφιστάμενη κατάσταση: πολεοδομικά χαρακτηριστικά

Εικόνα 32

υφιστάμενη κατάσταση: χαρακτηριστικά της πλατείας

Εικόνα 33, πηγή: <http://de.wikipedia.org/>

υφιστάμενη κατάσταση: χαρακτηριστικά της πλατείας

4.1.2 Τα χαρακτηριστικά της πλατείας

Τοποθεσία

Η κεντρική πλατεία συμπεριλαμβάνεται από το 1951 στο πρώτο πολεοδομικό σχέδιο της περιοχής και ανήκει στο κομμάτι της άνω Κόνιτσας που είναι και το παλαιότερο του οικισμού. Βρίσκεται

παρακείμενα του κηρυγμένου ιστορικού κέντρου στο βόρειο τμήμα και στα όρια της πόλης, και από αυτή διέρχονται βασικοί οδικοί άξονες.

Εικόνα 34, πηγή: προσωπικό αρχείο

υφιστάμενη κατάσταση: χαρακτηριστικά της πλατείας

Μορφολογικά και κατασκευαστικά χαρακτηριστικά

Η αυστηρή γεωμετρική τριγωνική σύνθεσή της σε συνδυασμό με την οριοθέτησή της από τρεις οδούς παραπέμπει περισσότερο σε αστικές νησίδες που απαντώνται σε μεγάλες πόλεις. Τα περιβάλλοντα κτίρια εκατέρωθεν των δρόμων δημιουργούν περιμετρικά της ένα συνεχές αυστηρό όριο το οποίο λόγω της υψομετρικής διαφοράς δεν δημιουργεί την αίσθηση του περικλειστού.

Η πλακόστρωσή της αποτελείται από τυποποιημένη γκρι πέτρα και φέρει έντονα γραμμικά διακοσμητικά στοιχεία.

Φύτευση υπάρχει κατά μήκος των δύο μεγάλων της πλευρών χωρίς να προσφέρει επαρκή σκιασμό. Στάσεις υπάρχουν σε ορισμένα σημεία της πλατείας, οι οποίες ωστόσο δεν σκιάζονται επαρκώς.

Πλεονέκτημα της πλατείας είναι η μερική προσαρμογή της στην κλίση του εδάφους, η οποία δημιουργεί στη μία της πλευρά μεγάλη υψομετρική διαφορά από το επίπεδο του δρόμου, δίνοντας τη δυνατότητα από κάποια σημεία της θέασης του κάμπυ της Κόνιτσας.

Λειτουργικά χαρακτηριστικά

Η πλατεία βρίσκεται σε ένα πολύ ζωντανό κομμάτι της Κόνιτσας, και περιβάλλεται από χρήσεις εμπορίου και αναψυχής. Ωστόσο, δεν συνδέεται λειτουργικά με τον περιβάλλοντα χώρο της και δεν φιλοξενεί δραστηριότητες των γύρω λειτουργιών. Λειτουργεί κυρίως, ως χώρος αναψυχής εποχιακά.

Ο τρόπος κατασκευής της πλατείας και οι υφιστάμενες υποδομές της έχουν ως αποτέλεσμα αυτή να λειτουργεί περισσότερο σαν πέρασμα και λιγότερο σαν χώρος στάσης και συγκέντρωσης ανθρώπων. Παράλληλα ανά περιόδους φιλοξενεί δραστηριότητες που έχουν μεγάλες απαιτήσεις και καλείται ανά περιόδους να καλύψει δραστηριότητες που έχουν μεγάλες απαιτήσεις σε χώρο όπως για παράδειγμα γλέντια, συναυλίες, χορούς κ.α.

υφιστάμενη κατάσταση: χαρακτηριστικά της πλατείας

Εικόνα 35, πηγή: προσωπικό αρχείο

4.2. Ανάλυση

Η επιτόπια μας έρευνα στον ιστό της πόλης κυρίως στο δημόσιο χώρο της και η επαφή μας με τους κατοίκους κατέδειξαν ότι η Κόνιτσα είναι μια ζωντανή πόλη με έντονη κοινωνική, πολιτιστική και πολιτική κινητικότητα, κυρίως τους θερινούς μήνες, η οποία στερείται ενός κεντρικού σημείου αναφοράς και εκτόνωσης των ιδιαίτερων δραστηριοτήτων και καθημερινών πολυδιάστατων αναγκών του κοινωνικού της συνόλου.

Μέσα από τις βιωματικές μας εμπειρίες και την ειδικότητα μας ως αρχιτέκτονες μηχανικοί αναμέναμε ότι σε ένα ορεινό οικιστικό σύνολο αυτού του μεγέθους θα υπήρχε ένα κεντροβαρικό σημείο όπου θα διεξάγονται οι καθημερινές κοινωνικές συναλλαγές, ένα τοπόσημο που θα παίζει καθοριστικό ρόλο στην συνοχή του κοινωνικού συνόλου. Η κεντρική πλατεία της Κόνιτσας δεν παρουσίασε την εικόνα που προσδοκούσαμε να αντικρύσουμε. Αντί αυτού βρεθήκαμε σε ένα υπαίθριο δημόσιο χώρο στερημένο από κάθε είδους δραστηριότητα, αδιάφορο και διαφοροποιημένο αισθητά από το ευρύτερο σύνολο, δημιουργώντας μας ευθύς την αίσθηση του ξένου.

Η επαφή μας με τοπικούς φορείς και κατοίκους και η περιστασιακή «κατοίκηση» της πλατείας όπως παρατηρήσαμε, μας οδήγησαν στο συμπέρασμα ότι υπάρχουν κοινωνικές πρακτικές με ανάγκη χωρικοποίησης οι οποίες μέσα από ένα νέο αρχιτεκτονικό ανασχεδιασμό της πλατείας μπορούν να εκφραστούν και να ενισχυθούν εφόσον οι σχεδιαστικές μας προθέσεις συμπίπτουν με τις χωρικές ανάγκες των κατοίκων.

Πάνω όμως σε ποια αισθητικά κριτήρια πρέπει να κινηθεί ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός μιας τέτοιας πλατείας; Όπως αναλύσαμε και στο προηγούμενο κεφάλαιο η Κόνιτσα ακροβατεί μεταξύ της παράδοσης και της σύγχρονης ζωής. Η απάντηση σε αυτή την ερώτηση δόθηκε μέσα από την ανάλυση της πραγματικότητας της περιοχής και τις συζητήσεις μας με τους κατοίκους.

Αρχικά, μέσα από την ανάλυση της πραγματικότητας οδηγηθήκαμε στο συμπέρασμα ότι μία νέα σχεδιαστική πρόταση οφείλει να ικανοποιήσει τόσο τα αισθητικά κριτήρια των μόνιμων χρηστών όσο και των επισκεπτών από τη στιγμή που η τοπική οικονομία κάνει βήματα για την ανάπτυξη του τουρισμού στην περιοχή. Οι δύο αυτές συνιστώσες φαινομενικά μπορούν να έρχονται σε αντίθεση, όμως στην περίπτωση της Κόνιτσας όπου οι κάτοικοι

ανάλυση

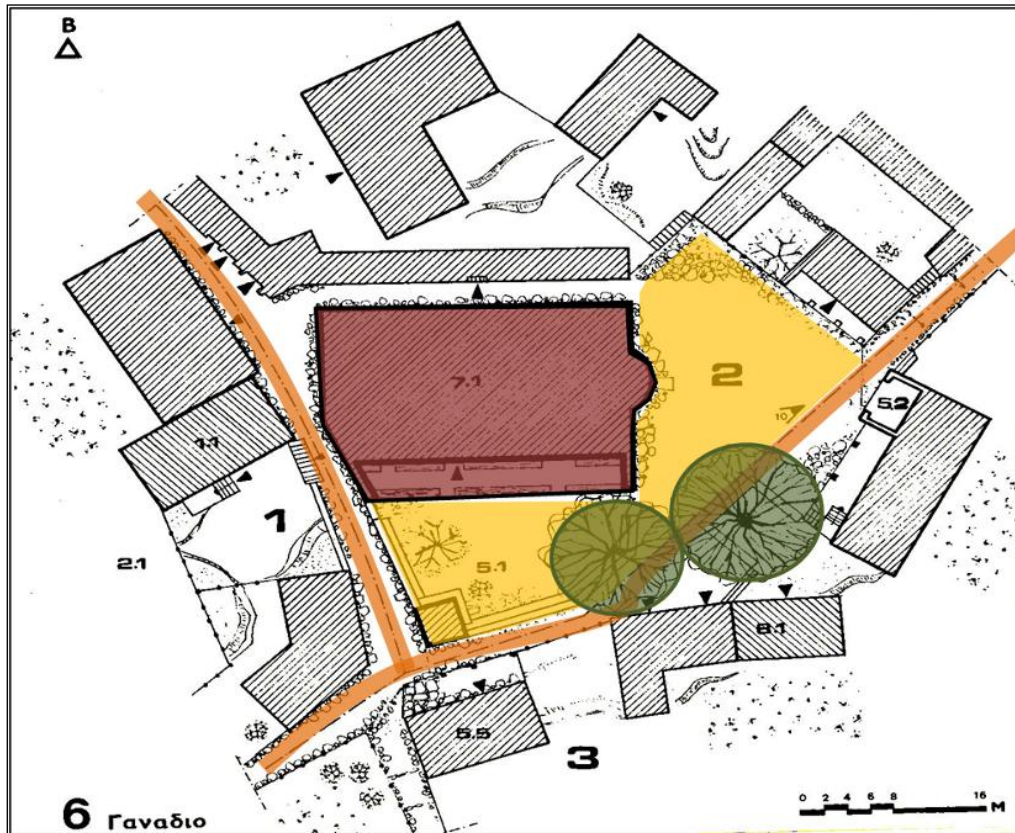
επιθυμούν να αναδείξουν το παρελθόν τους και να παραμείνουν συνδεδεμένοι με αυτό, αλληλοσυμπληρώνονται.

Σαν επισκέπτες στην Κόνιτσα, η εικόνα της πλατείας μας φάνηκε παράταιρη μέσα σε ένα αστικό περιβάλλον όπου τα σημάδια της λαϊκής αρχιτεκτονικής το έχουν σηματοδοτήσει. Από την άλλη μεριά και οι κάτοικοι της περιοχής εκφραστήκαν αρνητικά για την εικόνα της πλατείας μέσα από τις έννοιες του 'ξένου' και του 'κενού' ή του 'άδειου'. Οι ίδιοι επίσης μας μίλησαν για την ομορφιά των παραδοσιακών πλατειών των γύρω χωριών και μας προέτρεψαν να τις μελετήσουμε για να βαδίσει η πρόταση μας στα χνάρια των αισθητικών τους αξιών και των μορφολογικών τους χαρακτηριστικών.

ανάλυση: παραδοσιακές πλατείες της περιοχής

4.2.1. Περιγραφή των παραδοσιακών πλατειών της περιοχής

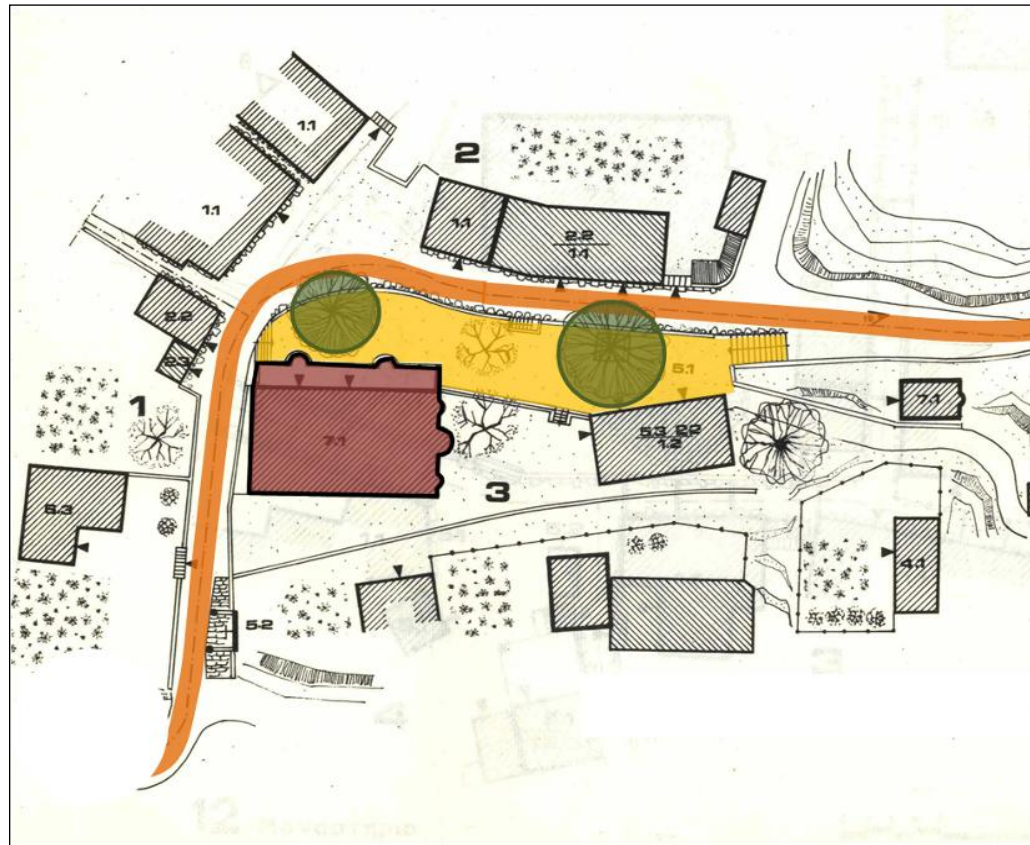
Πλατεία Γαναδιού

Δημόσιος χώρος
ρευστός και ασαφής
που περικλείει τον
αύλιο χώρο της
εκκλησίας και
άλλων δημόσιων
λειτουργιών.
Κυρίαρχα στοιχεία ο
πλάτανος, το
καμπαναριό και η
εκκλησία. Υλικά
γκρίζα πέτρα, ξύλο.
Θέση στην είσοδο
του χωριού.
Κλίμακα μικρή.

ανάλυση: παραδοσιακές πλατείες της περιοχής

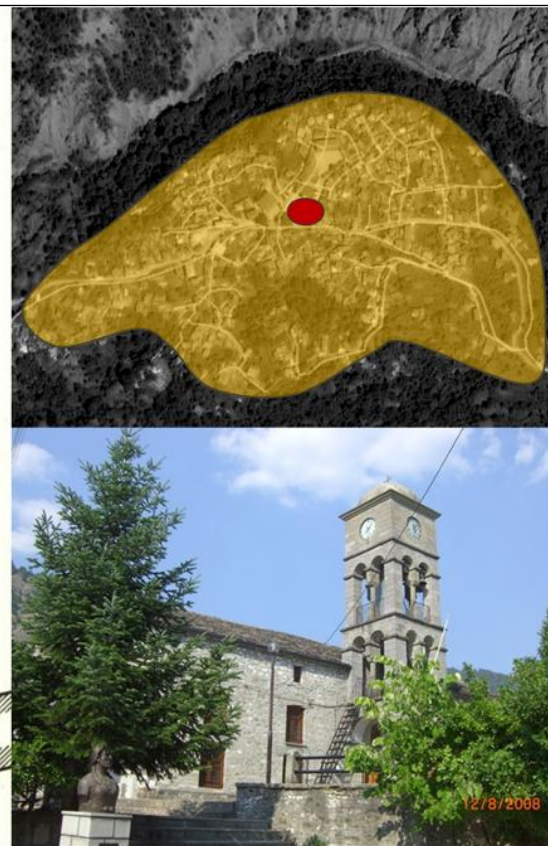
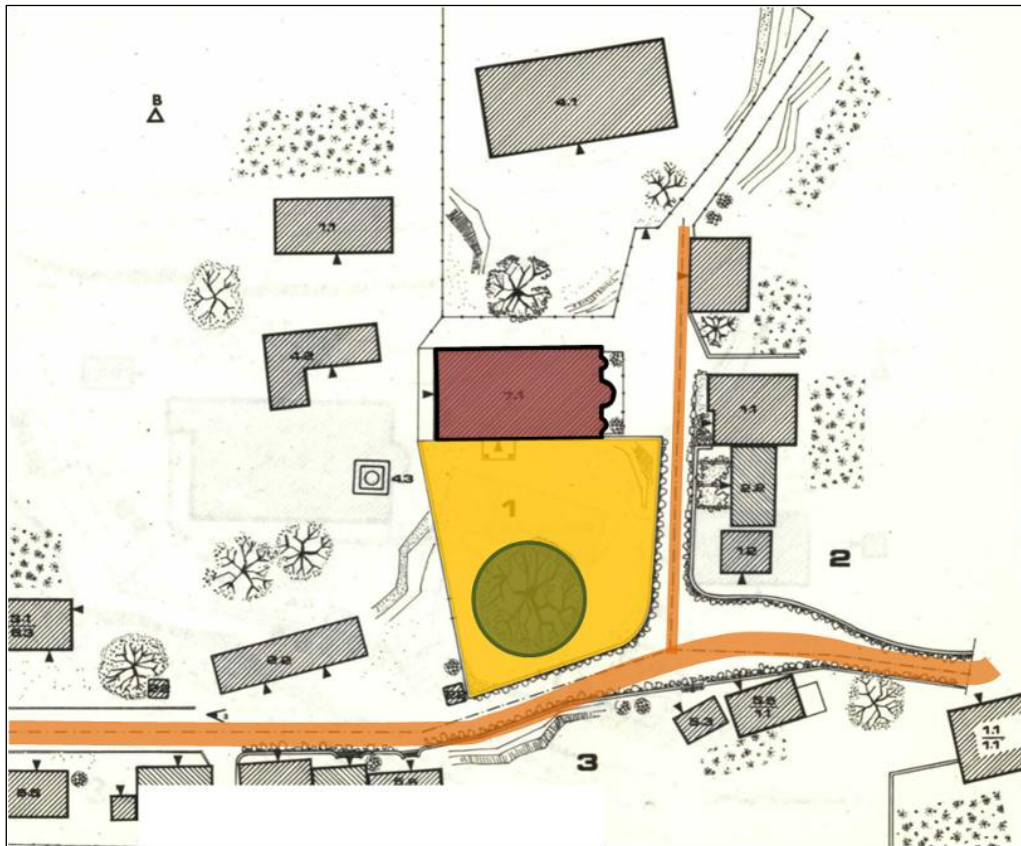
Πλατεία Μόλιστας

Ταύτιση πλατείας με τον προαύλιο χώρο της εκκλησίας. Υψομετρική διαφορά από τον δρόμο. Υλικά γκρίζα πέτρα ξύλο. Φύτευση περιμετρική. Κλίμακα μικρή και όρια σαφή.

ανάλυση: παραδοσιακές πλατείες της περιοχής

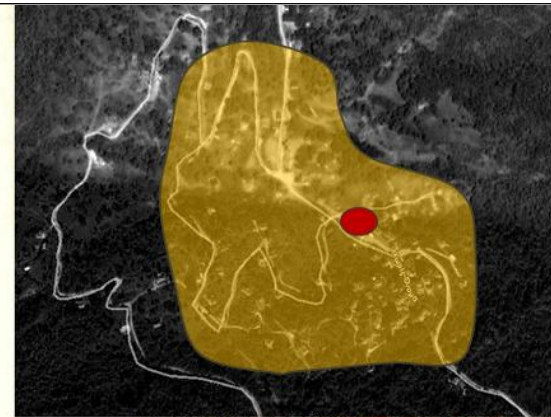
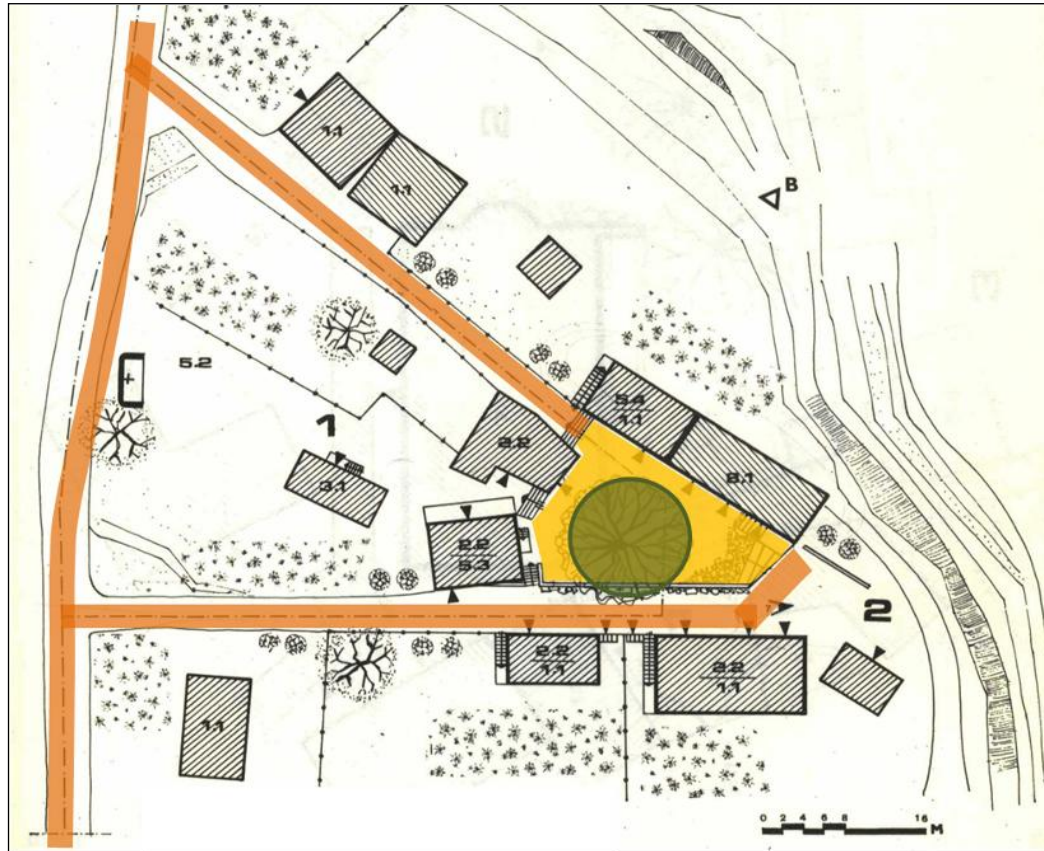
Πλατεία Αγίας Παρασκευής

Ταύτιση πλατείας με το προαύλιο της εκκλησίας. Όρια σαφώς καθορισμένα από τον περίβολο. Κυρίαρχα στοιχεία: πλάτανος, καμπαναριό, εκκλησία. Υλικά: πέτρα, ξύλο, χώμα. Θέση επί του κεντρικού οδικού άξονα και κεντροβαρικά του οικισμού.

ανάλυση: παραδοσιακές πλατείες της περιοχής

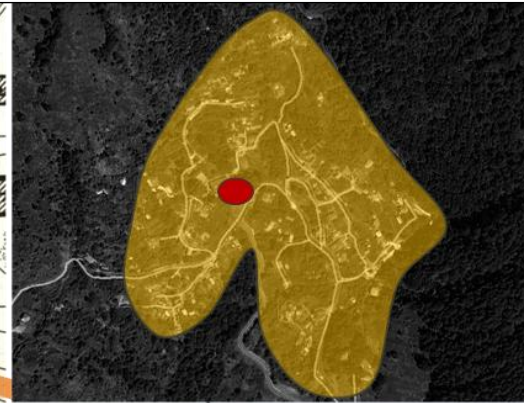
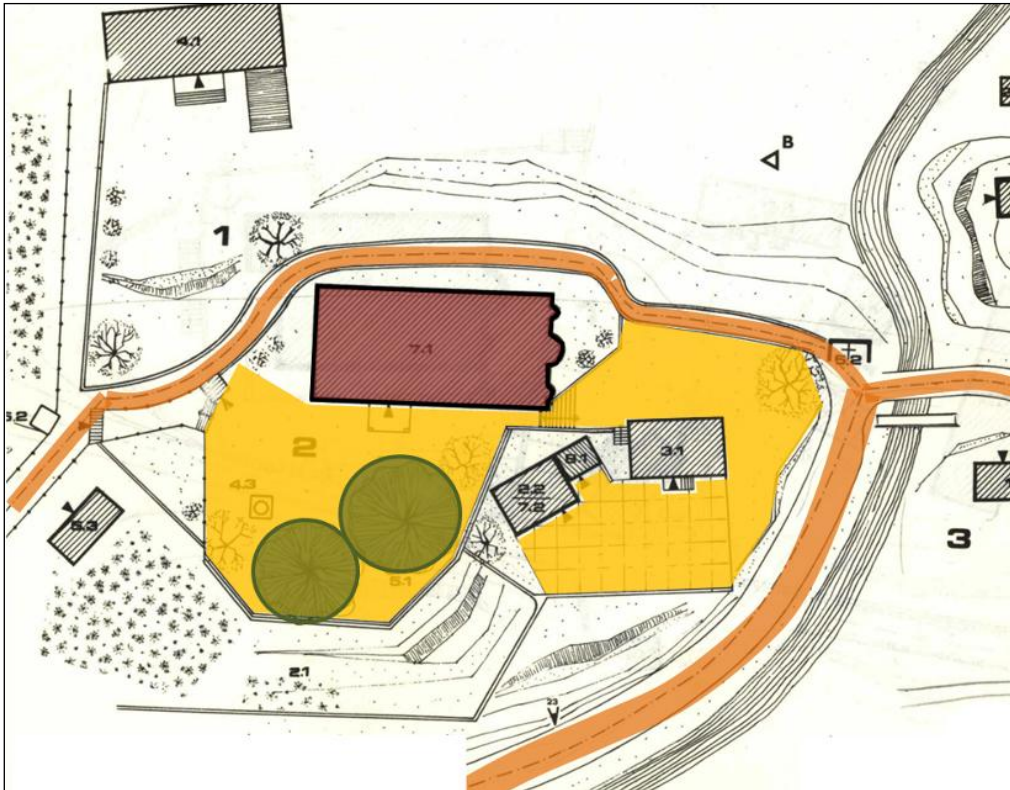
Πλατεία Βούρμπιανης

Περίκλειστη πλατεία, οριοθετημένη από δημόσια κτίρια και κατοικίες. Υπερυψωμένη σε σχέση με τους γύρω δρόμους. Κυρίαρχο στοιχείο ο πλάτανος. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό ο εσωστρεφής της χαρακτήρας. Υλικό πέτρα. Κλίμακα μικρή.

ανάλυση: παραδοσιακές πλατείες της περιοχής

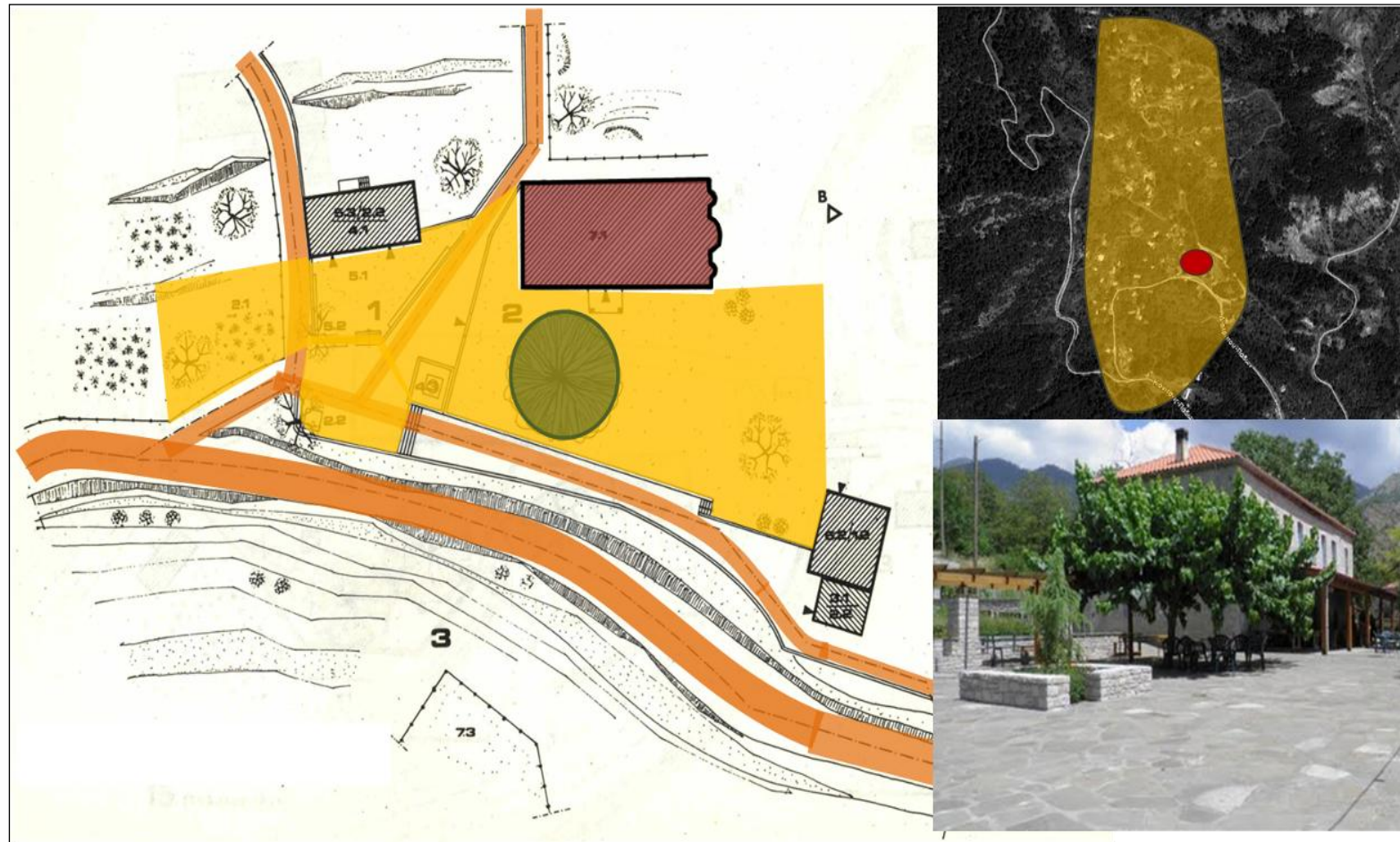
Πλατεία Παλαιοσελλίου

Χώρος με ιδιαίτερη φυσιογνωμία, οριοθετημένος και ρευστός ταυτόχρονα. Επί του οδικού άξονα και κεντρικά του οικισμού. Πρόκειται για δύο ομαδοποιημένες πλατείες, της εκκλησίας και του καφενείου. Ποικιλία υλικών, πέτρα, χώμα, ξύλο. Υψομετρική διαφοροποίηση.

ανάλυση: παραδοσιακές πλατείες της περιοχής

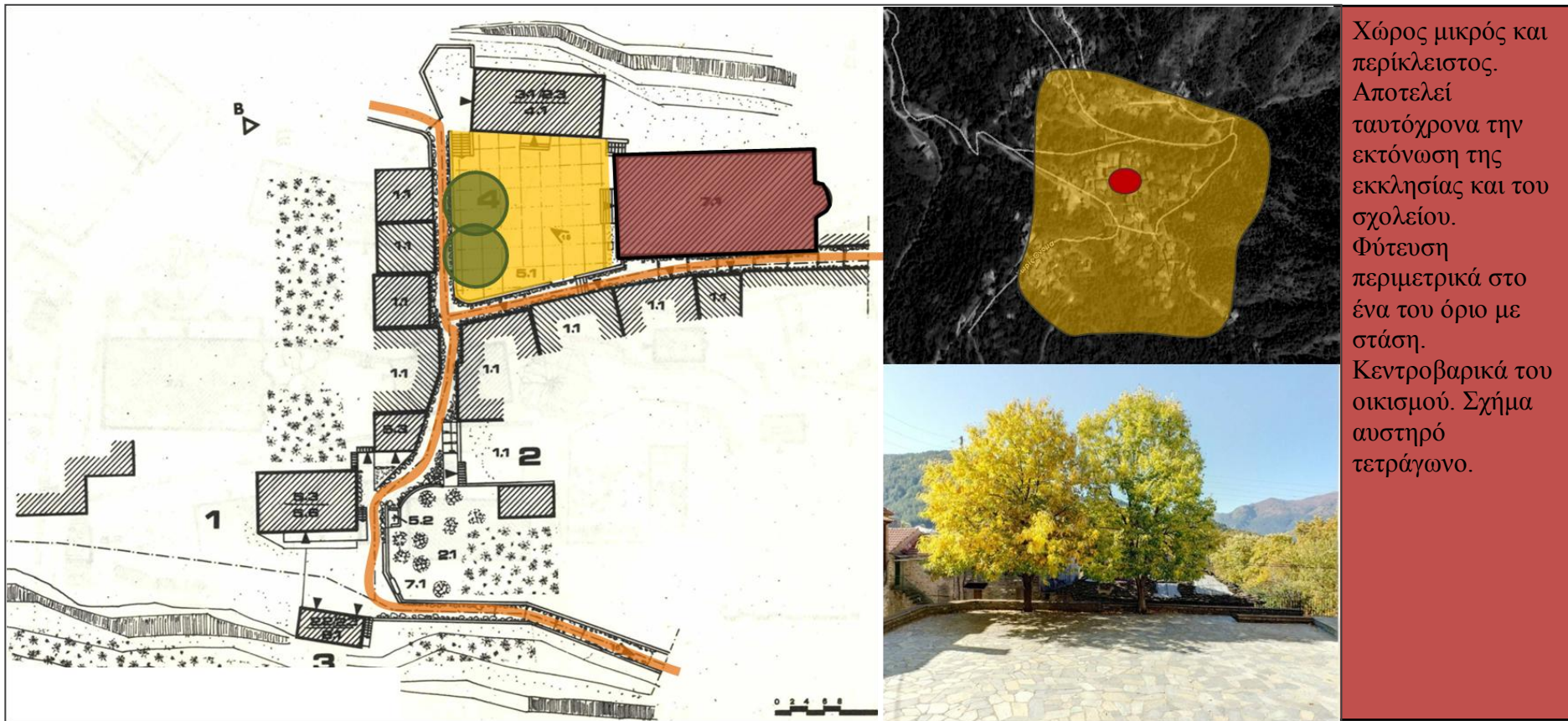
Πλατεία Πάδων

Χώρος ρευστός και μεταβαλλόμενος μέχρι και σήμερα. Περικλείει το προαύλιο της εκκλησίας και την εκτόνωση μιας προσκείμενης λειτουργίας αναψυχής. Κυρίαρχα στοιχεία ο παλιός πλάτανος, το καμπαναριό και η εκκλησία. Σταθερό και αμετάβλητο το όριο της που γειτνιάζει με το κεντρικό δρόμο από τον οποίο και διατηρεί υψομετρική διαφορά.

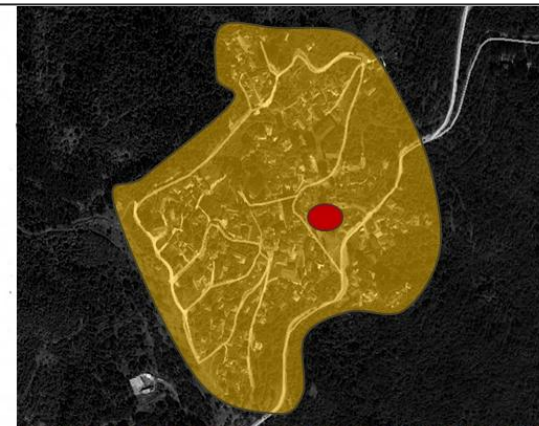
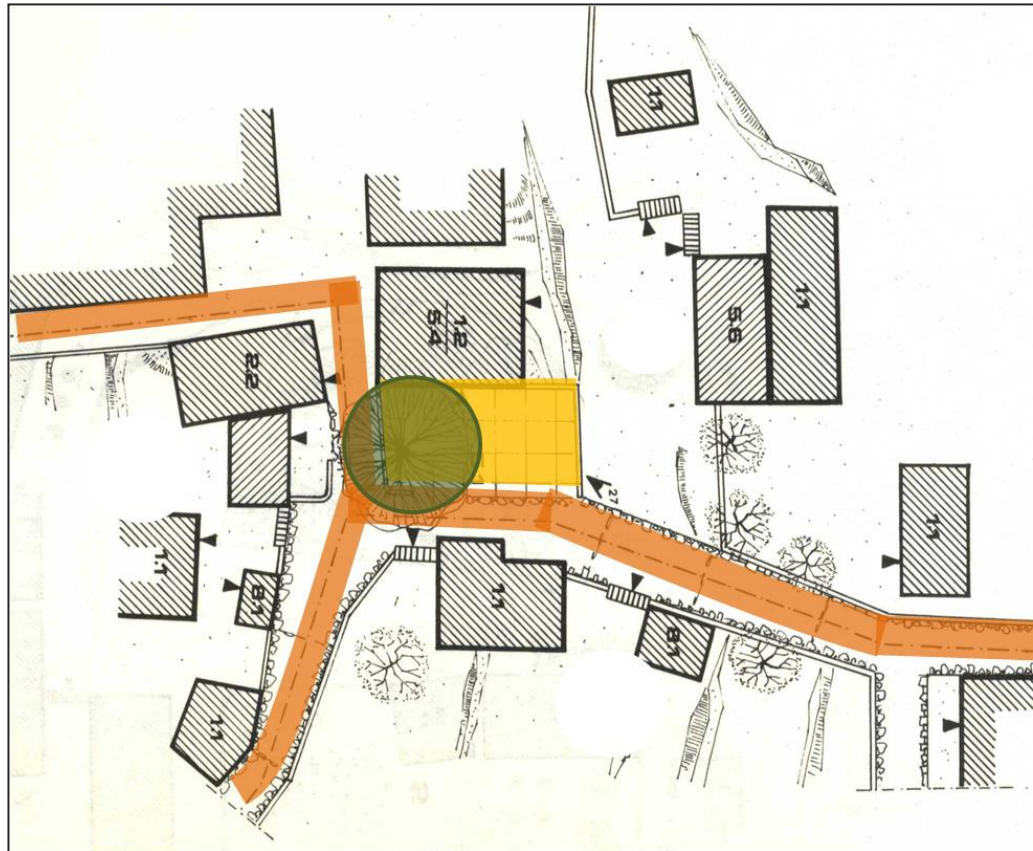
ανάλυση: παραδοσιακές πλατείες της περιοχής

Πλατεία Καστάνιανης

ανάλυση: παραδοσιακές πλατείες της περιοχής

Πλατεία Πυρσόγιαννης

Μικρός χώρος με κυρίαρχα στοιχεία τον πλάτανο και το καφενείο. Στα όρια του οικισμού πλησίον του κεντρικού οδικού άξονα. Υλικά γκρίζα πέτρα. Οριοθετείται από δρόμους ενώ διατηρεί υψομετρική διαφορά από αυτούς, προσφέρει ικανοποιητική θέα του οικισμού. Σχήμα αυστηρό ορθογωνικό.

ανάλυση: παραδοσιακές πλατείες της περιοχής

4.2.3. Ανάλυση των παραδοσιακών πλατειών της περιοχής

Τοποθεσία

Η θέση των πλατειών των ορεινών οικισμών που μελετήσαμε, ποικίλει αλλά καθορίζεται από βασικές παραμέτρους. Οι περισσότερες αναπτύσσονται μπροστά από θρησκευτικά ή δημόσια κτίρια. Εκείνες που αναδεικνύονται σε τοπόσημα των οικισμών οργανώνονται σε περίοπτες τοποθεσίες κεντροβαρικά του οικισμού ή πλησίον της εισόδου του, επί του κεντρικού οδικού δικτύου. Βασικό κριτήριο για την επιλογή της θέσης τους σε όλες τις περιπτώσεις είναι η εξασφάλιση εύκολης πρόσβασης από τους κατοίκους, η άμεση γειτνίαση με μία ή και περισσότερες δημόσιες χρήσεις και το συμβολικό-τοπολογικό περιεχόμενο.

Μορφή

Μορφολογικά οι πλατείες παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον και ποικιλία τύπων, επιβεβαιώνοντας το γεγονός ότι δεν προέκυψαν κατόπιν σχεδιασμού και μελέτης αλλά διαμορφώθηκαν από πληθώρα ρευστών και μεταβαλλόμενων συνισταμένων όπως ο πληθυσμός, οι εκάστοτε κοινωνικές ανάγκες και η μορφολογία του

εδάφους. Ο ευρύτερος δημόσιος χώρος σε αυτές τις περιοχές νοείται και βιώνεται ως ομαλή μετάβαση από τον ιδιωτικό για να καταλήξει στη δημόσια κορύφωση του, την πλατεία. Η μορφή τους άλλοτε είναι ασαφής, ακανόνιστη, ρευστή, μεταβαλλόμενη και άλλοτε σαφής και ορθοκανονική. Σε κάποιες γίνεται κομμάτι δρόμου άμεσα προσπελάσιμη από τον περαστικό και σε άλλες μετουσιώνεται σε σκηνή της τοπικής κοινωνίας. Τα υλικά τους, η πέτρα, το χώμα και το ξύλο είναι γνώριμα και οικεία, γεννήματα του φυσικού περιβάλλοντος και τα στοιχεία που την οργανώνουν εσωτερικά όπως ο πλάτανος, το καμπαναριό, η κρήνη, το μνημείο μετουσιώνονται σε σύμβολα και σταθερές αξίες του δημόσιου χώρου.

Λειτουργία

Η λειτουργία τους σε όλες τις περιπτώσεις είναι πολυδιάστατη καθώς φιλοξενεί ποικίλες δραστηριότητες. Είναι τόπος εμπορίου, αναψυχής, καθημερινής διαβίωσης, στάσης, ξεκούρασης και κοινωνικοποίησης. Σε αυτές διεξάγεται η δημόσια ζωή μέσα από απρόσμενες και συνεχείς συναντήσεις, συμπλοκές, διαδράσεις, αντιπαραθέσεις και διαλόγους.

ανάλυση: σύγκριση

4.2.4. Συμπεράσματα

Όσον αφορά στη θέση της, η κεντρική πλατεία της Κόνιτσας δεν υστερεί συγκριτικά με τις παραδοσιακές πλατείες που μελετήσαμε. Βρίσκεται μέσα σε ένα πολύ ζωντανό κομμάτι του αστικού ιστού που συνδυάζει ποικίλες λειτουργίες, και αποτελεί το βασικότερο πλεονέκτημα και συνθήκη απαραίτητη για την μετατροπή της σε αστικό, πολιτικό και κοινωνικό κέντρο της περιοχής.

Οι περισσότερες διαφορές εντοπίζονται στα μορφολογικά και λειτουργικά τους χαρακτηριστικά. Μορφολογικά οι λιτοί αλλά προσεγμένοι χώροι των παραδοσιακών πλατειών, με τη γκρίζα πέτρα ως κυρίαρχο υλικό και την οικεία τους κλίμακα, διαφοροποιούνται αισθητά από την εικόνα της κεντρικής πλατείας η οποία δεν φέρει κανένα από τα παραπάνω στοιχεία. Εν μέρει, αυτή η μορφολογική διαφοροποίηση προέκυψε από τις διαφορετικές χωρικές απαιτήσεις που έχει μία πόλη σε σχέση με ένα οικισμό. Για παράδειγμα το μέγεθος της κεντρικής πλατείας της Κόνιτσας δεν θα μπορούσε να συμβαδίσει με εκείνο των παραδοσιακών πλατειών διότι τα πληθυσμιακά μεγέθη καθορίζουν σε σημαντικό βαθμό το μέγεθος του δημόσιου χώρου.

Σε σχέση με τις λειτουργίες η βασική διαφορά ανάμεσα στις δύο περιπτώσεις είναι οι παραδοσιακές πλατείες στην πλειονότητα των περιπτώσεων περιέχουν ή γειτνιάζουν άμεσα με μία κυρίαρχη λειτουργία ενώ η κεντρική πλατεία της Κόνιτσας παρόλο που βρίσκεται στο κέντρο των εμπορικών δραστηριοτήτων και της αναψυχής περιβάλλεται από οδικούς άξονες οι οποίοι σε συνδυασμό με την έντονη υψομετρική διαφορά του χώρου καθιστούν δύσκολη την εκτόνωση των γύρω δραστηριοτήτων επί της πλατείας.

Επιμέρους χαρακτηριστικά της πλατείας τα οποία δρουν αρνητικά στην εικόνα της πλατείας είναι ο ελλιπής σκιασμός και η απουσία στοιχείων τα οποία μπορούν να λειτουργήσουν ως τοπόσημα, όπως για παράδειγμα ένας πλάτανος ή μία βρύση.

συνθετική διαδικασία: κεντρική ιδέα-στόχοι

4.3. Συνθετική διαδικασία

4.3.1. Κεντρική ιδέα-στόχοι

Η πρόταση μας στοχεύει στον προσδιορισμό μιας ορισμένης κατανομής των ανθρώπων στο χώρο, στο «καναλιζάρισμα» της κυκλοφορίας τους και στη κωδικοποίηση των αμοιβαίων σχέσεών τους. Στόχος μας ήταν να αφουγκραστούμε τις κοινωνικές πρακτικές της συγκεκριμένης περιοχής που έχουν ανάγκη χωρικής έκφρασης ώστε οι σχεδιαστικές μας προθέσεις να τις ενισχύσουν ή να τις μετασχηματίσουν με θετικό τρόπο.

Οι βασικοί σχεδιαστικοί στόχοι αναλύονται σε επιμέρους άξονες και μέτρα:

Άξονας 1: Σύνδεση με την παλιά αγορά

Μέτρα: μετατροπή συγκεκριμένων δρόμων σε πεζόδρομους, όπου θα επιτρέπεται η διέλευση οχημάτων μόνο για την τροφοδοσία των προσκείμενων λειτουργιών

Άξονας 2: Πολυχρηστικότητα σύμφωνα με τις ανάγκες της τοπικής κοινωνίας

Μέτρα: δημιουργία χώρων για υπαίθρια εκτόνωση της αναψυχής δημιουργία χώρων για στάση, ξεκούραση, περίπατο και παιχνίδι διατήρηση δυνατότητας φιλοξενίας εποχιακών δραστηριοτήτων με μεγάλες απαιτήσεις σε χώρο

Άξονας 3: Οικειοποίηση της πλατείας από την τοπική κοινωνία

Μέτρα: εισαγωγή υλικών και στοιχείων συμβατών με τα βιώματα των κατοίκων (πλάτανοι, πέτρινες βρύσες, σχιστόπλακες για πλακόστρωση). Παράλληλα μέσω της πολυχρηστικότητας εισαγωγή μικρότερης κλίμακας χώρου με τη δημιουργία μικρότερων λειτουργικών ενοτήτων

Άξονας 4: Συγκράτηση του κόστους κατασκευής της πλατείας σε χαμηλό επίπεδο

Μέτρα: διατήρηση όπου είναι εφικτό της υπάρχουσας διαμόρφωσης

συνθετική διαδικασία: πολεοδομικός σχεδιασμός

4.3.2. Πολεοδομικός σχεδιασμός

Σύνδεση πλατείας με παλιά αγορά και πλατεία δημαρχείου

Η πλατεία σε ένα αστικό περιβάλλον μπορεί να λειτουργήσει για το χρήστη-επισκέπτη ως σημείο εκκίνησης για την ‘ανακάλυψη’ άλλων σημείων ενδιαφέροντος στον αστικό ιστό. Επίσης, για το χρήστη-κάτοικο η προέκτασή της και η σύνδεσή της με άλλες χρήσεις μπορεί να συνεισφέρει στην διευκόλυνση της καθημερινής μετακίνησης. Με αυτό το σκεπτικό κρίθηκε απαραίτητο η πρόταση να περιλαμβάνει τη διαμόρφωση και του ευρύτερου περιβάλλοντος της πλατείας.

Ξεκινώντας από την καταγραφή της υπάρχουσας κατάστασης (εικόνα 36) βλέπουμε πως είναι διαμορφωμένο το οδικό δίκτυο σήμερα. Η πλατεία περιβάλλεται από τρεις δρόμους εκ των οποίων η κεντρική οδική αρτηρία παρουσιάζει μεγάλη συχνότητα διέλευσης οχημάτων παρεμποδίζοντας την είσοδο στην πλατεία και διακόπτοντας την κίνηση των πεζών. Η είσοδος της έχει μετατραπεί σε χώρο στάθμευσης οχημάτων, γεγονός που υποβαθμίζει περεταίρω την εικόνα της και δυσχεραίνει την

ομαλή σύνδεσή της με την παλιά αγορά και την άνετη κίνηση των πεζών στο χώρο (εικόνα 37).

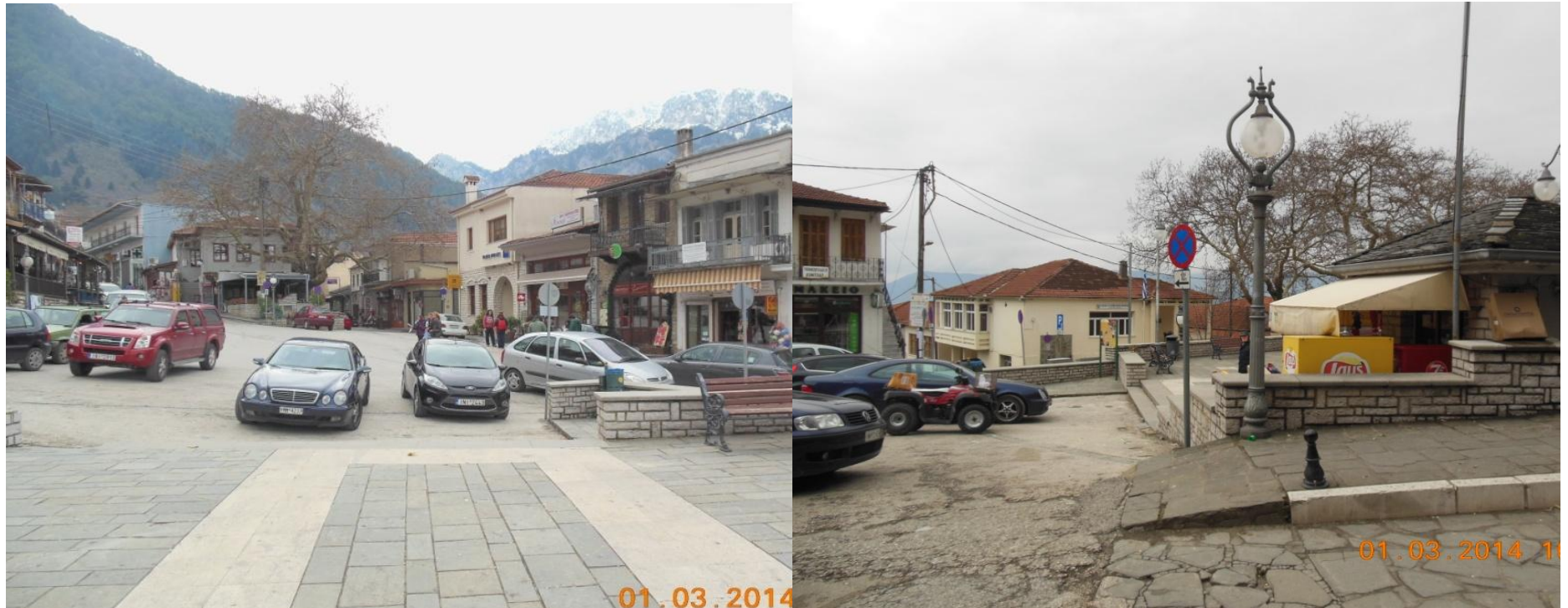
Αξίζει να σημειωθεί ότι η ισχύουσα απαγόρευση της στάθμευσης δεν τηρείται. Η μη τήρησή της δεν είναι κάτι σπάνιο για τα ελληνικά δεδομένα, πόσο μάλλον σε μια ορεινή περιοχή με έντονες κλίσεις και περιορισμένο χώρο. Ωστόσο, η αισθητική και λειτουργική αναβάθμιση της περιοχής –επιθυμητή από την τοπική κοινωνία- επιβάλει την μέσω του σχεδιασμού απόθεση της στάθμευσης περιμετρικά του χώρου της πλατείας και δη στην κύρια είσοδό της.

συνθετική διαδικασία: πολεοδομικός σχεδιασμός

Εικόνα 36

συνθετική διαδικασία: πολεοδομικός σχεδιασμός

Εικόνα 37, πηγή: προσωπικό αρχείο

Προτείνεται, όπως αναφέρθηκε και στον άξονα 1, πεζοδρόμηση του κομματιού μπροστά από την πλατεία μέχρι και την είσοδο της παλιάς αγοράς με τη δημιουργία ενός πεζοδρόμου(εικόνα 39). Επιπλέον αναδιοργανώνεται η κυκλοφορία των οχημάτων μετατρέποντας ένα κομμάτι του κεντρικού δρόμου σε μονής κατεύθυνσης δίνοντας τη δυνατότητα διαπλάτυνσης του

πεζοδρομίου από την πλατεία μέχρι το δημαρχείο για την διευκόλυνση της κίνησης των πεζών και την αποσυμφόρηση του κέντρου από τη διέλευση οχημάτων. Το τελευταίο επιτυγχάνεται με τη δημιουργία κυκλοφοριακού βρόχου μέσω της διάνοιξης της δημοτικής οδού που επισημαίνεται στην **εικόνα 36**.

συνθετική διαδικασία: πολεοδομικός σχεδιασμός

Οι προτεινόμενες λύσεις –η πεζοδρόμηση, η αλλαγή κυκλοφορίας των οχημάτων και η διαπλάτυνση των πεζοδρομίων- θα διευκολύνουν την μετακίνηση των πεζών και θα οργανώσουν το χώρο της κεντρικής πλατείας και της γύρω

περιοχής. Το αποτέλεσμα θα είναι θετικό τόσο για τους κατοίκους που θα ανακτήσουν το χώρο τους όσο και για τους επισκέπτες που θα απολαύσουν έναν καλαίσθητο και λειτουργικό δημόσιο χώρο.

Εικόνα 38, πηγή: <http://www.e-konitsa.gr/>

συνθετική διαδικασία: σχεδιαστικές προθέσεις

Εικόνα 39

συνθετική διαδικασία: σχεδιαστικές προθέσεις

4.3.3. Σχεδιαστικές προθέσεις

Οι προτάσεις για τη σχεδιαστική επίλυση της πλατείας κινηθήκαν στους άξονες 2, 3, 4 που έχουν προαναφερθεί έχοντας σαν δεδομένο τις προτάσεις που διατυπώθηκαν βάση του άξονα 1.

Για να ορίσουμε τα όρια και τα πλαίσια της επέμβασης έχοντας σαν γνώμονα πάντα την ελαχιστοποίηση του κόστους κατασκευής ώστε να γίνει μία πρόταση εφικτή ως προς την υλοποίηση της, θα αναλύσουμε την υφιστάμενη κατάσταση της πλατείας, εντοπίζοντας τα θετικά και αρνητικά της λειτουργικά και μορφολογικά στοιχεία, ώστε να τεκμηριώσουμε στη συνέχεια τις προτάσεις επέμβασης.

Εικόνα 40, πηγή: προσωπικό αρχείο

συνθετική διαδικασία: σχεδιαστικές προθέσεις

Εικόνα 41

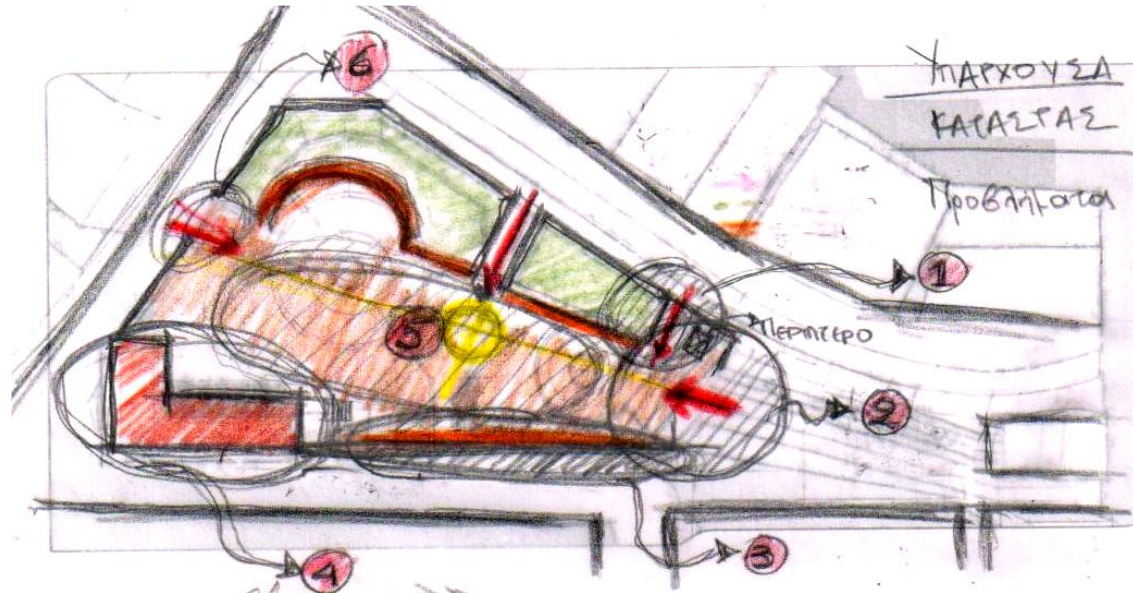
Συνοπτικά τα επιμέρους στοιχεία που απαρτίζουν την πλατεία είναι:

1. Η κεντρική της είσοδος.
2. Η απέναντι προς την κύρια, δευτερεύουσα είσοδος.
3. Δύο κλίμακες καθόδου προς την πλατεία στην πάνω πλευρά της.
4. Ένα κτίριο σχήματος Γ στην κάτω αριστερή γωνία της.
5. Ένα περίπτερο στην πάνω δεξιά γωνία δίπλα στην κεντρική είσοδό της.
6. Φύτευση κατά μήκος της πάνω πλευράς της πλατείας.

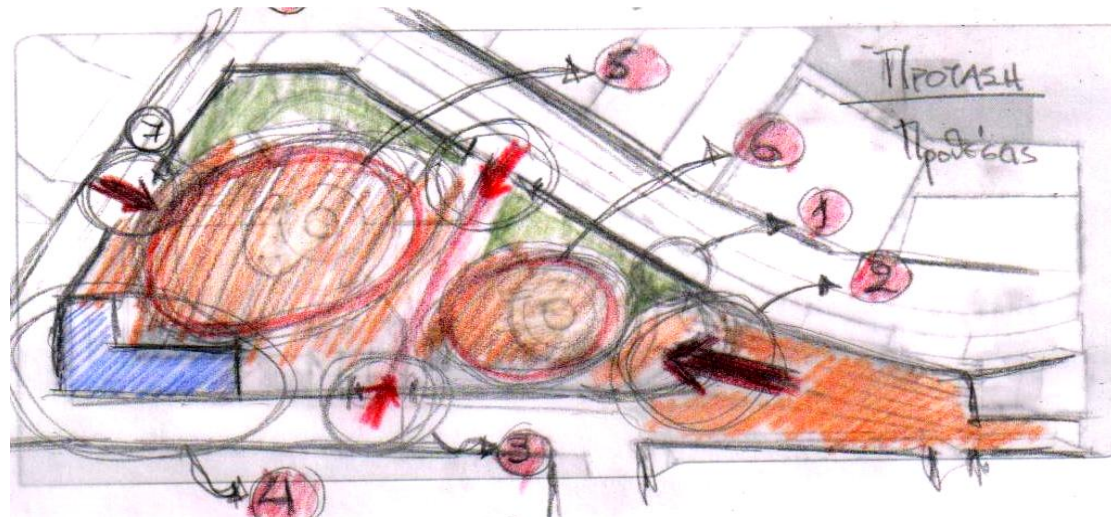
7. Ένα μικρό ανοιχτό θεατράκι στην απόληξη του πρασίνου, στην πάνω αριστερή γωνία της πλατείας.
8. Θέσεις στάσεις περιμετρικά της πλατείας, κατά μήκος των μεγάλων πλευρών της.
9. Ο υπόλοιπος χώρος οργανώνεται σε ένα επίπεδο, χωρίς επιμέρους διαμορφώσεις και χαρακτηρίζεται από ένα έντονο γραμμικό διακοσμητικό σχέδιο που στο κέντρο του συμβολίζει το βορρά.

Πιο αναλυτικά στο παρακάτω σκαρίφημα εντοπίζονται τα παρακάτω προβλήματα (τα προβλήματα παρουσιάζονται βάση της αρίθμησης στην **εικόνα 42**):

συνθετική διαδικασία: σχεδιαστικές προθέσεις

Εικόνα 42

Εικόνα 43

συνθετική διαδικασία: σχεδιαστικές προθέσεις

1. Όσον αφορά στην πρόσβαση της πλατείας η μία **κάθοδος** δεν κρίνεται απαραίτητη διότι είναι πλησίον της κεντρικής εισόδου με αποτέλεσμα να μην χρησιμοποιείται συστηματικά, οπότε θα μπορούσε να αφαιρεθεί και τα υλικά της να επαχρησιμοποιηθούν σε κάποια άλλη κατασκευή.
2. Η **κεντρική είσοδος** της πλατείας, κρίνεται ότι πρέπει να ανασχεδιαστεί ώστε να υποδέχεται πιο φιλικά τον χρήστη.
3. Η μεγάλη υψομετρική διαφορά της πλατείας οδήγησε στην κατασκευή ενός **μεγάλου αναλημματικού τοιχίου** στο οποίο δεν έχει προβλεφθεί κάποια είσοδος προς την πλατεία με αποτέλεσμα να μην διευκολύνεται η κίνηση των πεζών από την πλευρά αυτή.
4. Το **κτίριο** που υπάρχει στην πλατεία μένει τον περισσότερο χρόνο κλειστό και λειτουργεί σπάνια το καλοκαίρι. Πρέπει να σημειωθεί ότι αυτό το κτίριο ανήκει στο δήμο και κατά καιρούς το έχει νοικιάσει σε διάφορους ιδιώτες οι οποίοι το έχουν λειτουργήσει κατά κοινή ομολογία ανεπιτυχώς ως χώρο εστίασης και αναψυχής. Το ζητούμενο είναι να προταθεί μία λειτουργία η οποία θα συνυπάρξει αρμονικά με την πλατεία.
5. Ο **κεντρικός χώρος** της πλατείας είναι άδειος και αδιαμόρφωτος. Σε εποχιακές μεγάλες εκδηλώσεις, όπως

παρατηρήσαμε μέσα από την επιτόπια έρευνα, ο χώρος της πλατείας δίπλα στη δευτερεύουσα είσοδο αρκεί για να εξυπηρετήσει τις ανάγκες των χρηστών. Συνεπώς, το υπόλοιπο τμήμα της πλατείας μπορεί να δεχτεί επεμβάσεις διαμόρφωσης.

6. Η **δευτερεύουσα είσοδος** της πλατείας παρουσιάζει ελλιπή σχεδιασμό. Αναλογικά με το μέγεθος της πλατείας είναι μικρή και δεν σηματοδοτείται από μορφολογικά στοιχεία.

7. Τέλος το **υπαίθριο θεατράκι** σύμφωνα με τους κατοίκους δεν εξυπηρετεί κάποια εποχιακή δραστηριότητα. Αυτό οφείλεται κυρίως στη θέση του. Τη θερινή περίοδο, που θα μπορούσε και να χρησιμοποιηθεί, η φασαρία από τους γύρω δρόμους και τον κόσμο στην πλατεία καθιστά δύσκολη τη φιλοξενία θεατρικών παραστάσεων.

Τα στοιχεία που θα κρατήσουμε στην πρότασή μας είναι τα εξής:

1. Τη βασική μορφή της πλατείας, το υψόμετρό της, την περίμετρο της, καθώς και τα διαμορφωμένα όριά της. Θα επέμβουμε σε αυτά μόνο σημειακά.
2. Το πράσινο της πλατείας.
3. Την μία κλίμακα στην πάνω πλευρά.
4. Το κτίριο στο οποίο θα προταθούν ιδέες για χρήσεις και κάποιες μορφολογικές επεμβάσεις.

συνθετική διαδικασία: λειτουργίες

Μέσα από την παραπάνω ανάλυση οι σχεδιαστικές μας προθέσεις συνοψίζονται στα παρακάτω (**εικόνα 43**):

1. Κατάργηση της κλίμακας που αναφέραμε.
2. Διαμόρφωση της κεντρικής εισόδου της πλατείας.
3. Δημιουργία νέας πρόσβασης από την κάτω πλευρά της πλατείας.
4. Πρόταση για νέα χρήση στο κτίριο και μικρές επεμβάσεις στις όψεις του.
5. Δημιουργία ενός υπαίθριου χώρου για οργανωμένη αναψυχή ο οποίος όταν χρειάζεται θα εξυπηρετεί και τις διάφορες εποχιακές εκδηλώσεις μεγάλης κλίμακας.
6. Δημιουργία ενός μικρότερου χώρου για στάση θέαση και ξεκούραση πλησίον της κεντρικής εισόδου.
7. Ανασχεδιασμός της πίσω εισόδου.

4.3.4. Λειτουργίες

Όλες οι παραπάνω προτάσεις είναι το πρώτο βήμα για τη δημιουργία μιας πλατείας οι οποία θα φέρει ή τουλάχιστον θα επιδιώξουμε να φέρει τις αξίες των παραδοσιακών πλατειών της περιοχής. Μέχρι στιγμής έχουμε αγγίξει θέματα που αφορούν άμεσα ή έμμεσα την ροή των κινήσεων των χρηστών, τις λειτουργίες της πλατείας, και το πιο σημαντικό την κλίμακά της. Με το διαχωρισμό της πλατείας σε δύο μικρότερες λειτουργικές ενότητες μπορούμε να επιτύχουμε ευθύς μία κλίμακα στον αστικό ανοιχτό χώρο πιο οικεία και γνώριμη προς τους χρήστες της, έτσι όπως έχει συγκροτηθεί από τα βιώματα και τις χωρικές αναπαραστάσεις τους.

Το επόμενο σχεδιαστικό μας βήμα, το οποίο προκύπτει και από την καταγραφή της πραγματικότητας της περιοχής, είναι ο εμπλουτισμός της πλατείας με χρήσεις.

Μέσα από τις περιπλανήσεις μας στην Κόνιτσα το καλοκαίρι και το χειμώνα παρατηρήσαμε ότι η πλατεία δεν αποτελεί σημείο συνάντησης του κόσμου. Παλιά σύμφωνα με μαρτυρίες των κατοίκων το μοναδικό καφενείο του χωριού και οι εμπορικές

συνθετική διαδικασία: λειτουργίες

δραστηριότητες, οι οποίες ήταν λίγες, ήταν τοποθετημένες στα όρια της πλατείας με αποτέλεσμα ο κόσμος είτε για τις καθημερινές του ανάγκες είτε για λόγους αναψυχής να επισκέπτεται καθημερινά στο χώρο της πλατείας. Σήμερα, η αναψυχή μοιάζει να αποκεντρώνεται από τα όρια της πλατείας και σε συνδυασμό με τις διάφορες κοινωνικές και πολιτισμικές αλλαγές που έχουν έρθει, έχουν στερήσει από την πλατεία την πρότερη αίγλη της. Το μεγαλύτερο 'πλήγμα', σύμφωνα με τους κατοίκους και με τη δικιά μας έρευνα, το έχει δεχτεί από τα διασκορπισμένα σημεία αναψυχής που έχουν εμφανιστεί με τα χρόνια. Η πληθώρα διαφορετικών χώρων δίνει τη δυνατότητα στους χρήστες του δημόσιου χώρου να επιλέξουν το μέρος για τη διασκέδασή τους με αποτέλεσμα η πλατεία να μην είναι πλέον μοναδική επιλογή.

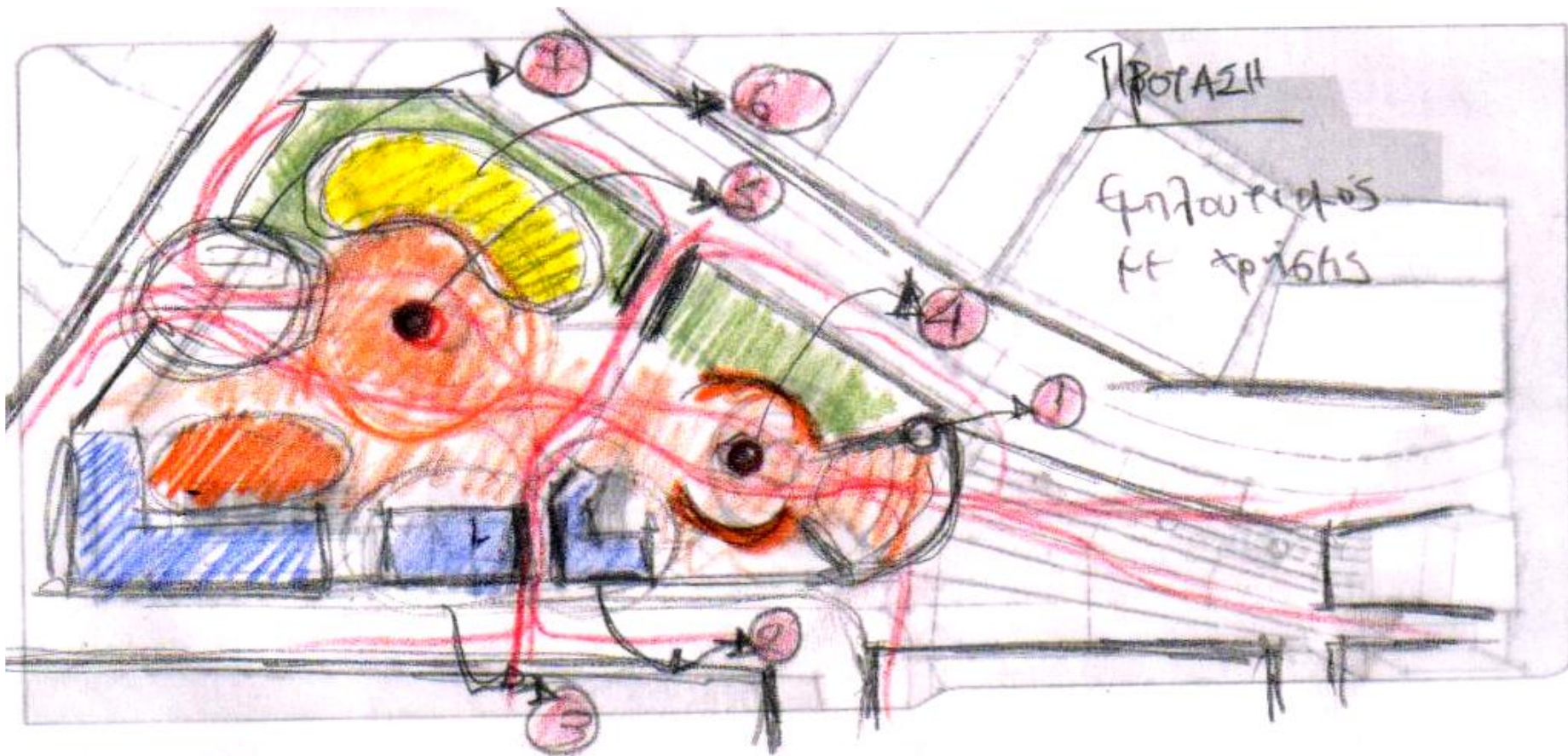
Η μορφή της πλατείας σίγουρα δεν βοηθάει στην τροφοδότησή της με κόσμο. Είναι σαφές, μέσα από την ανάλυσή μας στα πρώτα κεφάλαια, ότι μία πλατεία που γειτνιάζει με διάφορες εμπορικές, θρησκευτικές, κοινωνικές και πολιτισμικές λειτουργίες ότι κατά πάσα πιθανότητα θα είναι ένας ζωντανός ανοιχτός δημόσιος χώρος. Στην περίπτωσή μας η πλατεία δεν

είναι άμεσα προσκείμενη σε καμία τέτοια λειτουργία από τη στιγμή που περιβάλλεται από δρόμους.

Για να προσπαθήσουμε να δώσουμε λύση σε αυτό το πρόβλημα υπάρχουν δύο σενάρια. Το πρώτο θα απαιτούσε ένα ολικό ανασχεδιασμό της πλατείας και των παρακείμενων κτιρίων και δρόμων, με πολύ μεγάλο κόστος και αμφίβολο αποτέλεσμα. Η δεύτερη λύση την οποία και ακολουθήσαμε μέσα από την καταγραφή της πραγματικότητας θα έβρισκε το συγκριτικό πλεονέκτημα της πλατείας πάνω στο οποίο θα προταθεί ένα διαφορετικό 'προφίλ' για την πλατεία ικανό να προσελκύσει νέους χρήστες.

Το επόμενο βήμα στη διαδικασία σχεδιασμού είναι η έκφραση των παραπάνω προθέσεων μας στο χαρτί. Μπορούμε από το σκίτσο της **εικόνας 44** να διακρίνουμε τα εξής (οι προτάσεις αναφέρονται με την αρίθμηση του σκίτσου):

συνθετική διαδικασία: λειτουργίες

Εικόνα 44

συνθετική διαδικασία: λειτουργίες

1. **Τουριστικό περίπτερο:** Η θέση του περιπτέρου επί της εισόδου της πλατείας κρίνεται ότι είναι ιδανική για την τοποθέτηση ενός τουριστικού περιπτέρου που θα ενημερώνει τον κάτοικο και τον επισκέπτη για τα δρώμενα της περιοχής. Στον υπαίθριο χώρο δίπλα του θα μπορούσε να τοποθετηθεί και ένας πίνακας ανακοινώσεων-αναρτήσεων ώστε να αποφεύγεται η εκτεταμένη αφισοκόλληση στο κέντρο ιδιαίτερα τους θερινούς μήνες.
2. **Περίπτερο, βρύση, χώρος στάσης:** Στη θέση αυτή προτείνεται η κατασκευή νέου περιπτέρου για να λυθεί το πρόβλημα της μετακίνησής του από την προηγούμενη. Στο χώρο αυτό προτείνεται επίσης η κατασκευή πέτρινης βρύσης και χώρος στάσης προστατευμένος εν μέρει από τις καιρικές συνθήκες όπως η βροχόπτωση ενώ κατά τους θερινούς μήνες θα αποτελεί σημείο δροσισμού.
3. **Στέγαστρο:** Δίπλα από τη θέση που αναφέραμε και τη νέα είσοδο της πλατείας που προτείναμε, τοποθετούμε μία ξύλινη κατασκευή με στέγη από σχιστόλιθο. Δημιουργούμε ένα άνετο στεγασμένο χώρο που θα μπορεί να εξυπηρετεί το υπάρχον κτίριο της πλατείας, καθώς ο πρόβος του κτιρίου δεν είναι ικανός λόγω μεγέθους να εξυπηρετήσει με επιτυχία κάποια λειτουργία αναψυχής.
4. **‘Χώρος υποδοχής’:** Ο χώρος που προτείνεται στη θέση αυτή θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι το ‘καθημερινό’ της πλατείας. Ένας πρώτος χώρος υποδοχής πριν την είσοδο στο μεγαλύτερο κομμάτι της. Ο χώρος αυτός επιλέχθηκε να έχει αυτό τον χαρακτήρα για δύο λόγους. Πρώτον, λόγω μορφής, διότι αναπτύσσεται στο πιο στενό κομμάτι της πλατείας και δεύτερον, λόγω θέσης διότι είναι ένα μέρος που προσφέρει πολλές ευκαιρίες για έμμεση και άμεση αλληλόδραση. Από το χώρο αυτό μπορεί ο χρήστης να έχει την καλύτερη δυνατή θέαση της καθημερινής ζωής στο δημόσιο χώρο όντας τοποθετημένος στον κέντρο όλων των κινήσεων.
5. **Κεντρικός χώρος:** Ο χώρος στη θέση 5 είναι η καρδιά της πλατείας και προσφέρεται για μεγάλες εκδηλώσεις ή οργανωμένη αναψυχή. Εκτός από το υφιστάμενο κτίριο που τον πλαισιώνει τοποθετούμε και μία ακόμα

συνθετική διαδικασία: λειτουργίες

λειτουργία που αφορά στα παιδιά και θα την αναλύσουμε παρακάτω.

6. **Παιδική χαρά:** Η λειτουργία αυτή για την πλατεία προέκυψε από την επιτόπια έρευνα και η θέση αυτή επιλέχθηκε γιατί συνηγορεί στην υποστήριξή της. Είδαμε ότι τα μικρά παιδιά είχαν ορίσει σαν χώρο παιχνιδιού τους τις κερκίδες από το θεατράκι, είχαν την δικιά τους γωνιά στην πλατεία. Αναζητώντας ταυτόχρονα και το συγκριτικό πλεονέκτημα της πλατείας έναντι άλλων

χώρων που προσφέρουν αναψυχή οδηγηθήκαμε στο συμπέρασμα ότι παρέχοντας στο χώρο της πλατείας μία οργανωμένη και ασφαλή υπαίθρια λειτουργία για παιδιά θα προσελκύσουμε μία καινούργια ομάδα χρηστών, τους γονείς. Έτσι προέκυψε και η ιδέα της παιδικής χαράς η οποία ουσιαστικά αντικατέστησε το μικρό υπαίθριο θεατράκι.

συνθετική διαδικασία: φύτευση

4.3.5. Φύτευση

Έχοντας ορίσει τις σταθερές λειτουργίες τις πλατείας και τις ροές των κινήσεων μένει να ορίσουμε τα μορφολογικά στοιχεία από τα οποία θα πλαισιωθούν και θα υλοποιηθούν. Μέχρι στιγμής η αναζήτησή μας κινήθηκε σε επίπεδο θεωρητικό ενώ τώρα θα περάσουμε σε προτάσεις που αφορούν στα μέσα με τα οποία θα υλοποιηθούν τα παραπάνω. Ένα πολύ σημαντικό κεφάλαιο τον αστικό σχεδιασμό των ανοιχτών υπαίθριων χώρων είναι το πράσινο.

Κύριο μέλημά μας όπως αναφέρθηκε και παραπάνω είναι η διατήρηση της υπάρχουσας φύτευσης. Πριν φτάσουμε στην πρότασή μας θα πρέπει να την αποτυπώσουμε. Τα δέντρα που υπάρχουν στην πλατεία είναι τρία έλατα, μία καρυδιά και μία κερασιά, ενώ περιμετρικά

Εικόνα 45, πάνω:υπάρχουσα φύτευση, κάτω: υπάρχουσα φύτευση και πρόταση

συνθετική διαδικασία: φύτευση

υπάρχει μία γραμμική συστάδα θάμνων. Στο κάτω όριο της πλατείας υπάρχει μία συστάδα από τέσσερα πλατάνια τα οποία χαρίζουν στην πλατεία μερικό σκιασμό πάνω στο όριό της. Η γενικότερη εντύπωση που αποκομίσαμε σαν επισκέπτες από την πλατεία και ιδιαίτερα τη θερινή περίοδο, είναι ότι δεν προσφέρει επαρκή σκιασμό στον χρήστη. Η εικόνα της πλατείας μία καλοκαιρινή μέρα το μεσημέρι περισσότερο αποτρέπει τον επισκέπτη να την διασχίσει παρά τον προσκαλεί. Μέσα από τη μελέτη και ανάλυση της πλατείας πιστεύουμε ότι με τις κατάλληλες προσθήκες η εικόνα αυτή μπορεί να ανατραπεί και να αποκτήσει ένα πλεονέκτημα έναντι άλλων οργανωμένων υπαίθριων χώρων εστίασης και αναψυχής.

Στο σκίτσο της **εικόνας 45**, βλέπουμε την πρότασή μας μονάχα με την υπάρχουσα φύτευση. Είναι εμφανές ότι η εικόνα της πλατείας δεν διαφοροποιείται πάρα πολύ από την υπάρχουσα κατάσταση καθώς το μεγαλύτερο μέρος του χώρου παραμένει κενό από εκείνες τις ποιότητες που καθιστούν ένα χώρο ευχάριστο και θελκτικό. Η κλίμακα του χώρου παραμένει η ίδια και οι λειτουργικές ενότητες της πλατείας που έχουμε προαναφέρει δεν αναδεικνύονται. Η χρήση του πρασίνου στην

αρχιτεκτονική σύνθεση του δημόσιου χώρου είναι ένα από τα πιο σημαντικά σχεδιαστικά εργαλεία. Με τη φύτευση μπορούμε να επισημάνουμε τα όρια μια λειτουργίας, να δημιουργήσουμε στάσεις για ξεκούραση, αναψυχή και γενικότερα κοινωνική επαφή, να ορίσουμε οπτικές φυγές που κατευθύνουν το βλέμμα του χρήστη και τέλος δεν πρέπει να ξεχνάμε το πιο απλό, ότι ο χρήστης του δημόσιου χώρου έλκεται από τα φυσικά στοιχεία που αυτός περιέχει.

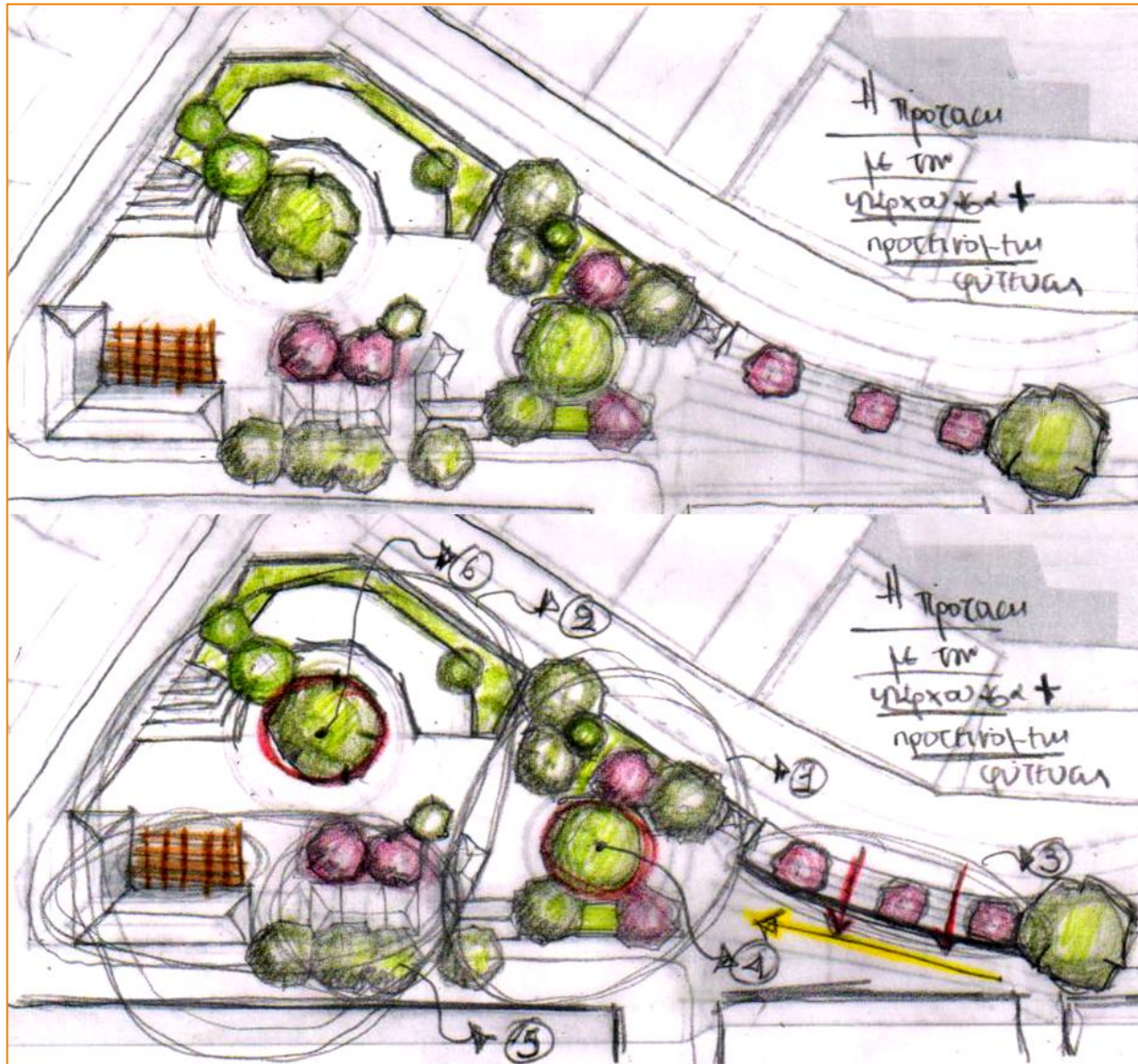
Στο σκίτσο της **εικόνας 46**, βλέπουμε την πρότασή μας με τις προσθήκες πρασίνου και τις λειτουργίες που εξυπηρετεί. Ενδεικτικά θα αναφέρουμε μερικές με την αρίθμηση του σκίτσου:

1. Η λειτουργία της πρώτης ενότητας, που είναι κυρίως η στάση και η θέαση, υποστηρίζεται από μία ικανοποιητική ομάδα δέντρων με το μεγαλύτερο από αυτά να τοποθετείται κεντροβαρικά της πρότασης σηματοδοτώντας τον πυρήνα της στάσης. Όλο αυτό το πυκνά δομημένο πράσινο την ίδια στιγμή έρχεται σε αντίθεση με εκείνο της δεύτερης ενότητας δίνοντας

συνθετική διαδικασία: φύτευση

- ποικιλία και ενδιαφέρουσες εναλλαγές φωτός και σκιάς στο ευρύτερο σύνολο της πλατείας.
2. Στη δεύτερη ενότητα της πλατείας η φύτευση ακολουθεί διαφορετική λογική, άλλωστε αυτός ο χώρος της θέλουμε να αναφέρεται σε ποικίλες χρήσεις. Με αυτό το σκεπτικό συγκριτικά με το πρώτο κομμάτι της πλατείας προσθέσαμε αναλογικά λιγότερα δέντρα
 3. Στο πάνω όριο του πεζόδρομου που συνορεύει με το δρόμο προτείνουμε και εκεί φύτευση που εξυπηρετεί διαφορετικούς λόγους. Αυτό το κομμάτι επειδή είναι η διασταύρωση πολλών κινήσεων δεν προσφέρεται ιδιαίτερα στάση και ξεκούραση, έτσι τα δέντρα που προτείνουμε είναι μικρότερα και δεν προσφέρουν πυκνή σκίαση. Η ελαφριά κόμη των δέντρων αυτών (προτείνουμε κουτσουπιές, κερασιές ή αμυγδαλιές) δεν εμποδίζει τη θέαση των κτιρίων και της εισόδου της πλατείας, ενώ η λειτουργία τους ως ομάδα αφορά στη οριοθέτηση του πεζοδρόμου και στη δημιουργία οπτικών φυγών από την πλατεία στο δρομάκι της παλιάς αγοράς και το αντίστροφο.
 4. Στο σημείο τέσσερα στο κέντρο της πρώτης ενότητας της πλατείας ένα μεγάλο πλατύφυλλο δέντρο θα ήταν ιδανικό ως προ τη σκίαση. Ο πλάτανος είναι μία πολύ καλή επιλογή καθώς αποτελεί και βασικό στοιχείο των παραδοσιακών πλατειών που εξετάσαμε. Μέσα από αυτή τη σύνθεση με πρωταγωνιστή τον πλάτανο και την πιο οικεία κλίμακα που εισάγουμε προσπαθούμε να υλοποιήσουμε τον άξονα 3 που αναφέρεται στην εισαγωγή οικείων και παραδοσιακών στοιχείων στην πλατεία.
 5. Στον χώρο αυτό βλέπουμε το πράσινο να συμπληρώνει τις λειτουργίες των κτιρίων
 6. Στη θέση έξι προτείνουμε την τοποθέτηση ενός πλατάνου που αυτή τη φορά σε αντίθεση με την προηγούμενη ενότητα θα δεσπόζει στο χώρο και θα λειτουργεί ως τοπόσημο, ενώ την ίδια στιγμή με τη σκίαση που προσφέρει θα εξυπηρετεί και λειτουργίες αναψυχής.

συνθετική διαδικασία: φύτευση

Εικόνα 46, Προτεινόμενη φύτευση

συνθετική διαδικασία: υλικά-χαράξεις

4.3.6. Υλικά-χαράξεις

Τα υλικά της πλατείας σήμερα δεν έχουν καμία αναφορά στην πλούσια παράδοση της Κόνιτσας που φημίζονταν για τους μαστόρους της. Η πλακόστρωση είναι τυποποιημένη με έντονο διακοσμητικό μοτίβο που δεν θυμίζει σε τίποτα τους δημόσιους χώρους των παραδοσιακών οικισμών. Οι κάτοικοι και οι χρήστες της πλατείας μέσα από την έρευνά μας διαπιστώσαμε ότι επιθυμούν ο δημόσιος χώρος της πόλης τους, να έχει αναφορές και στην παράδοσή τους, πόσο μάλλον ο χώρος της πλατείας, η αισθητική του οποίου είναι γι αυτούς παντελώς ξένη.

Γενικότερα η αισθητική των πλακοστρώσεων στα γύρω χωριά χαρακτηρίζεται από την ομοιογένεια των υλικών και τη λιτότητα. Η πλακόστρωση είναι ελεύθερη αλλά πολύ προσεγμένη και πολλές φορές εμπλουτίζεται με ήπιες διαφοροποιήσεις ως προς το μέγεθος της πέτρας και του αρμού. Είναι φανερό ότι η πρακτικότητα, το χαμηλό κόστος και η αρτιότητα του αποτελέσματος ήταν οι βασικοί παράγοντες που έντυναν τον δημόσιο χώρο.

Η δικιά μας πρόθεση δεν είναι να αναπαράγουμε τυφλά τα πρότυπα της λαϊκής αρχιτεκτονικής αλλά να αισθανθούμε την ουσία τους και μέσα από την συνθετική διαδικασία, στην οποία αναπόφευκτα εισάγονται και οι επιρροές του σχεδιαστή, να προκύψει ένα αποτέλεσμα οικείο και συνάμα πιο ταιριαστό στο χαρακτήρα της Κόνιτσας σήμερα η οποία ταλαντεύεται ανάμεσα στην παραδοσιακή και τη σύγχρονη αστική ζωή.

Εικόνα 47, πηγή: προσωπικό αρχείο

συνθετική διαδικασία: υλικά-χαράξεις

Εικόνα 48, πηγή: προσωπικό αρχείο

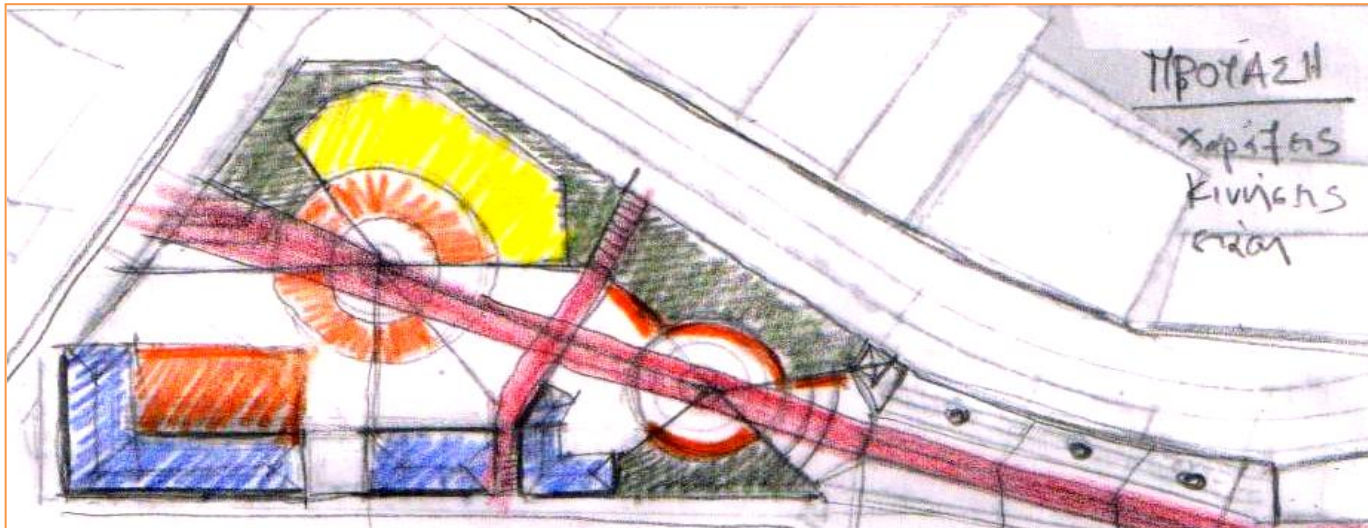
Παρόλο που στις πλατείες των παραδοσιακών οικισμών οι χαράξεις στην πλακόστρωση δεν κυριαρχούν και σε κάποιες περιπτώσεις δεν υπάρχουν, το μέγεθος της πλατείας της Κόνιτσας που είναι κατά πολύ μεγαλύτερο σε συνδυασμό με τα αυστηρά όρια και το έντονα γεωμετρικό της σχήμα συνηγορούν στο σχεδιασμό τους. Θα αποφύγουμε τη δημιουργία φλύαρων

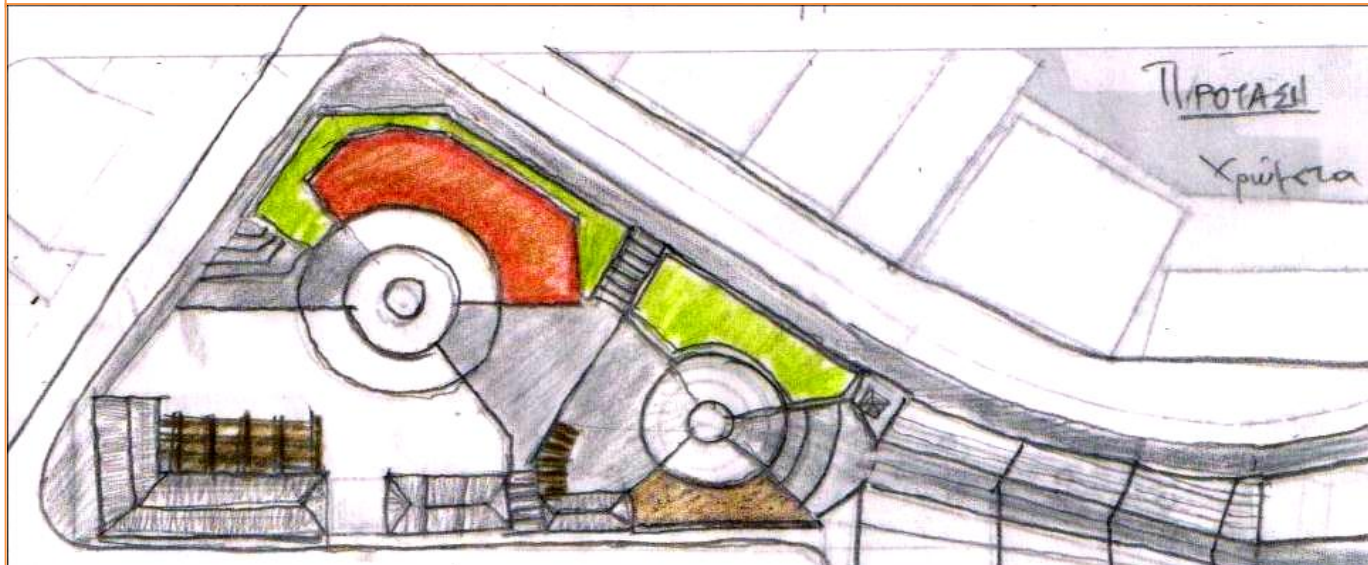
Εικόνα 49, πηγή: προσωπικό αρχείο

γεωμετρικών μοτίβων και θα χρησιμοποιήσουμε τις χαράξεις της πλακόστρωσης ως ένα επιπλέον στοιχείο που θα προσδώσει ενδιαφέρον και χρώμα στο χώρο και θα συμπληρώσει την πρότασή μας. Μέσα από τις χαράξεις έχουμε τη δυνατότητα να επισημάνουμε τους χώρους κίνησης και στάσης, να οριοθετήσουμε υπαίθριες δραστηριότητες και να εμπλουτίσουμε τη νέα ταυτότητα της πλατείας.

συνθετική διαδικασία: υλικά-χαραξίς

Εικόνα 50

Εικόνα 51

συνθετική διαδικασία: υλικά-χαράξεις

Κατηγορία 1:

Προτείνουμε τρία διαφορετικά είδη πλακόστρωσης για την Κόνιτσα και τον πεζόδρομο που σχεδιάσαμε. Το πρώτο το συναντήσαμε σε όλα τα χωριά της περιοχής και σε μερικούς δρόμους της Κόνιτσας. Είναι η ελεύθερη πλακόστρωση από γκρίζα πέτρα, το μέγεθος των οποίων ποικίλει από πλατεία σε πλατεία.

Εικόνα 52

Εικόνα 53

Κατηγορία 2:

Η επόμενη επιλογή είναι εμπνευσμένη από το έργο του Πικιώνη. Για να δημιουργήσουμε μορφολογικές αναφορές σε αστικό τοπίο προτείνουμε τη συγκεκριμένη πλακόστρωση η οποία αποτελείται από ανοιχτές γκρίζες πλάκες ορθογωνικές και αρκετά μεγαλύτερων διαστάσεων από την πρώτη επιλογή.

συνθετική διαδικασία: υλικά-χαράξεις

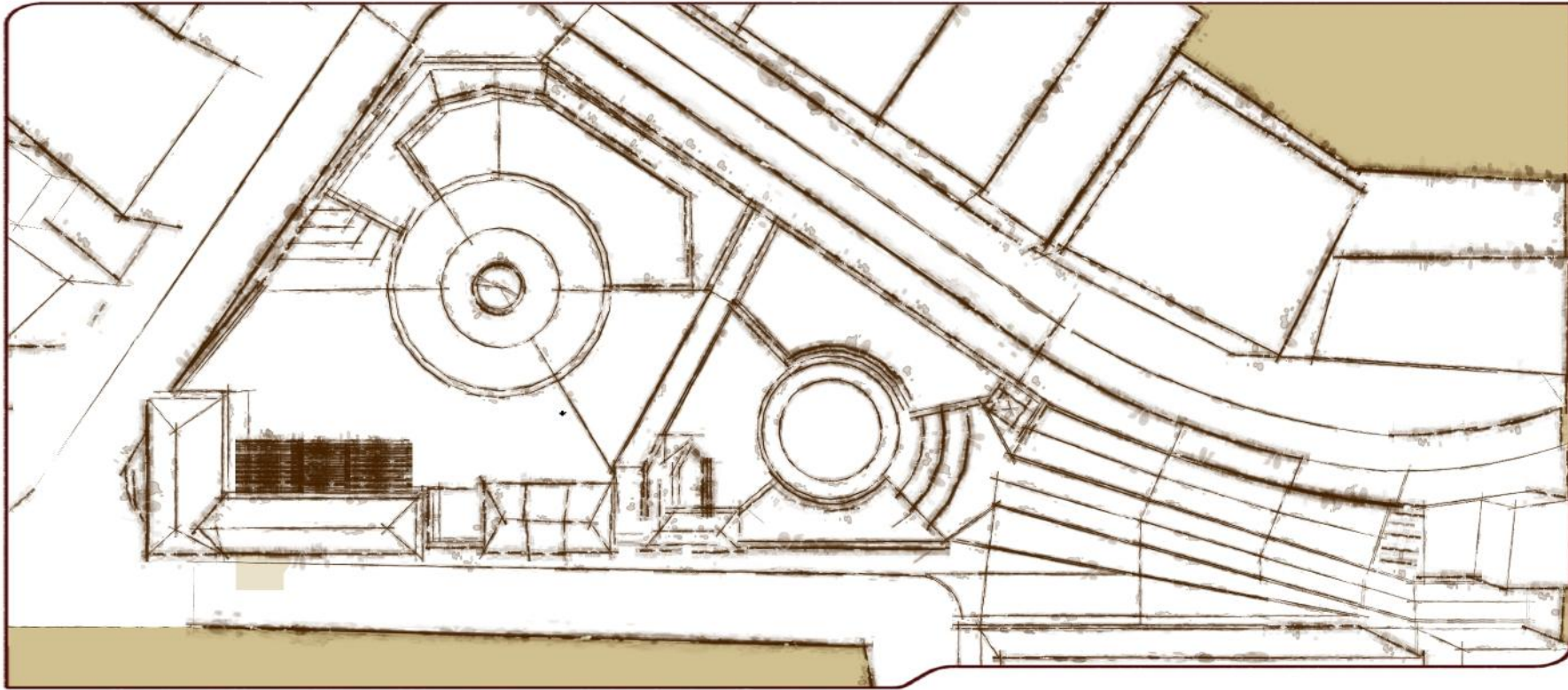
Κατηγορία 3:

Η τελευταία επιλογή, με μεγαλύτερη διάθεση διακόσμησης, προέκυψε από την καταγραφή των ποταμών της περιοχής. Προτείνουμε ένα είδος βοτσαλωτού με χοντρό αρμό, το οποίο αν είναι εφικτό θα μπορούσε να γίνει από ποταμίσιες πέτρες της περιοχής. Το υλικό αυτής της κατηγορίας δεν θα καταλαμβάνει μεγάλη έκταση, θα περιορίζεται στην οριοθέτηση των επιφανειών που καλύπτονται από τα υλικά των προηγούμενων κατηγοριών.

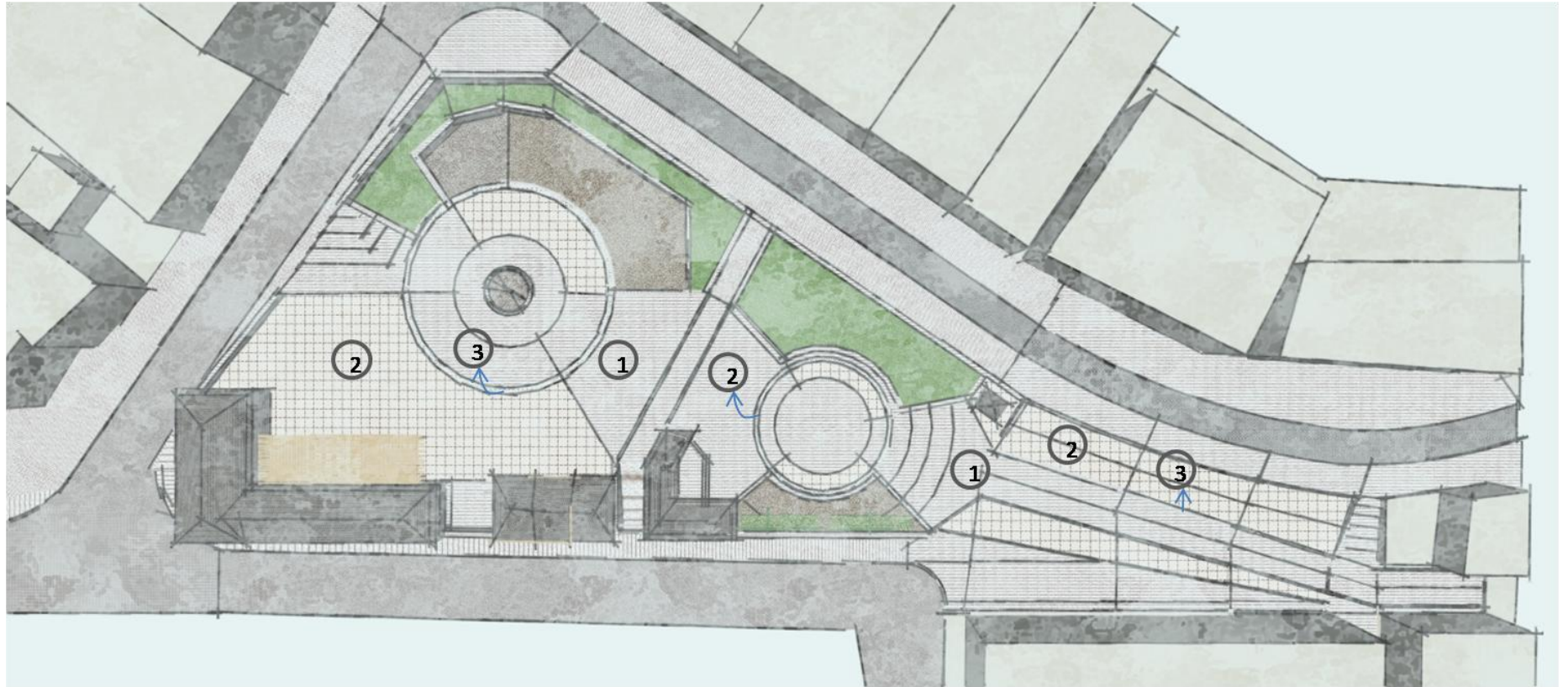
Εικόνα 54

συνθετική διαδικασία: υλικά-χαράξεις

Εικόνα 55, Πρόταση: χαράξεις

συνθετική διαδικασία: υλικά-χαραξίς

Εικόνα 56, Πρόταση: χρώμα και κατηγορίες υλικών

συνθετική διαδικασία: επιμέρους στοιχεία

4.3.7. Επιμέρους στοιχεία της πρότασης

Παιδική χαρά

Για την παιδική χαρά υπάρχει πληθώρα προτάσεων. Ενδεικτικά επιλέξαμε λύσεις που θα εναρμονίζονται με τα υλικά και την αισθητική της πλατείας.

Πρέπει να αναφέρουμε ότι στην πόλη υπάρχουν παιδικές χαρές έξω από το κέντρο της και η προτεινόμενη λειτουργία της δεν θα καλύψει τυχόν ανάγκες του Δήμου. Η συγκεκριμένη παιδική χαρά δεν θα μπορούσε στην συγκεκριμένη περίπτωση παρά να λειτουργήσει συμπληρωματικά με την αναψυχή και να παρέχει μία ευχάριστη ενασχόληση στα παιδιά ενώ βρίσκονται στην πλατεία μαζί με τους γονείς τους.

Εικόνα 57

συνθετική διαδικασία: επιμέρους στοιχεία

Για το δάπεδο της παιδικής χαράς προτείνουμε ειδικό αντικραδασμικό δάπεδο για αποφυγή τυχόν τραυματισμών, το χόμα στην προκειμένη περίπτωση δεν συνιστάται διότι εξαιτίας της έλλειψης περίφραξης μπορεί να μετατραπεί σε εστία μικροβίων.

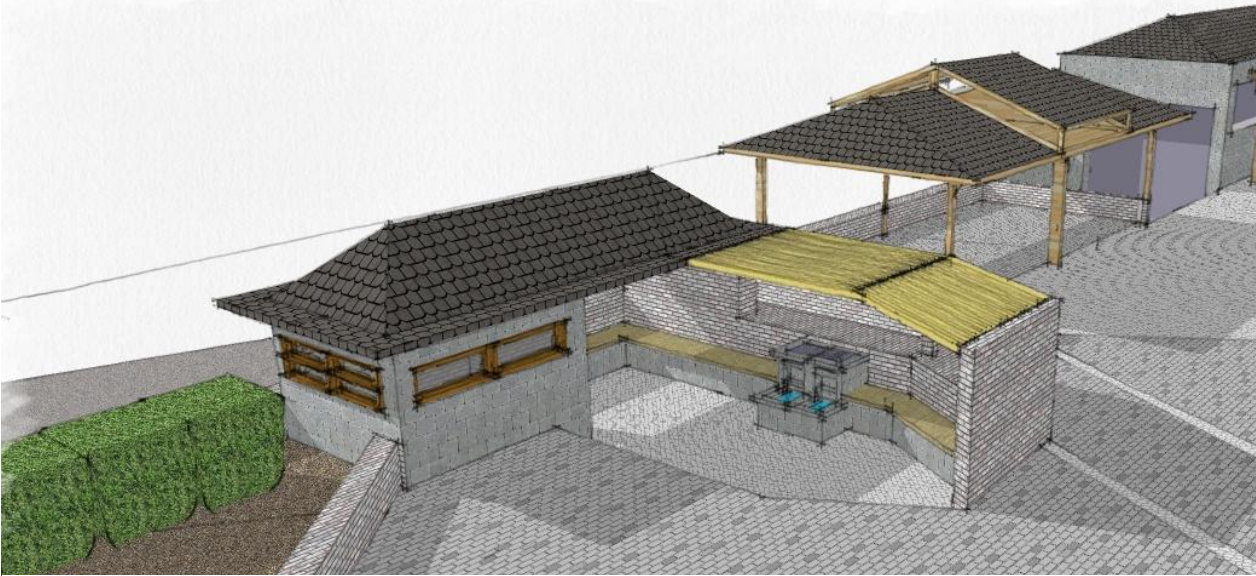
Ο υπόλοιπος εξοπλισμός της παιδικής χαράς μπορεί να επιλεγθεί από μία μεγάλη γκάμα ξύλινων προϊόντων τα οποία πληρούν όλα τα απαιτούμενα κριτήρια ασφαλείας.

Εικόνα 58

συνθετική διαδικασία: επιμέρους στοιχεία

Βρύση

Εικόνα 59

Η βρύση μέσα από την καταγραφή και ανάλυση των παραδοσιακών πλατειών είδαμε ότι αποτελεί βασικό στοιχείο του δημόσιου χώρου το οποίο στην περίπτωση της πλατείας μας δεν τον συναντήσαμε. Με διάθεση, για λόγους που ήδη έχουμε πει, να προσδώσουμε στην πλατεία στοιχεία διαχρονικά από τη λαϊκή αρχιτεκτονική θεωρήσαμε σημαντικό να ορίσουμε θέση για μία βρύση στην πρότασή μας. Η δημιουργία μίας

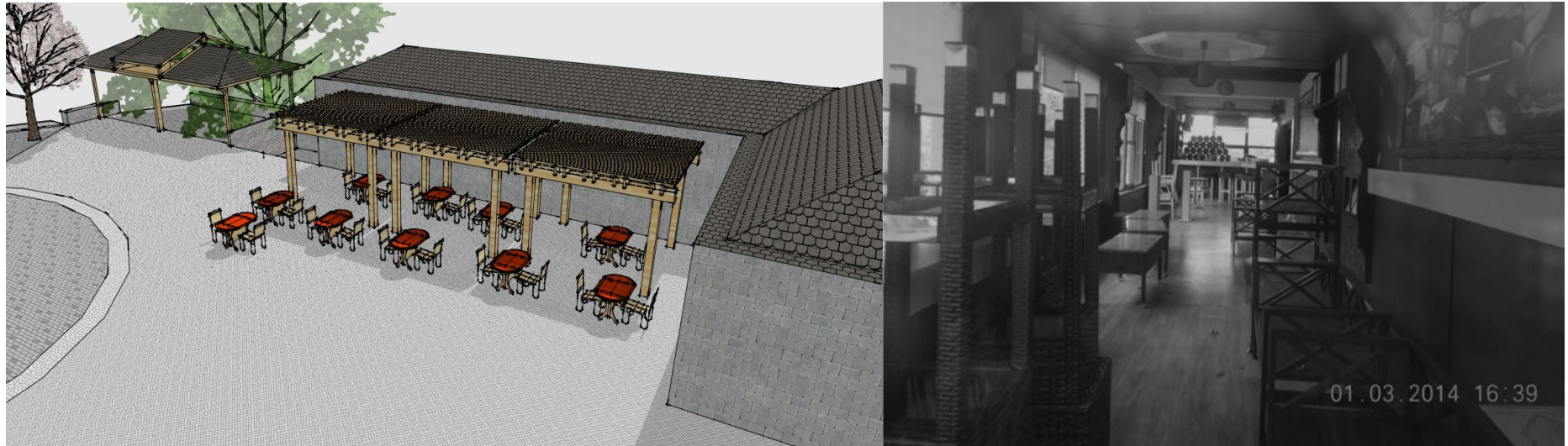
στεγασμένης βρύσης λίγο χαμηλότερα από το επίπεδο της πλατείας δημιουργεί πέρα από μία γωνιά για δροσισμό το καλοκαίρι, και ένα ευχάριστο μέρος για κοινωνική επαφή. Μαζί με τη βρύση προτείνουμε και τη δημιουργία ενός μικρού στεγασμένου χώρου που θα υποδεχτεί είτε τη λειτουργία του περιπτέρου, είτε θα λειτουργήσει ως σημείο έντυπης και προφορικής ενημέρωσης των πολιτών και των επισκεπτών για τα δρώμενα και τις δραστηριότητες στην περιοχή.

συνθετική διαδικασία: επιμέρους στοιχεία

Αναψυκτήριο και χώρος έκθεσης τοπικών προϊόντων

Το υπάρχον κτίριο στην πλατεία εξαιτίας του περιορισμένου εμβαδού του δεν είναι ικανό να φέρει μία δραστηριότητα αναψυχής, τουλάχιστον τη χειμερινή περίοδο που η υπαίθρια εκτόνωση δεν είναι δυνατή. Η μη λειτουργία του κλειστού αυτού χώρου εντείνει την εικόνα της πλατείας ως χώρου μη ενεργού, ενώ θα μπορούσε να αποτελεί κίνητρο για την αύξηση της επισκεψιμότητας σε αυτή.

Το κτίριο να φέρει μία επιπλέον λειτουργία πέραν της αναψυχής που θα αποτελεί κίνητρο ενασχόλησης της τοπικής κοινωνίας και σημείο ενδιαφέροντος για τους επισκέπτες της Κόνιτσας όλο χρόνο. Προτείνουμε λοιπόν στο χώρο αυτό να λειτουργεί μία μόνιμη έκθεση τοπικών παραδοσιακών προϊόντων όπως π.χ. γλυκά του κουταλιού, βότανα, αρτοποιήματα κ.α. η οποία θα προωθήσει τη γυναικεία επιχειρηματικότητα στην περιοχή και θα συνεισφέρει θετικά στις εναλλακτικές μορφές τουρισμού που επιθυμεί ο Δήμος να επενδύσει.

Εικόνα 60, πηγή: προσωπικό αρχείο

συνθετική διαδικασία: επιμέρους στοιχεία

Κατά τη θερινή περίοδο παρατηρήσαμε ότι γύρω από το κτίριο δεν υπάρχει αρκετός σκιασμός να εξυπηρετηθούν οι ανάγκες της αναψυχής, με αποτέλεσμα οι περιστασιακοί ενοικιαστές του κτιρίου να προβαίνουν σε διάφορες επεμβάσεις για να λύσουν το πρόβλημα, καταλήγοντας δυστυχώς σε λύσεις πρόχειρες, χωρίς ειδική μελέτη και σχεδιασμό. Αυτές οι επεμβάσεις θεωρούμε ότι δεν θα εναρμοζονται με την πρόταση μας για την πλατεία γιατί και δεν τις συμπεριλαμβάνουμε στο σχεδιασμό μας, όμως λαμβάνουμε υπόψιν τις απαιτήσεις της αναψυχής και προτείνουμε νέες.

Σχεδιάσαμε δύο τύπους σκιάστρων. Στο πίσω μέρος του κτιρίου προτείνουμε πέργκολες με αναριχώμενα φυτά. Μία τέτοια παρέμβαση δεν θα αυξήσει τον όγκο του κτιρίου και θα προσφέρει μία πολύ καλύτερη ποιότητα σκιασμού καθώς θα επιτρέπεται η κυκλοφορία του αέρα. Ο δεύτερος τύπος που προτείνεται τοποθετείτε δίπλα στο κτίριο πάνω στο όριο της πλατείας. Εκεί προτείνουμε μία πιο βαριά κατασκευή με ξύλο

και στέγη η οποία θα προσφέρει και προστασία από τη βροχή, στοιχείο που απουσιάζει από την πλατεία σήμερα.

Εικόνα 61, πηγή: προσωπικό αρχείο

τελική πρόταση: σχέδια

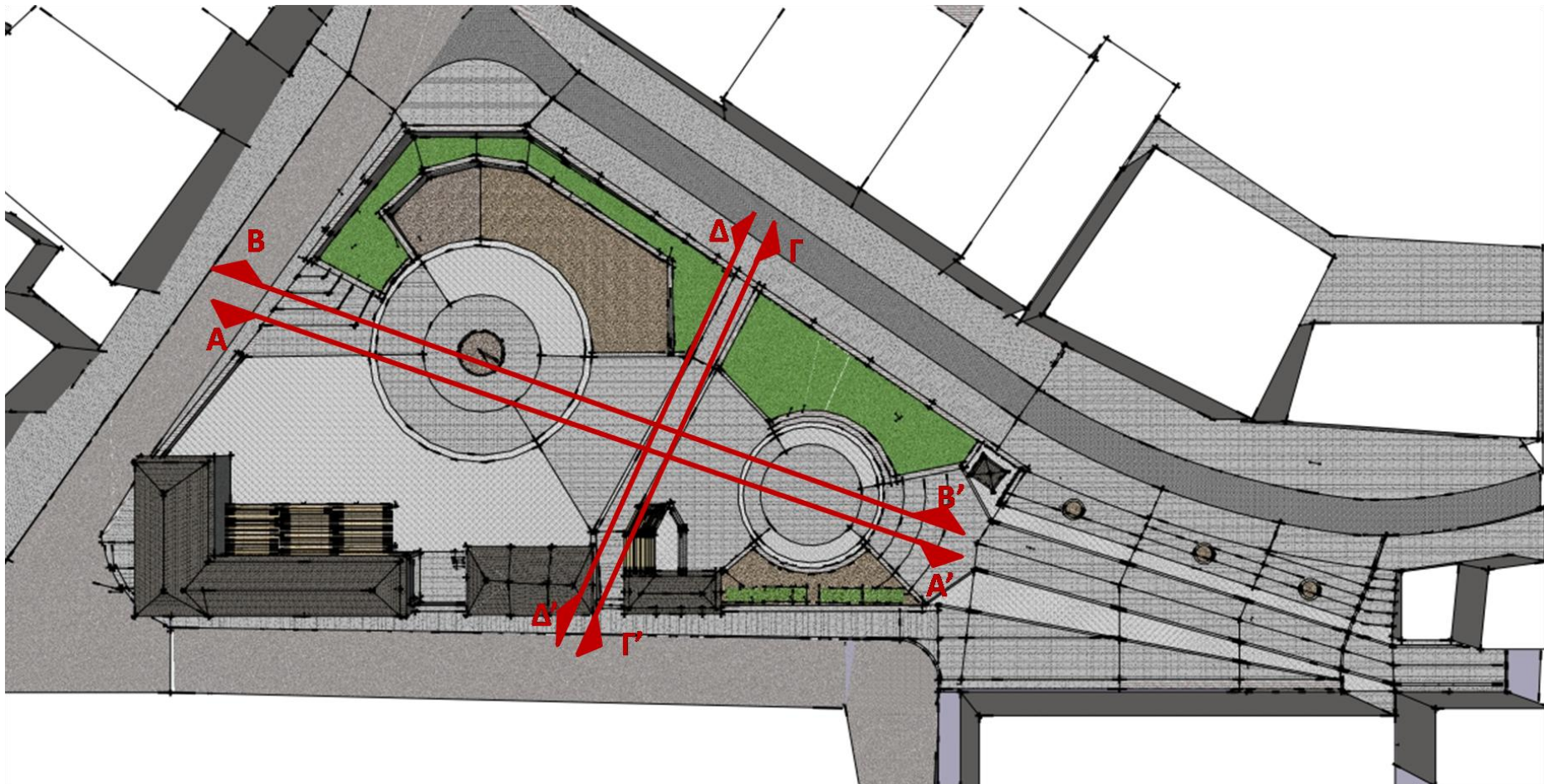
4.4.Τελική πρόταση

Εικόνα 62

Κάτοψη πλατείας

τελική πρόταση: σχέδια

Εικόνα 63

Τομές

τελική πρόταση: σχέδια

Εικόνα 64

πάνω: Τομή Α-Α', κάτω: Τομή Β-Β'

τελική πρόταση: σχέδια

Εικόνα 65

Τομή Γ-Γ'

τελική πρόταση: σχέδια

Εικόνα 66

Τομή Δ-Δ'

τελική πρόταση: σχέδια

Εικόνα 67

Προοπτικό Σχέδιο

τελική πρόταση: σχέδια

Εικόνα 68

Προοπτικό Σχέδιο

τελική πρόταση: σχέδια

Εικόνα 69

Προοπτικό Σχέδιο

τελική πρόταση: σχέδια

Εικόνα 70

Προοπτικό Σχέδιο

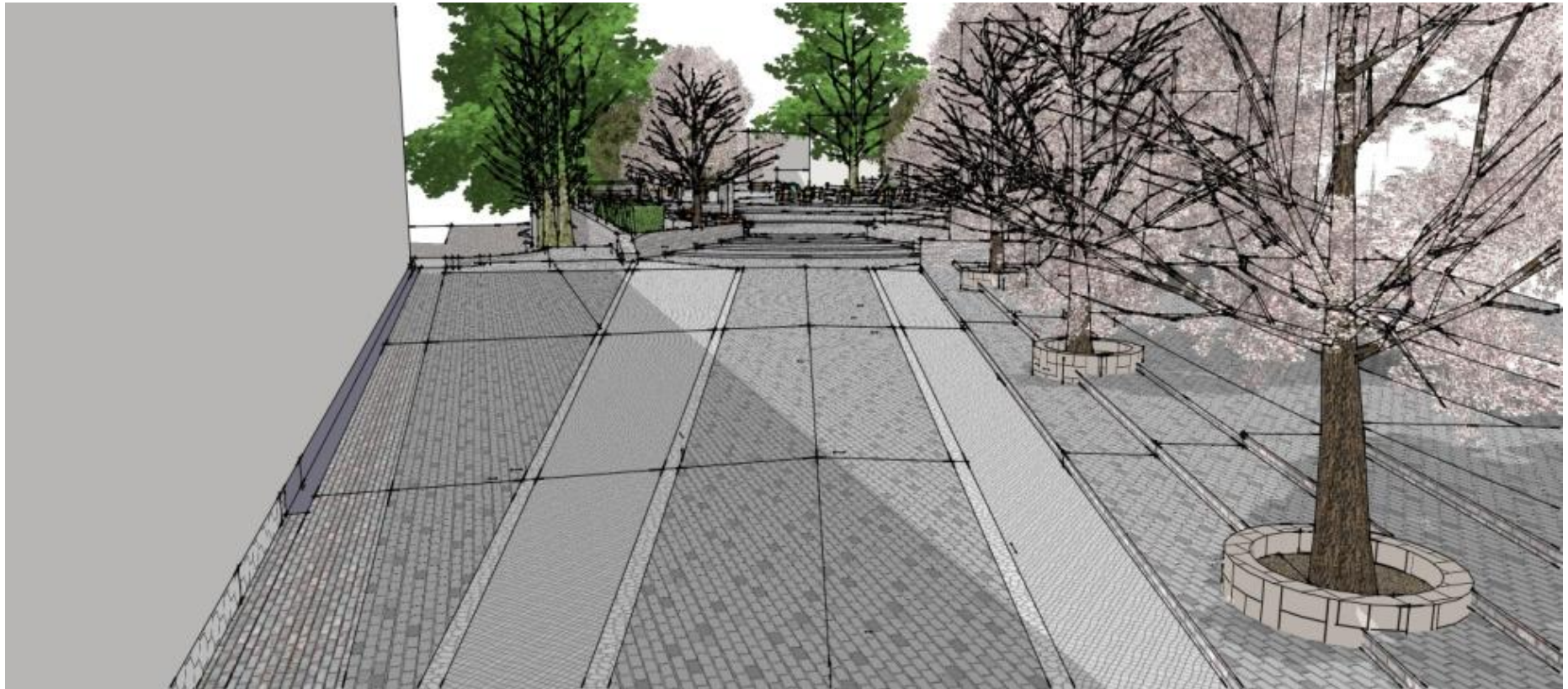
τελική πρόταση: σχέδια

Εικόνα 71

Προοπτικό Σχέδιο

τελική πρόταση: σχέδια

Εικόνα 72

Προοπτικό Σχέδιο

τελική πρόταση: σχέδια

Εικόνα 73

Προοπτικό Σχέδιο

τελική πρόταση: σχέδια

Εικόνα 74

Προοπτικό Σχέδιο

τελική πρόταση: σχέδια

Εικόνα 75

Προοπτικό Σχέδιο

4.5. Επίλογος

«Όταν προσπαθούμε να μιλήσουμε για την αρχιτεκτονική ως όριο –και αυτό ακριβώς με ενδιαφέρει εμένα- το κάνουμε εγκείμενοι πάντοτε σε αυτό το μεταίχμιο γνώσης και άγνοιας. Εκεί ακριβώς εκτυλίσσεται η περιπέτεια του αρχιτέκτονα.»⁴⁷

Ως ταξιδιώτες και ερευνητές στην προσπάθειά μας να γνωρίσουμε τη ζωή των ανθρώπων και το δομημένο χώρο στην περιοχή μελέτης, διαπιστώσαμε ότι ο ίδιος ο χώρος που στεγάζει τις κοινωνικές σχέσεις δεν είναι απεριορίστα διάφανος. Η ανάγνωση του κάθε τύπου διαφοροποιείται από τον εκάστοτε παρατηρητή και μπορεί να γίνει στον καθένα αντιληπτός με πολύ διαφορετικό τρόπο.

Αυτό συμβαίνει γιατί ο χώρος δεν είναι απλά το δοχείο το οποίο φέρει ή διευκολύνει τις κοινωνικές δραστηριότητες, αντίθετα επενδύεται με κοινωνικές αξίες και συμβάσεις, διότι η ίδια η κοινωνία προβάλλεται πάνω στον χώρο της και τον μετουσιώνεται σε ένδυσμά της.

⁴⁷ (Jean Baudrillard, 2005, σ. 15)

Η επένδυση του χώρου με κοινωνικές αξίες στοιχειοθετεί με τα υποκείμενά του μία συμβολική σχέση. Η συμβολική αυτή σχέση είναι προϊόν προβολής προτύπων, ιδεών και αρχών στο χώρο χωρίς αυτό να συνεπάγεται την παθητική μετατροπή του σε κινηματογραφική οθόνη.

Αυτή η πολυσύνθετη και πολυεπίπεδη σχέση του υποκειμένου με το χώρο είναι που καθιστά τις επεμβάσεις στον δημόσιο αστικό ιστό ένα από τα μεγαλύτερα στοιχεία της αρχιτεκτονικής. Μέσα από τη μεθοδολογική προσέγγιση που ακολουθήσαμε, προσπαθήσαμε να αποκωδικοποιήσουμε ένα μικρό κομμάτι των αναγκών της τοπικής κοινωνίας και να δομήσουμε μία πρόταση, η επιτυχία της οποίας μπορεί μόνο να διαφανεί μέσα από την υλοποίηση της και την πορεία της στο χωρο-χρόνο της Κόνιτσας.

Παρά το χαρακτηριστικό της εν δυνάμει αποτυχίας που φέρει κάθε αρχιτεκτονικό έργο, η παρούσα εργασία είχε ως στόχο την ελαχιστοποίηση αυτής της πιθανότητας και τη δημιουργία μίας λύσης άμεσα υλοποιήσιμης με το μικρότερο δυνατό κόστος. Προέκυψε αβίαστα από τις απαιτήσεις και τις ανάγκες των

επίλογος

κατοίκων της περιοχής που επιζητούσαν κάτι γνώριμο, οικείο και συνάμα λειτουργικό. Απορρίψαμε εξαρχής λύσεις και ιδέες μνημειακών διαστάσεων με μουσειακή διάθεση. Πατήσαμε γερά στην υφιστάμενη πραγματικότητα με ταπεινές διαθέσεις, ώστε η πρότασή μας να αποτελέσει κομμάτι της καθημερινότητας των πολιτών και όχι ένα αρχιτεκτονικό έκθεμα.

Βιβλιογραφία

Βιβλιογραφία

Bertrand, L. (2008). The European Town Square as an Ideal Place, or Camillo Sitte. *Environment, Land, Society Architectonics* , σσ. τόμος 1, τεύχος 2, σ. 24-37.

Bibeva, I. (2012). *Public Space and its Role for Segregation, Identity and Everyday life. A Casestudy of Östbergahöjden and its Square*. Department of Human Geography, Stockholm University.

Blaw, W. (1992). The metamorphosis of public and private life and its consequences for urban design. *12th International Conference of the IAPS* (σσ. 206-213). Χαλκιδική: Aristotle University Press.

Chidister, M. (1989). PUBLIC PLACES, PRIVATE LIVES: Plazas and the Broader Public. *Places Journal* , σσ. τεύχος 6, αρθ. 1.

Childs, M. C. (2004). *Squares: A Public Place Design Guide for Urbanists*. usa: university of new mexico press.

Evans, R. (1997). *Regenerating Town Centres*. New York: Manchester university press.

Fyfe, N. (1998). *Images of the Street: Planning, Identity and Control in Public Space*. London, NY: Routledge.

Gehl, J. (2011). *Life Between Buildings: Using Public Space*. washington: island press.

Goheen, P. (1998). Public space and the geography of the modern city. *Progress in Human Geography* , σσ. 479-496.

Habermas. (1991). *The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry Into a category of Bourgeois Society*. USA: MIT press.

Jean Baudrillard, J. N. (2005). *Αρχιτεκτονική και Φιλοσοφία*. Αθήνα: Futura.

Kostof, S. (1992). *The City Assembled: The Elements of Urban Form Through History*. London: Thames & Hudson.

Law, M. (2002, Νοέμβριος/Δεκέμβριος). Participation in the Occupations of Everyday Life. *American Journal of Occupational Therapy* , σσ. 640–649, τεύχος 56.

Lynch, K. (1960). *The Image of the City*. usa: The MIT Press.

Malone, K. (2002, Οκτώβριος 1). Street life: youth, culture and competing uses of public space. *Environment&Urbanization* , p. τεύχος 14.

Mitchell, D. (2003). *The Right to the City: Social Justice and the Fight for Public Space*. NY: Guilford press.

Moughtin, C. (1992). *Urban Design: Street and Square*. oxford: arcitectural press.

Βιβλιογραφία

Rossi, A. (1985). *Η αρχιτεκτονική της Πόλης*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Sennett, R. (1986). *The fall of the public man*. London: PENGUIN BOOKS.

Sitte, C. (1992). *Η πολεοδομία σύμφωνα με τις καλλιτεχνικές αρχές*. Αθήνα: ΕΜΠ.

Stephen Carr, M. F. (1992). *Public Space*. Cambridge: Cambridge University Press.

Zucker, P. (1959). *Town and Square, from the Agora to the Village Green*. New York: Columbia University Press.

Αραβαντινός Α., Κ. Π. (1988). *Υπαίθριοι χώροι στην πόλη, Ε.Μ.Π., Αθήνα*. Αθήνα: Ε.Μ.Π.

Δανιήλ, Μ. (2007). *Διδακτορική διατριβή: Δημόσιος χώρος και δημόσια ζωή στη σύγχρονη πόλη. Κοινωνικοψυχολογική προσέγγιση του εμπορικού πολυλειτουργικού κέντρου στην Ελλάδα*. Πολυτεχνική Σχολή ΑΠΘ: Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών.

Λιοδάκης, Γ. (1994). *Γαιοπρόσδοος Επιτόκια και Αγροτικές Τιμές. Οικονομικές πλευρές του αγροτικού ζητήματος*. Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή.

Λιοδάκης, Γ. (1993). *Κοινωνία Τεχνολογία και Αναδιάρθρωση της παραγωγής*. Αθήνα: Παπαζήση.

Λυμπερόπουλος, Γ. (1975). *Αναζητώντας τις καταβολές*. Αθήνα: Υπεύθυνος Εκδότης: Γιάννης Λυμπερόπουλος.

Μωραΐτης, Κ. (2005). *Το Τοπίο, πολιτιστικός προσδιορισμός του τόπου*. Αθήνα: ΕΜΠ.

Νιτσιάκος, Β. (Επιμ.). (2006). *Η επαρχία της Κόνιτσας στο χώρο και το χρόνο*. Δήμος Κόνιτσας, Πνευματικό Κέντρο.

Νιτσιάκος, Β. (Επιμ.). (2008). *Η Κόνιτσα και τα χωριά της (Αναπτυξιακή Ηπείρου εκδ.)*.

Νιτσιάκος, Β. (1997). *Λαογραφικά ετερόκλητα*. Οδυσσέας.

Νιτσιάκος, Β. Μ. (2003). Μετανάστευση και σύνορα. Η Ήπειρος μετά το 1190. Η περίπτωση της επαρχίας Κόνιτσας. *Γεωγραφίες*, σ. Νο 5.

Νιτσιάκος, Β.-Κ. Χ. (Επιμ.). (2000). *Ο ορεινός χώρος της Βαλκανικής: Συγκρότηση και Μετασχηματισμοί*. Πλέθρον.

Οικονόμου, Γ. Ν. (2013, 12 12). *πολιτική επιθεώρηση*. Ανάκτηση από http://politicalreviewgr.blogspot.gr/2013/12/blog-post_13.html.

Ρόκος, Δ. (Επιμ.). (2007). *Η ολοκληρωμένη ανάπτυξη της Ηπείρου*. Α.Α. Λιβάνη.

Σαρηγιάννης, Γ. (1999). Πλατείες: ο δημόσιος χώρος στα χρόνια της παρακμής. *Αρχιτέκτονες* (13).

Βιβλιογραφία

Σκούρα, Α. (2008). *Η διαμόρφωση της νεοελληνικής ταυτότητας: ελληνισμός και ορθοδοξία*. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης. (επιβλέπων)καθηγητής κ. Δασκαλάκης.

Σταυρίδης, Σ. (1990). *Η συμβολική σχέση με το χώρο*. Αθήνα: Κάλβος.

Φουκώ, Μ. (1987). *εξουσία, γνώση και ηθική*. Αθήνα: ύψιλον.

Φυτράκης, Γ. . (2007). *Μείζον ελληνικό λεξικό*. Αθήνα: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ.

Ιστότοποι

www.konitsa.gr/

el.wikipedia.org/wiki/Κόνιτσα

www.e-konitsa.gr/

www.about-ioannina.gr/Konitsa_gr/

www.alphatv.gr/shows/informative/60-ellada/webtv/

www.magazino.com/konitsa/g_index.html

www.ntua.gr/.../db/...Konitsas/

eparxiakonitsas.wordpress.com/

traditionalvillages.gr/

ellinikosemfilios.blogspot.com/

www.academia.edu/

www.petrinagefiria.uoi.gr